

Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2025 en trends in het draagvlak

Een kwantitatieve analyse van twee decennia draagvlakonderzoek

T.A. de Boer en F. Langers

| WOT-rapport 172

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2025 en trends in het draagvlak

Dit WOT-rapport is gemaakt conform het Kwaliteitsmanagementsysteem (KMS) van de unit Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen University & Research.

WOT Natuur & Milieu voert wettelijke onderzoekstaken uit op het beleidsterrein natuur en milieu. Deze taken worden uitgevoerd om een wettelijke verantwoordelijkheid van de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) te ondersteunen. WOT Natuur & Milieu zorgt voor rapportages en data voor (inter)nationale verplichtingen op het gebied van agromilieu, biodiversiteit en bodeminformatie, en werkt mee aan producten van het Planbureau voor de Leefomgeving zoals de Balans van de Leefomgeving.

Disclaimer WOT-publicaties

De reeks 'WOT-rapporten' bevat onderzoeksresultaten van projecten die kennisorganisaties voor WOT Natuur & Milieu hebben uitgevoerd.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL). Het PBL is een inhoudelijk onafhankelijk onderzoeksinstituut op het gebied van milieu, natuur en ruimte, zoals gewaarborgd in de Aanwijzingen voor de Planbureaus, Staatscourant 3200, 21 februari 2012.

Dit onderzoeksrapport draagt bij aan de kennis die verwerkt wordt in meer beleidsgerichte publicaties zoals Natuurverkenning, Balans van de Leefomgeving en andere thematische verkenningen.

Het onderzoek is gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN).

Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2025 en trends in het draagvlak

Een kwantitatieve analyse van twee decennia draagvlakonderzoek

Tineke de Boer en Fransje Langers

Wageningen Environmental Research

BAPS-projectnummer WOT-04-010-042

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, december 2025

WOT-rapport 172

ISSN 1871-028X

DOI 10.18174/707219

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Referaat

Boer, T.A. de en F. Langers (2025). *Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2025 en trends in het draagvlak; Een kwantitatieve analyse van twee decennia draagvlakonderzoek*. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport 172.

Dit rapport bevat de resultaten van een onderzoek naar maatschappelijk draagvlak voor natuur. In 2025 is voor de zevende keer een enquête gehouden over dit onderwerp onder een representatieve groep Nederlanders via een onlinepanel. De studie structureert het draagvlak rond drie centrale indicatoren: het belang dat burgers aan natuur hechten, hun steun voor overheidsbeleid, en hun mate van betrokkenheid bij natuuractiviteiten. Uit het onderzoek blijkt dat natuurbehoud brede steun krijgt van burgers. De meeste mensen vinden het belangrijk om natuur te beschermen en te onderhouden, omdat ze die nodig hebben om op te laden en gezond te blijven. Burgers tonen hun betrokkenheid vooral door natuurbezoek en acties om de natuur te beschermen, zoals zwerfafval opruimen, nestkastjes ophangen en milieubewust leven. Actieve deelname aan besluitvorming of groene initiatieven blijft echter beperkt tot een kleine groep. Burgers zijn ingedeeld in vier groepen van betrokkenheid bij natuur. Betrokkenheid hangt samen met opleiding, inkomen en duurzame waarden. Waardeoriëntaties – intrinsiek, relationeel en instrumenteel – beïnvloeden ook hoe mensen denken over actuele thema's zoals stikstof, landbouw en wolven. Hoewel er in 2025 nog steeds een brede steun was, is het draagvlak voor natuur de laatste jaren wel iets afgenomen. De steun voor vrijwel alle natuurmaatregelen is gedaald, bij beleidsdilemma's zijn de meningen enigszins verschoven naar andere belangen en de betrokkenheid van burgers bij natuurbeheer is afgenomen.

Trefwoorden: maatschappelijk draagvlak, natuur, natuurbeleid, burgerinitiatieven, betrokkenheid, natuurbelang, waardeoriëntaties, enquête, monitoring, longitudinaal.

Abstract

Support for nature and nature policy in 2025 and trends in support: A quantitative analysis of two decades of research.

This report presents the results of a study into public support for nature in the Netherlands. In 2025 a questionnaire survey on this topic was held for the seventh time among a representative sample of the Dutch population via an online panel. The study assesses public support on the basis of three core indicators: the importance the public attaches to nature, public support for government policy and the degree of public engagement in nature-related activities. The research indicates that there is broad support for nature among the Dutch population. Most people think it is important to protect and manage nature, because they need nature to recharge their batteries and stay healthy. People engage with nature mainly by visiting nature and the countryside and by taking part in activities to protect nature, such as clearing litter, hanging up nesting boxes and making environmentally conscious decisions. However, active participation in decision-making and green initiatives remain limited to a small group. The public were divided into four groups in terms of engagement with nature. Their level of engagement is related to education, income and sustainable values. Value orientations – intrinsic, relational and instrumental – also influence how people think about current issues such as nitrogen deposition, agriculture and the presence of wolves. Although there was still broad support for nature in 2025, it has declined slightly in recent years. Support for almost all nature conservation measures has decreased, opinions on difficult policy issues have shifted slightly in favour of other interests, and public engagement with conservation management has declined.

Foto omslag: F. Langers

Dit rapport is gratis te downloaden van <https://doi.org/10.18174/707219> of op www.wur.nl/wotnatuurenmilieu. WOT Natuur & Milieu verstrekt geen gedrukte exemplaren van rapporten.

© 2025 **Wageningen Environmental Research**
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel: (0317) 48 49 20; e-mail: tineke.deboer@wur.nl

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (unit binnen de rechtspersoon Stichting Wageningen Research),
Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 54 71, info.wnm@wur.nl, www.wur.nl/wotnatuurenmilieu.

Dit werk is gelicentieerd onder de Creative Commons CC-BY-NC licentie. Zie voor de licentievoorwaarden: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.nl>

De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden en doorgeven en afgeleide werken maken. Materiaal van derden waarvan in het werk gebruik is gemaakt en waarop intellectuele eigendomsrechten berusten, mogen niet zonder voorafgaande toestemming van derden gebruikt worden. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden, maar niet zodanig dat de indruk gewekt wordt dat zij daarmee instemmen met het werk van de gebruiker of het gebruik van het werk. De gebruiker mag het werk niet voor commerciële doeleinden gebruiken.

WOT Natuur & Milieu aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Woord vooraf

Sinds 1996 peilen we ongeveer elke vijf jaar hoe de Nederlandse bevolking tegenover natuur, natuurbehoud en natuurbeleid staat en hoe zij daarbij betrokken zijn. Dat doen we door een enquête te houden onder een representatieve groep Nederlanders. Doordat we deze enquête ongeveer elke vijf jaar uitvoeren, kunnen we de uitkomsten van de verschillende jaren vergelijken en op deze manier trends vinden in wat de Nederlandse bevolking, zowel op dit moment als over de tijd, vindt van deze vraagstukken.

De resultaten bieden waardevolle informatie voor het beleid. Inzicht in de mate van burgerbetrokkenheid en in wat burgers belangrijk vinden op het gebied van natuur kan helpen om het beleid te verbeteren. Daarnaast worden resultaten gebruikt voor een aantal indicatoren van het Compendium voor de Leefomgeving (CLO), zoals burgerbetrokkenheid bij natuur en draagvlak voor natuurbeleid. Met dank aan de creativiteit en kennis van de betrokkenen hebben we een aantal vragen toegevoegd aan de enquête over de verschillende soorten waarden die mensen aan natuur geven. Hiermee sluit de enquête ook aan bij internationale wetenschappelijke ontwikkelingen, zoals het Nature Futures Framework van IPBES.

Deze studie is uitgevoerd op verzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in het kader van de Wettelijke Onderzoekstaken (WOT) die gericht zijn op de evaluatie van het natuurbeleid die Wageningen University & Research uitvoert in opdracht van, en gefinancierd door, het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Dank gaat uit naar de onderzoekers, de reviewers van het rapport en naar de begeleiders van het onderzoek.

Lenny van Bussel & Lizzy van Megen,
Planbureau voor de Leefomgeving

Inhoud

Woord vooraf	5
Samenvatting	9
Summary	13
1 Inleiding	17
1.1 Aanleiding en probleemstelling	17
1.2 Doel en onderzoeksvragen	17
1.3 Aanpak	17
1.4 Leeswijzer	18
2 Indicatoren voor draagvlak voor natuur	19
2.1 Voorstudie	19
2.2 Het begrip draagvlak in eerdere studies	19
2.3 Definitie en indicatoren van draagvlak in deze studie	20
2.4 Factoren die van invloed zijn op het draagvlak	21
2.4.1 Waarden en waardeoriëntaties	21
2.4.2 Verbondenheid met natuur	23
2.4.3 Sociaaleconomische kenmerken	23
2.4.4 Samenvattend: het conceptueel kader	23
3 Methode en onderzoekopzet	24
3.1 Dataverzameling	24
3.1.1 Steekproef en respons	24
3.1.2 De enquête	25
3.2 Data-analyse	26
4 Draagvlak voor natuur in 2025	28
4.1 Belang van natuur	28
4.1.1 Belang van natuurbehoud	28
4.1.2 Waardering van de hoeveelheid natuur	29
4.1.3 Dilemma's tussen natuur en andere maatschappelijke belangen	30
4.2 Steun voor natuurbeleid	31
4.2.1 Beleidsprioriteiten voor de overheid	31
4.2.2 Waardering van beleidsmaatregelen om natuur te beschermen en verbeteren	32
4.2.3 Verantwoordelijkheid voor natuur door verschillende partijen	33
4.3 Betrokkenheid bij natuur	34
4.3.1 Potentiële betrokkenheid bij natuur en motieven	34
4.3.2 Burger als gebruiker van natuur	35
4.3.3 Burger als beschermer van natuur	36
4.3.4 Burger als medebeslisser over natuur	37
4.3.5 Een indeling van burgers naar betrokkenheid bij natuur	38
4.3.6 Betrokkenheid bij natuur geïd op basis van achtergrondkenmerken	41
5 Nadere typering van groepen van natuurbetrokkenheid	43
5.1 Mate van natuurbetrokkenheid nader geïd	43
5.1.1 Sociaaleconomische kenmerken	43
5.1.2 Waardeoriëntaties	44
5.1.3 Natuurverbondenheid	45

5.1.4	Pijler belang van natuur	46
5.1.5	Pijler steun voor natuurbeleid	47
5.1.6	Samenvattend	47
5.2	Samenhang actuele beleidsthema's met waardeoriëntaties	51
6	Trends en ontwikkelingen 2006-2025	53
6.1	Belang van natuur	53
6.1.1	Belang van natuurbehoud	53
6.1.2	Waardering van de hoeveelheid natuur	54
6.1.3	Dilemma's tussen natuur en andere maatschappelijke belangen	55
6.2	Steun voor natuurbeleid	55
6.2.1	Beleidsprioriteiten voor de overheid	55
6.2.2	Verantwoordelijkheid voor natuur door verschillende partijen	56
6.2.3	Waardering van beleidsmaatregelen om natuur te beschermen en verbeteren	59
6.3	Betrokkenheid bij natuur	60
6.3.1	Potentiële betrokkenheid bij natuur en motieven	60
6.3.2	Burger als gebruiker van natuur	62
6.3.3	Burger als beschermer van natuur	64
6.3.4	Burger als medebeslisser over natuur	66
6.3.5	Een indeling van burgers naar betrokkenheid bij natuur	69
7	Conclusies	71
7.1	Het draagvlak voor natuur in 2025	71
7.2	Ontwikkelingen in het draagvlak	72
8	Discussie en aanbevelingen	74
8.1	Duiding van de bevindingen	74
8.2	Mogelijke verklaringen voor afnemend draagvlak	75
8.3	Beperkingen van het onderzoek	76
8.4	Aanbevelingen voor beleid	77
Literatuur		79
Verantwoording		82
Bijlage 1	Enquête	83
Bijlage 2	Veranderingen in de enquête 2025 t.o.v. 2021	89
Bijlage 3	Resultaten vragen naar natuurverbondenheid	95
Bijlage 4	Segmentatie burgerbetrokkenheid bij natuur	99
Bijlage 5	Tabellenboek analyses in de tijd	102

Samenvatting

Deze rapportage beschrijft de resultaten van het onderzoek naar maatschappelijk draagvlak voor natuur van 2025. Deze periodieke meting, die gemiddeld eens per vier jaar plaatsvindt, laat zien hoe Nederlanders denken over natuur, natuurbeleid en hun betrokkenheid daarbij. Sinds 1996 biedt de enquête beleidsmakers waardevolle inzichten in het maatschappelijk draagvlak voor natuur. Het onderzoek is uitgevoerd op verzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving.

Breed maatschappelijk draagvlak voor natuur in 2025

In 2025 is er in Nederland nog steeds een breed maatschappelijk draagvlak voor natuurbehoud. Een meerderheid van de ondervraagden vindt dat er niet te veel aandacht uitgaat naar natuur en bijna de helft maakt zich zorgen over de toekomst van natuur. Ook vindt 40% dat de overheid te weinig investeert in natuurbehoud. De meeste mensen vinden het belangrijk dat natuur wordt beschermd, vooral vanwege de positieve invloed op gezondheid en welzijn. De hoeveelheid groen in de eigen woonomgeving wordt door een meerderheid positief beoordeeld, maar over de hoeveelheid natuur in Nederland zijn burgers iets minder tevreden; ruim een derde vindt deze onvoldoende.

Veel steun voor natuurbeleidsmaatregelen

Hoewel het natuurbeleid volgens burgers niet de hoogste prioriteit van de overheid moet zijn - dat is gezondheidszorg - is er veel steun voor vrijwel alle beleidsmaatregelen die natuur beschermen en verbeteren. Het gaat dan bijvoorbeeld om bescherming en onderhoud van bestaande natuurgebieden, bescherming van zeldzame planten- en diersoorten en meer natuur in de stad. Ook als burgers dilemma's voorgelegd krijgen tussen natuur en andere belangen, kiest een duidelijke meerderheid voor natuur. Zo vinden veel burgers behoud van wettelijk beschermde natuur, vergroening van steden en bescherming van planten en dieren belangrijker dan respectievelijk landbouw, bereikbaarheid of recreatie. Bij de onderwerpen stikstof, de aanwezigheid van de wolf en de rol van vrijwilligers in natuurbeheer zijn de meningen meer verdeeld.

Betrokkenheid van burgers is laagdrempelig en individueel

De Nederlandse bevolking is het meest betrokken bij natuur als recreatieve bezoeker. Natuurgebieden hebben de voorkeur boven het platteland of groen in de stad. Burgers dragen vooral bij aan bescherming van natuur door laagdrempelige en individuele activiteiten, zoals nestkastjes ophangen en afval opruimen. Ze zijn veel minder actief bij het onderhoud van natuur en inventarisatie van soorten, als weidevogel-beschermers of bij natuureducatie. Dit geldt ook voor actieve deelname aan besluitvorming over natuur, zoals inspraakavonden en buurtoverleg. Gebrek aan tijd wordt genoemd als de belangrijkste reden hiervoor.

De grootste groep burgers is matig betrokken bij natuur

Er zijn vier groepen te onderscheiden op basis van betrokkenheid bij natuur: een kleine groep zeer betrokken burgers (14%) die actief is als gebruiker, beschermer én deelnemer aan besluitvorming; een groep redelijk betrokkenen (17%) die zich op praktische wijze inzet; een grote middengroep matig betrokkenen (47%) die vooral van natuur geniet; en een groep (22%) die nauwelijks betrokken is.

Betrokkenheid hangt samen met opleiding, inkomen en duurzame waarden. Hogeropgeleiden met een hoger inkomen en sterke natuurherinneringen uit hun jeugd blijken doorgaans meer betrokken te zijn dan stedelijke of lager opgeleide groepen. Zeer betrokkenen zijn hoger opgeleid met een hoger inkomen en hechten waarde aan natuur omwille van de natuur zelf (intrinsiek). Weinig betrokkenen zien natuur vooral in functionele zin (instrumenteel). Waardeoriëntaties – intrinsiek, relationeel en instrumenteel – beïnvloeden ook hoe mensen denken over actuele thema's zoals stikstof, landbouw of wolven. Vooral de intrinsieke waardenoriëntatie verklaart steun voor natuurbescherming.

Lichte afname van het maatschappelijk draagvlak voor natuur ...

Het maatschappelijk draagvlak voor natuur in 2025 is groot, maar neemt wel enigszins af ten opzichte van eerdere jaren, al zijn de verschillen vaak klein. Dat blijkt onder meer uit de volgende trends:

- *Afnemende waardering*

Drie uitspraken over het belang van natuur duiden op een afnemende maatschappelijke waardering van natuurbehoud. Voor de uitspraak over zorgen maken over de toekomst van de natuur was deze neergaande lijn al in de periode 2017-2021 ingezet. Voor de overige twee uitspraken (over aandacht voor natuur en de inzet van overheidsuitgaven aan natuur) lijkt nu voor het eerst sprake te zijn van een kanteling.

- *Steun voor beleidsmaatregelen daalt*

Het draagvlak voor vrijwel alle elf voorgelegde beleidsmaatregelen om natuur te beschermen is afgenomen tussen 2021 en 2025.

- *Beleidsdilemma's verschuiven*

Voor vier van de vijf beleidsdilemma's is een tendens zichtbaar naar een verminderd draagvlak voor natuur. Zo is de perceptie van de wolf verschoven van gemiddeld positief voor natuur (verrijking) naar gemiddeld positief voor andere maatschappelijke belangen (overlast). De burger laat ook andere belangen meer meewegen in het oordeel over de landbouw als voedselproducent, de beperkingen van natuur voor ontwikkelingen in de landbouw, woningbouw en verkeer en de natuurbeleving van burgers.

- *Minder betrokkenheid*

Een toenemend aantal mensen geeft aan niet betrokken te willen zijn bij het beschermen en verbeteren van natuur (een stijging van 18% in 2017 naar 26% in 2025).

- *Minder bezoek aan natuurgebieden*

Er was een significante afname van burgers die vaak of zeer vaak een bezoek brachten aan natuurgebieden, hoewel dit mogelijk een tijdelijke opleving in 2021 (vanwege corona) weerspiegelt.

De lichte afname van het draagvlak laat zich niet volledig verklaren op basis van de bevindingen uit de enquête, maar het is aannemelijk dat zij voorkomt uit een samenspel van maatschappelijke, economische en culturele factoren zoals een afnemend vertrouwen in de overheid en politiek, natuur als een belemmering voor eigen belangen bijv. woningbouw, verminderd contact met de natuur door verstedelijking, perceptie van natuur als gratis en zelfregulerend.

... maar ook stabiliteit in het draagvlak

Er zijn ook verschillende aspecten van draagvlak die in de afgelopen jaren relatief stabiel zijn gebleven. Zo is de deelname aan de meeste activiteiten rond natuur in en om het huis tussen 2021 en 2025 nagenoeg gelijk gebleven. Ook zijn de motieven om betrokken te zijn bij natuur nauwelijks veranderd, en wordt de overheid nog steeds gezien als de belangrijkste verantwoordelijke voor natuur. De redenen om juist niet betrokken te willen zijn bij natuur, zoals een gebrek aan tijd, laten evenmin grote verschuivingen zien.

Aanbevelingen

Om het draagvlak voor natuur te behouden en versterken, is het belangrijk dat er meer inzicht komt in de oorzaken van de geconstateerde daling hierin. Zonder die kennis bestaat het risico dat maatregelen onvoldoende aansluiten bij de waarden en zorgen van burgers, wat zich kan uiten in maatschappelijke weerstand en verlies aan vertrouwen. Daarom is aanvullend onderzoek wenselijk. Relevante concepten die we noemen als mogelijkheden waarom draagvlak van natuur kan afnemen lenen zich om nader (kwantitatief, en zeker ook kwalitatief) te onderzoeken. Denk bijvoorbeeld aan de relationele waardeoriëntatie, maar ook concepten die gerelateerd zijn aan toenemende psychologische belasting van mensen (zoals Climate grief) en aan verminderd direct contact met natuur (bijvoorbeeld shifting baseline syndrome) zijn interessant voor verder onderzoek.

De latente betrokkenheid van burgers bij natuur, vooral van de matig betrokken groep, zou beter benut kunnen worden door hun rol als mede-beschermers expliciet te erkennen en te versterken. Voorzie hen van duidelijke informatie over wat zij concreet kunnen doen en neem barrières weg, zoals gebrek aan kennis, middelen en complexe regelgeving. Ook aansluiting bij motieven zoals gezondheid, verbondenheid met de leefomgeving en zinvolle vrijetijdsbesteding versterkt betrokkenheid en draagt bij aan effectief natuurherstel.

Aanpak van het onderzoek

In deze studie wordt maatschappelijk draagvlak opgevat als de steun van de Nederlandse bevolking voor de natuur en het natuurbeleid en de betrokkenheid van burgers bij natuur. Dit omvat zowel de opvattingen en meningen die mensen hebben ten aanzien van natuur en natuurbeleid, als het gedrag van mensen ten aanzien van natuur. Het draagvlak is gemeten aan de hand van drie hoofdindicatoren: 1) belang van natuur, 2) steun voor natuurbeleid en 3) betrokkenheid bij natuur die elk weer uit subindicatoren bestaan.

De data in dit onderzoek zijn verzameld via een online-enquête onder een representatieve groep van de Nederlandse bevolking van 16 jaar tot 75 jaar via een onderzoekspanel in het voorjaar van 2025. De respons bedroeg 19%.

De vragenlijst sluit grotendeels aan bij die van eerdere jaren, zodat trends goed kunnen worden gevolgd. In 2025 zijn enkele nieuwe vragen toegevoegd over waardeoriëntaties en plaatsgebondenheid.

De data zijn geanalyseerd in SPSS. Naast analyses voor 2025 zijn trendanalyses uitgevoerd door vergelijking met eerdere jaargangen (2006–2021).

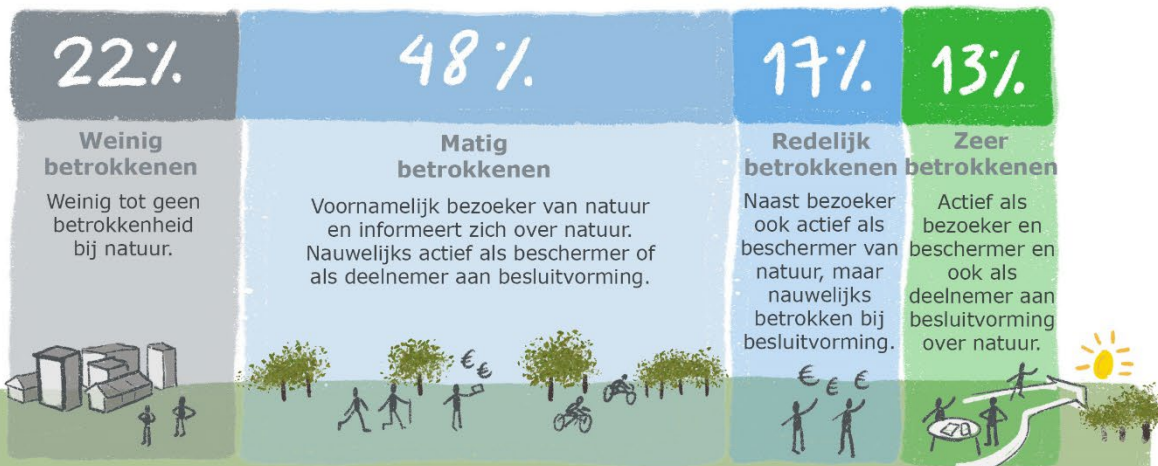
Er is een stevig
**maatschappelijk
draagvlak voor natuur**
in 2025. We zien wel dat dit enigszins
afneemt ten opzichte van eerdere jaren.

Natuurbehoud krijgt brede steun in Nederland. De meeste mensen vinden het belangrijk om natuur te beschermen en te onderhouden, omdat ze die nodig hebben om op te laden en gezond te blijven. Tegelijk maken veel mensen zich zorgen: als we zo doorgaan, verdwijnt te veel waardevolle natuur.

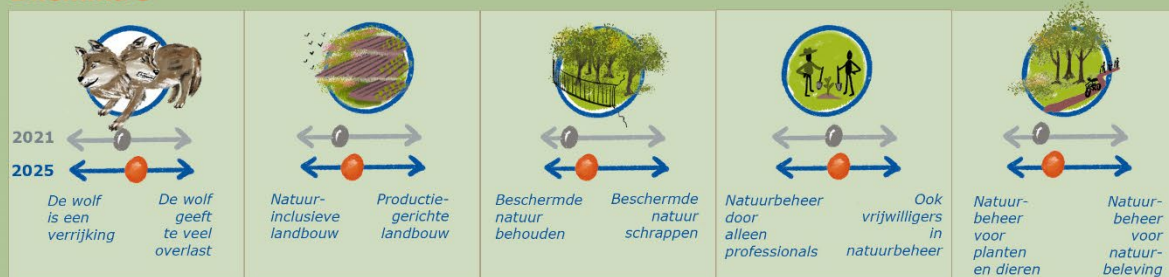
Burgers tonen hun betrokkenheid vooral door natuurbezoek en acties om de natuur te beschermen, zoals zwerfafval opruimen, nestkastjes ophangen en milieubewust leven.

Actieve deelname aan besluitvorming of groene initiatieven blijft echter beperkt tot een kleine groep. Ondanks de brede steun in 2025 is het draagvlak voor natuur de laatste jaren wel iets afgenomen.

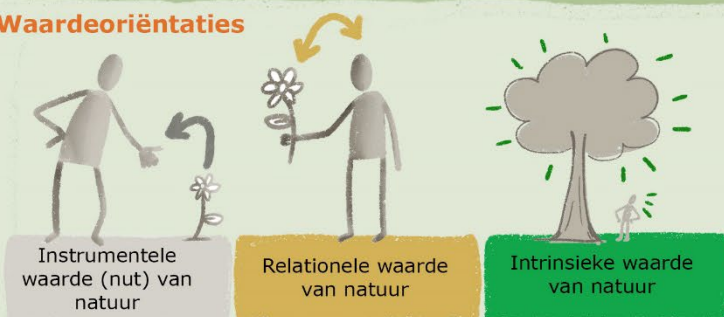
Natuurbetrokkenheid

Dilemma's

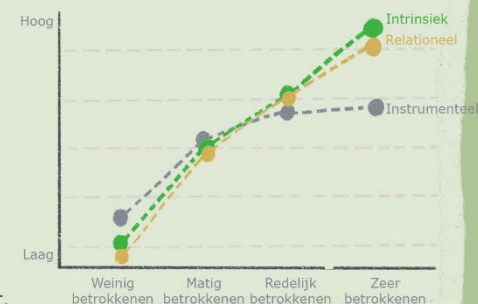

Waardeoriëntaties

Hoe betrokken mensen zijn bij de natuur, hangt samen met **achtergrondkenmerken** (zoals opleiding, inkomen, jeugdherinneringen) en hun waardeoriëntaties.

De **intrinsieke** en **relationele waardeoriëntaties** – het belang dat mensen hechten aan natuur omwille van zichzelf en hun verbondenheid met natuur – komen meer dan de **instrumentele** waardeoriëntatie naar voren als relevant voor steun aan natuur- en duurzaamheidsbeleid. Weinig betrokkenen geven instrumentele waardeoriëntaties wat meer prioriteit.

Design: Natasha Sena - Clasp Visuals

Summary

This report discusses the results of the 2025 study of public support for nature in the Netherlands. This periodic survey, which takes place on average every four years, shows how the Dutch public think about nature and nature policy and their level of engagement with nature. The questionnaire survey has been giving policymakers useful insights into public support for nature since 1996. The study was carried out for the Netherlands Environmental Assessment Agency (PBL),

Broad public support for nature in 2025

In 2025 there was still broad public support for nature conservation. A majority of respondents think nature does not receive too much attention, almost half are concerned about the future of nature in the Netherlands, and 40% feel that the government is investing too little in nature conservation. Most people think it is important to protect nature, mainly because of its positive effects on health and quality of life. The majority of people are positive about the amount of greenspace in the vicinity of their homes, but are generally less satisfied with the amount of nature in the country as a whole: more than a third think it is insufficient.

Strong support for nature policy measures

Although the public do not think that nature policy should be the government's top priority – that spot is reserved for healthcare – there is considerable support for almost all policy measures to protect and enhance nature, such as protecting and managing existing natural and semi-natural habitats, protecting rare plants and animals, and providing more urban nature. When presented with dilemmas between nature and other interests, a clear majority still choose nature. For example, many people consider maintaining protected areas, greening urban areas and protecting plants and animals to be more important than agriculture, accessibility and recreation respectively. Opinions are more divided on issues such as nitrogen deposition, the presence of wolves and the role of volunteers in conservation management.

Citizen engagement is low-threshold and individual

The Dutch population mostly engage with nature as recreational visitors. Nature conservation areas are preferred to the general countryside or urban greenspace. The contributions people make to nature conservation are mostly in the form of low-threshold and individual activities, such as hanging up nesting boxes and clearing litter. They are much less active in conservation work and species surveys, protecting meadow birds and nature learning activities. This also applies to active participation in decision-making on nature, such as participation in public consultation and neighbourhood meetings. Lack of time is cited as the main reason for this.

The biggest group is moderately engaged with nature

Four groups can be identified according to their level of engagement with nature: a small group of highly engaged people (14%) who are active users and conservationists, and also participate in decision-making on nature; a group of reasonably engaged people (17%) who take practical action; a large middle group of moderately engaged people (47%) who mainly just enjoy nature; and a group who have little engagement with nature at all (22%).

Engagement is related to education, income and sustainable values. People with a higher educational level, higher income and strong memories of nature from their youth tend to be more engaged with nature than urban residents and people with a lower educational level. Highly engaged people have a higher educational level and higher income and value nature for its own sake (intrinsic). People who engage less with nature tend to see nature in functional terms (instrumental). Value orientations – intrinsic, relational and instrumental – also influence how people think about current issues such as nitrogen deposition, agriculture and the presence of wolves. Support for nature corresponds primarily with an intrinsic value orientation.

Slight decrease in public support for nature ...

The level of public support for nature in 2025 was high, but slightly less than in previous years, although the differences are small. This is indicated by the following trends:

- *Declining appreciation*

Three responses on the importance of nature indicate a declining public appreciation of nature conservation. For the response on concern about the future of nature, this decline started in the period 2017–2021. For the other two questions – the attention given to nature and public spending on nature – there seems to be a downward trend for the first time.

- *Declining support for policy measures*

Support for almost all the eleven policy measures proposed for protecting nature declined between 2021 and 2025.

- *Shift in opinions on policy dilemmas*

For four of the five policy dilemmas there is a detectable trend towards lower support for nature. For example, opinions on the presence of wolves have shifted from being on average positive for nature (enrichment) to being positive on average for other interests (problematic). The public also gives greater weight to other interests in their opinions on agriculture as food producer, the restrictions imposed by nature on developments in agriculture, housebuilding and traffic, and enjoyment of nature.

- *Lower level of engagement*

A growing number of people indicate that they do not want to be involved in protecting and enhancing nature (an increase from 18% in 2017 to 26% in 2025).

- *Fewer visits to nature*

There was a significant decline in the number of people who visited nature, although this might be a reflection of a temporary rise in 2021 (because of Covid).

The slight decrease in support cannot be explained entirely by the findings of the survey, but it is reasonable to assume that it is the result of a combination of social, economic and cultural factors, such as a declining trust in government and politicians, nature being an obstacle to people's own interests, such as building new homes, reduced contact with nature because of urbanisation, and the perception of nature as something that is free and self-regulating.

... but also stability in support

There are also various aspects of support that have been relatively stable in recent years. For example, the level of participation in most activities concerning nature in and around the home has remained virtually the same between 2021 and 2025. The motives for being engaged with nature have also hardly changed, and the government is still seen having most responsibility for nature. The reasons for not being involved with nature, such as a lack of time, have also changed little.

Recommendations

To maintain and strengthen support for nature, it is important to gain more insight into the causes of the observed decline in support. Without this knowledge there is a risk that measures will not adequately reflect the values and concerns of the public, which may result in resistance and a loss of trust. Additional research is therefore needed. Relevant concepts we mention as possible reasons why support for nature can decline lend themselves to further quantitative, and certainly also qualitative, research. These concepts include the relational value orientation, but concepts related to increasing psychological stress (such as climate grief) and reduced direct contact with nature (for example, shifting baseline syndrome) are also interesting for further research.

Latent engagement with nature, particularly among the moderately engaged group, could be better exploited by explicitly acknowledging and strengthening people's role as co-protectors of nature. Provide them with clear information on what they can do in concrete terms and remove barriers such as lack of knowledge, means and complex regulations. Drawing on motives such as health, connection with the local environment and meaningful leisure activities can also strengthen engagement and contribute to effective nature restoration.

Study method

In this study, public support is taken to be the support by the Dutch population for nature and nature policy and the public's engagement with nature. This includes both the ideas and opinions people have concerning nature and nature policy and people's behaviour in relation to nature. Support was measured using three main indicators: 1) the importance of nature, 2) support for nature policy and 3) engagement with nature, each of which consists of sub-indicators.

The data used in this study were collected in spring 2025 from an online questionnaire among a representative group of the Dutch population from 16 to 75 years old via a research panel. The response rate was 19%.

The questionnaire was more or less the same as in previous years so that previously observed trends could be followed. For 2025, several new questions were added on value orientations and affinity with place. The data were analysed in SPSS. In addition to the analyses for 2025, trend analyses were conducted by making comparisons with previous years (2006–2001).

There was strong public support for nature

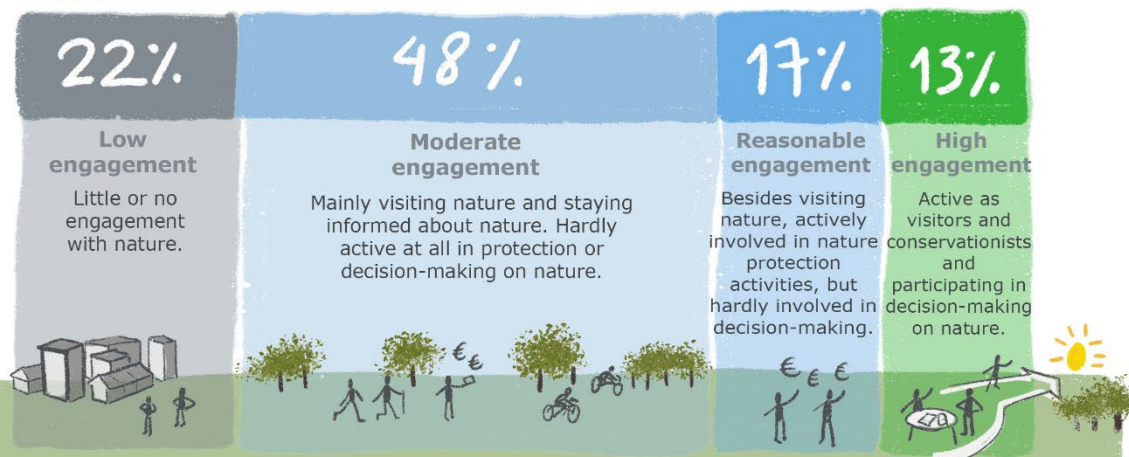
in 2025, although slightly less than in previous years.

Nature conservation has broad support from the Dutch population. Most people think it is important to protect and manage nature, because they need nature to recharge their batteries and stay healthy. At the same time, many people are concerned: if things go on as they are, much valuable nature will be lost.

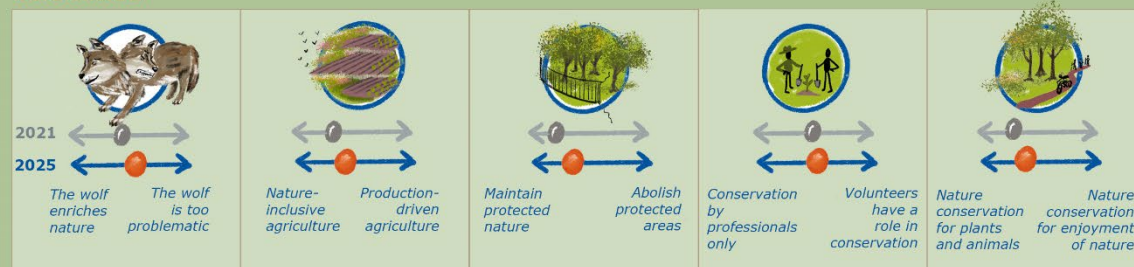
People express their engagement mainly by visiting nature and through activities to protect nature, such as clearing litter, hanging up nesting boxes and making environmentally conscious decisions.

Active participation in decision-making and green initiatives remains restricted to a small group. Despite the broad support for nature in 2025, the level of support has declined slightly in recent years.

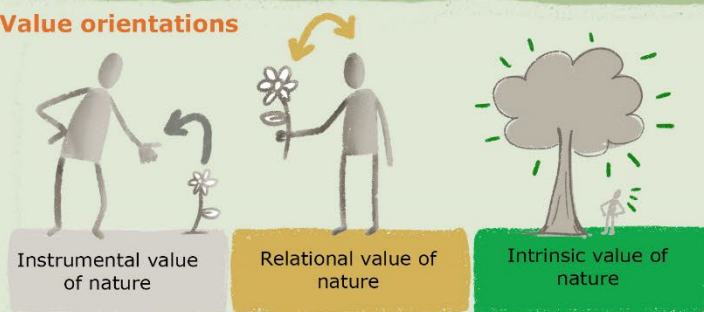
Engagement with nature

Dilemmas

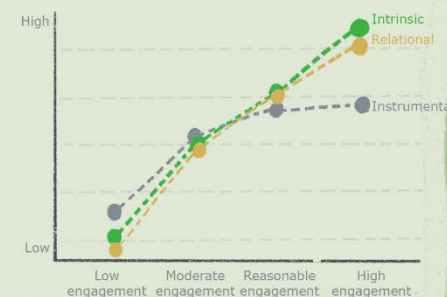

Value orientations

How engaged people are with nature corresponds to **background characteristics** (e.g. education, income and childhood memories) and their value orientations.

The **intrinsic and relational value orientations** – the importance people attach to nature for its own sake and their connection with nature – are more relevant than the **instrumental** value orientation for support for nature and sustainability policies. People with low engagement give more priority to instrumental value orientations.

Design: Natasha Sena - Clasp Visuals

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en probleemstelling

Maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid is van essentieel belang voor het realiseren van omgevingsdoelen, zoals bescherming en herstel van biodiversiteit en een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving voor mensen. Zonder voldoende draagvlak kan beleid op weerstand of protest stuiten, zelfs wanneer mensen in algemene zin aangeven dat ze natuur belangrijk vinden (R.I. van Dam et al., 2024). Om te begrijpen hoe mensen tegen het beleid aankijken wordt sinds 1996 het maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid gemonitord door middel van een enquête, de zogenaamde draagvlakenquête. Deze peiling onder een representatieve groep Nederlanders wordt gemiddeld eens in de vier jaar gehouden. De resultaten geven een beeld van hoe de bevolking denkt over het behoud van natuur en het natuurbeleid en in hoeverre de burger zelf actief is in en voor de natuur.

De laatste peiling van het maatschappelijk draagvlak voor natuur was in 2021. Uit dat onderzoek bleek dat natuurbehoud voor veel Nederlanders een belangrijk onderwerp is, met veel draagvlak voor maatregelen om de natuur te beschermen. De meeste mensen zagen daarin een duidelijke rol voor de overheid. Desondanks gaven burgers het beleidsveld natuur in 2021 weinig prioriteit ten opzichte van andere beleidsvelden. De betrokkenheid bij natuur kwam vooral tot uiting in laagdrempelige vormen van deelname: mensen bezochten natuurgebieden, platteland of parken, hingen nestkastjes op of ruimden zwerfafval op. Er was minder sprake van meer intensieve vormen van betrokkenheid, zoals actief meedoen aan natuurbeheer of buurtinitiatieven.

Om zicht te krijgen op hoe het maatschappelijk draagvlak voor natuur zich ontwikkelt, is het belangrijk dit regelmatig te meten. Hoe waarderen mensen het natuurbeleid? Voelen ze zich betrokken bij natuur en landschap? En is dat veranderd ten opzichte van eerdere jaren, zoals in 2021? Voor beleidsmakers en politici bieden zulke inzichten waardevolle handvatten. Ze laten zien welke trends zich aftekenen in houding en gedrag van burgers, en deze inzichten helpen om toekomstig natuurbeleid beter af te stemmen op de samenleving.

Om die reden is in 2025 voor de zevende keer de draagvlakenquête uitgevoerd, in opdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), binnen het kader van de Wettelijke Onderzoekstaken (WOT). De resultaten van het onderzoek worden onder meer gebruikt in de Balans van de Leefomgeving en het Compendium voor de Leefomgeving.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Het doel van deze draagvlakmeting is tweeledig: enerzijds inzicht geven in het draagvlak voor natuur en natuurbeleid en de betrokkenheid bij de natuur van de Nederlandse bevolking in 2025 en anderzijds nagaan hoe het draagvlak zich ten opzichte van de vorige edities heeft ontwikkeld. Relevante onderzoeksvragen in dit kader zijn:

- Welk belang hechten burgers aan natuur?
- In hoeverre steunen burgers het natuurbeleid?
- Hoe groot is de betrokkenheid van burgers bij natuur en hoe ziet deze eruit?
- Welke trends zijn er te zien in het maatschappelijk draagvlak voor natuur?

1.3 Aanpak

Voorafgaand aan dit onderzoek is door de auteurs een voorstudie gedaan naar mogelijke aanpassingen van de enquête ten opzichte van de versie uit 2021. De resultaten van de voorstudie zijn besproken in een workshop met de opdrachtgevers en collega-onderzoekers die betrokken zijn bij onderzoek naar

maatschappelijk draagvlak en burgerbetrokkenheid. Deze exercitie heeft geleid tot een bijgesteld conceptueel model en een aantal aanpassingen in de vragenlijst. Vervolgens is uit het panel van onderzoeksbureau Motivaction een representatieve steekproef getrokken. De respondenten uit deze steekproef hebben de vragenlijst online ingevuld. De data zijn geanalyseerd met SPSS en de resultaten zijn beschreven in dit rapport. De uitkomsten geven een beeld van het huidige draagvlak voor natuur en natuurbeleid en de mate waarin burgers betrokken (willen) zijn, alsmede een typering van de groepen die we kunnen onderscheiden op basis van de ingevulde vragenlijsten. Daarnaast worden ook ontwikkelingen en trends in het draagvlak besproken door een vergelijking te maken met de resultaten uit de voorgaande peilingen.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we in op de definiëring en operationalisering van het concept maatschappelijk draagvlak. In hoofdstuk 3 wordt de onderzoeksmethode beschreven. Dit betreft een toelichting op de dataverzameling, de enquête en de wijze van analyseren na verzameling van de onderzoeksgegevens. Hoofdstuk 4 beschrijft het draagvlak van burgers voor natuur in 2025. In hoofdstuk 5 kijken we naar de samenhang tussen de indicatoren van draagvlak en een typering van burgers op grond van hun betrokkenheid bij natuur. De ontwikkelingen in het draagvlak in de afgelopen twintig jaar komen in hoofdstuk 6 aan de orde. De conclusies van dit onderzoek staan in hoofdstuk 7 en we sluiten af met discussie en aanbevelingen in hoofdstuk 8.

2 Indicatoren voor draagvlak voor natuur

In dit hoofdstuk beschrijven we de aanpak van het vooronderzoek (paragraaf 2.1), de definities van draagvlak in eerdere studies (paragraaf 2.2) en in deze studie (paragraaf 2.3). De factoren die van invloed zijn op het draagvlak staan in paragraaf 2.4. In paragraaf 2.4.4 sluiten we af met het conceptuele kader, dat de plaats en onderlinge relatie van de indicatoren en factoren inzichtelijk maakt.

2.1 Voorstudie

De draagvlakenquête is een monitoringsonderzoek naar draagvlak voor natuur onder de Nederlandse bevolking. In 2025 is deze meting voor de zevende keer gehouden. Voorafgaand aan elke editie wordt een vooronderzoek gedaan om de kwaliteit en bruikbaarheid van het monitoringsonderzoek te verbeteren. Er is onder meer gekeken naar definities en indicatoren van draagvlak in de voorgaande studies om het conceptueel model aan te scherpen (zie paragraaf 2.4.4). Tevens is nagegaan hoe waardeoriëntaties van burgers op natuur bevraagd kunnen worden (zie paragraaf 2.4.1). De resultaten van de voorstudie zijn besproken in een workshop met de opdrachtgevers en de onderzoekers van WUR, WOT en PBL, die betrokken zijn bij onderzoek naar maatschappelijk draagvlak en burgerbetrokkenheid bij natuur. In deze bijeenkomst is hun input gevraagd ter verfijning van de verdere onderzoeksopzet.

Daarnaast is met de deelnemers van de workshop besproken welke behoefte er bestaat aan nieuwe vragen voor de enquête en welke vragen als minder relevant worden beschouwd. De ruimte voor nieuwe vragen is echter beperkt, omdat een langere vragenlijst er toe kan leiden dat respondenten eerder afhaken, wat de kwaliteit van de gegevens kan beïnvloeden. Ook het verwijderen van vragen kent beperkingen, aangezien het om een monitoringsonderzoek gaat waarbij het merendeel van de vragen herhaald moet worden om trends te kunnen volgen. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de aanpassingen die naar aanleiding van de workshop in de vragenlijst zijn doorgevoerd.

2.2 Het begrip draagvlak in eerdere studies

De betekenis van het begrip draagvlak heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld, zoals blijkt uit eerdere onderzoeken van Buijs en Volker (1997), De Boer en Schulting (2002), De Bakker et al. (2007), De Boer et al. (2014), De Boer & Langers (2017) en De Boer en Langers (2022). Draagvlak werd door Buijs en Volker (1997) gedefinieerd als de steun van betrokkenen voor natuur, acceptatie van beleid en gedrag. Ze onderscheidden zes dimensies van draagvlak: grondhoudingen, probleembesef, verantwoordelijkheid, houding tegenover natuur en houding tegenover beleid en gedrag. Kennis van de grondhoudingen jegens de natuur is volgens Buijs en Volker cruciaal, omdat deze de basis vormen waarop de andere elementen van draagvlak zijn gefundeerd. De probleemdefinitie, de toewijzing van verantwoordelijkheden en de steun voor meer concrete beleidsdoelen – al deze elementen zijn bepaald door de grondhoudingen die mensen hebben.

In 2002 werd draagvlak door De Boer en Schulting omschreven als passieve of actieve steun voor natuurbehoud en/of het natuurbeleid. Passieve steun vertaalt zich vooral in een positieve houding tegenover natuurbehoud en/of het natuurbeleid. Actieve steun wijst op de bereidheid van individuen om daadwerkelijk zelf een bijdrage te leveren voor het in stand houden van natuur en landschap. Ze onderscheiden drie indicatoren van draagvlak: waarden, houding en gedrag.

In het onderzoek van 2007 is door Bakker et al. het draagvlak in kaart gebracht vanuit drie invalshoeken: beelden en waarderingen van natuur, waarderingen van natuurbeleid en natuurbetrokken activiteiten. Deze benadering borduurt voort op de eerder onderscheiden zes dimensies van draagvlak. Een verschil met de voorgaande studies is, dat de grondhouding ten aanzien van natuur (visies en waarden) niet langer

beschouwd wordt als het bepalende fundament voor opvattingen en gedrag ten aanzien van de natuur. Volgens De Bakker et al. (2007) is er een verschuiving gaande van waarden naar praktijken. Praktijken kan vertaald worden als praktisch handelen op grond van waarden die routine zijn geworden. De Bakker et al. zijn van mening dat het draagvlak voor natuur(beleid) mede bepaald wordt door gedragspraktijken, variërend van vrijwilligerswerk en participatie in besluitvorming tot het kijken naar natuurprogramma's op tv en natuurgebruik in productie- en consumptieketens. Enkele voorbeelden van het laatste zijn het kopen van vis met een milieukeurmerk, de aanschaf van streekproducten en natuurvriendelijke tuinaanleg.

In de enquête van 2014 (De Boer et al.) wordt maatschappelijk draagvlak gedefinieerd als het geheel van instemmende gevoelens, meningen, houdingen, visies en ondersteunende handelingen en acties van burgers ten aanzien van de bescherming of ontwikkeling van natuur en het daarmee verbonden overheidsbeleid. Dezelfde drie indicatoren als uit het onderzoek van De Bakker (2007) worden gehanteerd (beelden en waarderingen van natuur, waarderingen van natuurbeleid en natuurbetrokken activiteiten). De invulling van de indicatoren is echter enigszins gewijzigd. Zo is de indicator 'natuurbetrokken activiteiten' versterkt en uitgebreid met vragen over burgerinitiatieven. Op grond hiervan is betrokkenheid bij natuur onderscheiden in drie domeinen: de burger als gebruiker van natuur, de burger als beschermer van natuur en de burgers als (mede)beslissers over natuur. Daarnaast is de mate van betrokkenheid onderscheiden in passief en actief. Op grond hiervan is een segmentatie gemaakt van de mate van natuurbetrokkenheid van burgers.

In de draagvlakonderzoeken van 2017 (De Boer en Langers, 2017) en 2021 (De Boer en Langers, 2022) wordt ten opzichte van 2013 draagvlak beknopter gedefinieerd als de steun van de Nederlandse bevolking voor en betrokkenheid bij de natuur en het natuurbeleid. De gebruikte indicatoren voor draagvlak zijn belang van natuurbehoud, steun voor natuurbeleid en betrokkenheid bij natuur. In vergelijking met de editie van 2013 is de indicator 'Beelden en waardering natuur' in 2017 omgezet naar 'Belang van natuurbehoud'. In 2021 zijn de indicatoren voor draagvlak voor natuur niet veranderd.

Samenvattend is er in de loop der jaren in de betekenis van het concept draagvlak meer aandacht gekomen voor gedrag van burgers ten aanzien van natuur en is de belangstelling voor grondhouding en waarden van mensen wat meer naar de achtergrond geraakt. Uit de workshop bleek echter dat er behoefte was om de aandacht voor natuurwaarden van burgers weer te versterken om na te kunnen gaan welke waarden burgers aan natuur geven en waarom. In samenspraak met de opdrachtgever is besloten om gebruik te maken van het Nature Futures Framework, waarin de meervoudige waarden die mensen geven aan natuur worden uitgelegd. In paragraaf 2.4.1 wordt dit concept nader toegelicht.

2.3 Definitie en indicatoren van draagvlak in deze studie

Uit de voorstudie bleek geen aanleiding om de definitie en indicatoren van maatschappelijk draagvlak voor natuur te wijzigen. Daarom wordt net als in de enquête van 2021 maatschappelijk draagvlak opgevat als steun van de Nederlandse bevolking voor de natuur en het natuurbeleid en de betrokkenheid van burgers bij natuur. Het omvat zowel opvattingen en meningen die mensen hebben over natuur en natuurbeleid, als ook het gedrag van mensen ten aanzien van natuur.

Ook de indicatoren waarmee het draagvlak voor natuur in kaart wordt gebracht blijven hetzelfde als in 2021: het belang dat men aan natuur hecht, de steun voor beleidsmaatregelen ten behoeve van natuur en de betrokkenheid bij natuur. Iedere indicator bestaat weer uit een aantal sub-indicatoren, die geoperationaliseerd zijn in vragen voor de enquête (zie overzicht in paragraaf 3.1.2).

1. Belang van natuur

Het belang van natuur verwijst naar de mate waarin individuen of groepen de natuur als waardevol beschouwen – zowel in morele, ecologische als recreatieve zin. Dit belang vormt een fundamentele component van maatschappelijk draagvlak, omdat het de cognitieve basis vormt voor attitudes en gedragingen ten aanzien van natuurbescherming en natuurbeleid. Wanneer mensen natuur belangrijk vinden zijn ze eerder geneigd beleid te steunen dat natuur beschermt en tonen ze zich meer betrokken bij natuur (De Boer en Langers, 2022).

Het belang van natuur wordt gemeten via attitude- en waarderingsvragen over het belang van behoud

van natuur, de waarde die men hecht aan natuur in relatie tot andere maatschappelijke belangen zoals recreatie, landbouw, verkeer en de waardering van de hoeveelheid natuur.

2. **Steun voor natuurbeleid**

Steun voor natuurbeleidsmaatregelen verwijst naar de mate waarin burgers het overheidsbeleid voor natuurbescherming en -herstel accepteren, waarderen en ondersteunen. Deze steun wordt beïnvloed door attitudes, waarden en betrokkenheid.

De mate van steun voor natuurbeleid wordt gemeten via attitudevragen over het belang van natuur ten opzichte van andere beleidsvelden (denk bijvoorbeeld aan onderwijs en gezondheidszorg), de opvattingen over beleidsmaatregelen en de mening die men heeft over de maatschappelijke verdeling van verantwoordelijkheid van actoren voor de natuur.

3. **Betrokkenheid bij natuur**

Betrokkenheid richt zich op het gedrag van mensen ten aanzien van natuur. We onderscheiden daarin drie rollen: de rol van gebruiker, de rol van beschermer en de rol van beslisser. Elke rol is geoperationaliseerd in een aantal kenmerken. De rol van gebruiker heeft betrekking op bezoek aan natuur en groen en het verkrijgen van informatie over de natuur. De rol van beschermer uit zich in het doen van activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer, het lidmaatschap van natuurbeschermingsorganisaties en in een financiële bijdrage voor natuur. De rol van beslisser is van toepassing op mensen die besluitvorming over natuur beïnvloeden of initiatiefnemer zijn van burgerinitiatieven op het gebied van natuur en landschap. In elke rol onderscheiden we een passieve en een actieve vorm van betrokkenheid. Actief is bijvoorbeeld het bezoeken van een natuurgebied, passief een tv-programma over natuur bekijken. Naast de daadwerkelijke betrokkenheid wordt ook aandacht besteed aan de potentiële betrokkenheid van burgers bij natuur: wat zouden mensen willen doen en wat zijn hun motieven daarvoor?

2.4 Factoren die van invloed zijn op het draagvlak

De drie indicatoren van maatschappelijk draagvlak worden beïnvloed door verschillende verklarende factoren. We onderscheiden (1) waardeoriëntaties, (2) natuurverbondenheid en (3) sociaaleconomische kenmerken.

2.4.1 Waarden en waardeoriëntaties

Mensen waarderen de natuur op veel verschillende manieren. Deze waardering wordt beïnvloed door onze waarden. Waarden zijn dieperliggende overtuigingen of idealen die we belangrijk vinden in het leven. In de context van natuur kunnen waarden bijvoorbeeld zijn: rechtvaardigheid, duurzaamheid, zorg voor natuur en anderen, vrijheid, economische efficiëntie. In milieu-sociologisch onderzoek worden waarden vaak onderverdeeld in drie categorieën (De Groot & Steg, 2008): egoïstische waarden (gericht op persoonlijk belang, bijv. gezondheid, rijkdom), altruïstische waarden (gericht op welzijn van anderen) en biosferische waarden (gericht op welzijn van natuur en milieu). Deze waarden vormen de basis voor milieuhoudingen en duurzaam gedrag, maar niet noodzakelijk voor hoe we ons gedragen of beslissingen nemen. Iemand kan bijvoorbeeld de waarde 'zorg voor natuur' hoog achten, maar in de praktijk toch vlees eten of veel reizen, omdat andere waarden (comfort, gemak) ook meespelen (Blake, 1999; Stern, 2000).

Een waardeoriëntatie beschrijft de manier waarop een verzameling waarden wordt vertaald naar denken en handelen. Met andere woorden: waarden geven aan wat mensen belangrijk vinden, terwijl waardeoriëntaties laten zien hoe deze waarden zich uiten in houding en gedrag. In de milieuwetenschappen worden drie dominante waardeoriëntaties voor natuur onderscheiden (De Groot & Steg, 2008):

- antropocentrische (mensgerichte) oriëntaties: natuur wordt gewaardeerd om haar nut voor mensen (*instrumentele waarden*);
- ecocentrische (natuurgerichte) oriëntaties: natuur heeft waarde op zichzelf, los van menselijke belangen (*intrinsieke waarden*);
- relationele of socio-culturele oriëntaties: natuur is onderdeel van de menselijke identiteit, relaties en cultuur (*relationele waarden*).

Waarden en waardeoriëntaties spelen dus een centrale rol in het begrijpen van de diverse mens-natuur-relaties. Volgens het Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES) is het belangrijk om te erkennen dat mensen verschillende soorten waarden aan natuur toekennen, zoals de hiervoor genoemde instrumentele, intrinsieke en relationele waarden. Het erkennen van deze meervoudige waarden van natuur vormt volgens het IPBES een belangrijke voorwaarde voor het realiseren van een samenleving die zowel ecologisch duurzaam als rechtvaardig is.

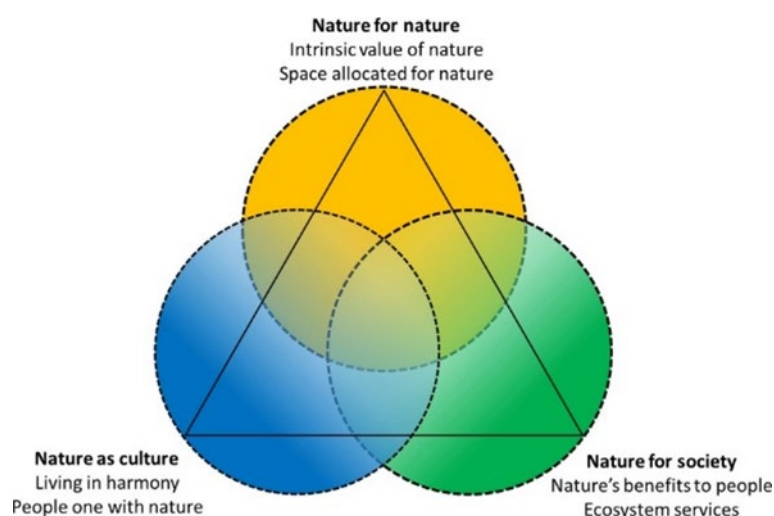
In het huidige beleid ligt de nadruk echter vaak op intrinsieke waardeoriëntaties, waarbij natuur vooral wordt beschouwd als waarde op zichzelf, onafhankelijk van de mens. Hierdoor blijven de instrumentele (gebruik van natuur) en relationele (verbondenheid met natuur) waardeoriëntaties vaak onderbelicht, terwijl juist deze perspectieven van groot belang zijn voor duurzaam en rechtvaardig natuurbeheer. Een natuurbeleid dat veel meer dan nu weerspiegelt dat mensen de natuur op verschillende manieren waarderen, heeft een veel grotere kans op acceptatie en draagvlak (F. van Dam et al., 2024). Volgens Mattijssen et al. (2020) zijn vooral relationele waarden belangrijke motivaties voor burgers om actief betrokken te zijn bij de natuur.

Om toekomstgericht te kunnen werken aan duurzame relaties tussen mens en natuur, ontwikkelde IPBES het Nature Futures Framework (NFF) (Pereira, et al, 2020; IPBES, 2023). Het NFF biedt een conceptueel kader voor het ontwerpen van positieve toekomstscenario's voor natuur waarin de verschillende manieren waarop mensen natuur waarderen centraal staan. Het NFF onderscheidt drie perspectieven op de relatie tussen mens en natuur die sterk overeenkomen met de drie waardeoriëntaties uit de milieuwetenschappen (IPBES, 2023):

- Nature for Nature: de natuur heeft waarde op zichzelf, en het behoud van de diversiteit en functies van de natuur is van primair belang. Dit is de intrinsieke waarde van de natuur.
- Nature for Society: de natuur wordt in de eerste plaats gewaardeerd voor de voordelen of toepassingen die mensen er aan ontleen en die kunnen leiden tot een optimalisatie van meervoudig gebruik van de natuur (ecosysteemdiensten). Dit is de instrumentele waarde van de natuur.
- Nature as Culture: het besef dat natuur en mens inclusief cultuur diep verweven zijn en elkaar wederzijds vormgeven en voor elkaar zorgdragen. De mens wordt gezien als een integraal onderdeel van de natuur. Natuur is een bron van zingeving, verbondenheid en gemeenschapsvorming.

De drie perspectieven vullen elkaar aan, omdat ze elk een ander aspect van de relatie tussen mens en natuur benadrukken. Samen laten ze zien dat natuur niet alleen iets is om te gebruiken of te beschermen, maar ook iets waarmee we verbonden zijn. Door deze perspectieven te combineren ontstaat een evenwichtiger beeld van de rol van natuur in een duurzame toekomst.

Het NFF presenteert deze waarden expliciet als de hoeken van een 'value space', waarin een oneindig spectrum van waarden bestaat, om de overlap tussen deze drie te benadrukken. In de praktijk wordt zelden uitsluitend vanuit één van deze perspectieven betekenis toegekend; doorgaans gaat het om een combinatie van alle drie.

Figuur 2.1 Nature Futures Framework (Bron: naturefuturesframework.org/nfftriangle).

2.4.2 Verbondenheid met natuur

Natuurverbondenheid is een factor die het maatschappelijk draagvlak beïnvloedt. Natuurverbondenheid wordt vastgesteld aan de hand van de volgende items:

a. *Jeugtherinneringen aan natuur*

In de workshop (zie paragraaf 2.1) is de suggestie gedaan om aandacht te geven aan 'place attachment'. Place attachment verwijst vaak naar de verbondenheid met een geografisch afgebakende locatie. Dat is echter niet goed te operationaliseren in een landelijke vragenlijst. In recente literatuur (zie o.a. Gezondheidsraad en RMNO, 2004) wordt het begrip ook opgevat als een affectieve of symbolische verbondenheid met een type omgeving of met de natuur in het algemeen. Daarom hebben we de link gelegd met een type omgeving, namelijk het gebied waar men als kind kwam. Daarmee combineren we place attachment met een andere factor: het als kind verblijven in de natuur en het opdoen van topervaringen, zie o.a. Verboom en De Vries (2006) en Langers et al (2012). Hiervan is uit eerder onderzoek bekend dat dit belangrijk kan zijn voor latere betrokkenheid en handelingsbereidheid ten aanzien van natuur. Het gebied waar men als kind vaak kwam fungeert dan als mentale representatie van natuurervaringen.

b. *Natuurvriendelijk gedrag*

Gedragingen zoals milieuvriendelijk consumeren en reizen kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van betrokkenheid bij natuur. Gedrag en attitude beïnvloeden elkaar wederzijds.

c. *Tuinbezit*

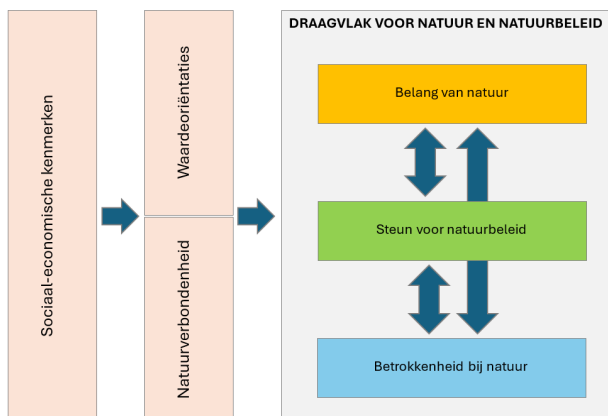
De fysieke nabijheid tot groen, zoals het hebben van een tuin of het wonen in een groene omgeving vergroot de dagelijkse ervaring met natuur. Dit versterkt verbondenheid (zie o.a. De Vries et al, 2023).

2.4.3 Sociaaleconomische kenmerken

Net als in de voorgaande onderzoeken wordt geanalyseerd welke invloed sociaaleconomische kenmerken (inclusief demografische) zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen en stedelijkheid van de woon-omgeving hebben op het draagvlak voor natuur. Een positief oordeel over het natuurbeleid kan bijvoorbeeld gerelateerd worden aan leeftijd of opleidingsniveau.

2.4.4 Samenvattend: het conceptueel kader

Samenvattend kunnen we stellen dat maatschappelijk draagvlak voor natuur een veelzijdig concept is. Door te kijken naar het belang dat mensen hechten aan natuur, hun steun voor beleid en hun betrokkenheid, én deze in verband te brengen met waarden, verbondenheid en sociaaleconomische factoren, ontstaat een robuust kader voor onderzoek en beleid. In figuur 2.2 is het conceptuele raamwerk van deze draagvlakstudie schematisch weergegeven. In de pijlers staan de hiervoor beschreven factoren (sociaaleconomische kenmerken, natuurverbondenheid, waardeoriëntaties) die de scores op de drie velden van indicatoren nader kunnen beïnvloeden of verhelderen. De verticale pijlen laten zien dat de drie indicatoren ook onderling kunnen samenhangen.

Figuur 2.2 Conceptueel kader.

3 Methode en onderzoeksopzet

3.1 Dataverzameling

De data in dit onderzoek zijn verzameld via een online-enquête onder een representatieve groep van de Nederlandse bevolking. De doelgroep in dit onderzoek bestaat uit Nederlanders van 16 jaar tot 75 jaar. Voor het bepalen van de onderzoeksgroep is een steekproef geselecteerd uit het ISO-gecertificeerde panel StemPunt van onderzoeksbureau Motivaction. Dit panel heeft ruim 65.000 actieve leden (januari 2025). De online-enquête kon worden ingevuld in de periode van 25 februari 2025 tot en met 13 maart 2025.

3.1.1 Steekproef en respons

De onderzoekspopulatie omvat bijna driekwart van de Nederlandse bevolking, namelijk circa 13,4 miljoen inwoners tussen 16 en 75 jaar (CBS, 2^e kwartaal 2025). Onderzoeksbureau Motivaction heeft uit haar StemPunt-panel een gestratificeerde representatieve steekproef van 8.538 personen getrokken op basis van geslacht, leeftijd, opleiding en stedelijkheid en hen een uitnodigingsmail voor de enquête verstuurd. Op de slotdatum van het veldwerk hadden 1.691 deelnemers hun antwoorden gegeven en is de toegang tot de enquête op internet afgesloten. Er zijn relatief veel uitnodigingen verstuurd aan 16- tot en met 34-jarigen om ook voor die leeftijdsgroep voldoende deelnemers te realiseren. Na dataschoning¹ zijn de antwoorden van 1.591 respondenten opgenomen in de definitieve dataset. Daarmee komt de respons uit op 19%, wat een gangbaar percentage is voor onderzoeken van Motivaction.

Om op basis van de steekproef uitspraken over de populatie te kunnen doen, is het van belang dat de respons representatief is. Dit betekent dat de respons qua samenstelling zoveel mogelijk overeen moet komen met de populatie. Tabel 3.1 laat zien dat de respons afwijkt van de verdeling van de populatie volgens de CBS Gouden Standaard². Mannen zijn licht ondervertegenwoordigd evenals de jongste leeftijds-categorie (16-24 jaar). De groepen 35-44 jaar en 55-64 jaar zijn oververtegenwoordigd. Wat betreft genoten opleiding zijn hogeropgeleiden fors oververtegenwoordigd in de respons en is het middelbaar opleidings-niveau ondervertegenwoordigd.

Deze verschillen tussen steekproef en Gouden Standaard zijn dusdanig, dat besloten is om de data te wegen op geslacht, leeftijd, opleiding en regio. Hierdoor komen de randtotalen van de Nederlandse bevolking beter overeen met de achtergrondkenmerken waarop gewogen is, zoals te zien is in de vierde kolom van tabel 3.1. Voor de trendanalyses betekent dit dat we ook voor eerdere jaren met gewogen data zullen werken en met terugwerkende kracht de cijfers van deze enquêtes gaan wegen, met uitzondering van de jaren 2001 en 2006, omdat in die jaren geen wegingsfactoren zijn geleverd. Mogelijk komen we voor deze eerdere jaren daarmee tot iets andere percentages dan in de eerdere rapporten en op het Compendium voor de Leefomgeving staan. We hebben echter geen grote verschillen geconstateerd: de afwijking voor de percentages in het Compendium is 1 à 2 procentpunt.

¹ De data van deelnemers die een ander geboortjaar hebben opgegeven in de enquête dan bekend is bij Motivaction, op alle vragen met 'weet niet' hebben geantwoord en/of die minder dan 3 minuten hebben besteed aan het invullen van de enquête, zijn niet meegenomen in de dataverwerking.

² De Gouden Standaard is een ijkingsinstrument voor nationale en regionale steekproeven. Hierdoor is het mogelijk dat in de branche van opinieonderzoek dezelfde ijkingsdata worden gebruikt om de representativiteit van een steekproef vast te stellen.

Tabel 3.1 Onderzoekspopulatie en respons naar geslacht, leeftijd, opleiding en regio (%).

	Populatie volgens CBS Gouden Standaard 2025	Responsverdeling voor weging (n=1591)	Responsverdeling na weging (n=1377)
Geslacht			
Man	49,8	46,7	48,9
Vrouw	50,2	53,3	51,1
Leeftijd			
16-24 jaar	15,1	11,3	15,0
25-34 jaar	17,5	17,8	17,4
35-44 jaar	15,9	18,9	15,9
45-54 jaar	18,3	16,5	18,3
55-64 jaar	17,8	20,5	18,0
65 t/m 74 jaar	15,4	15,0	15,5
Opleiding (genoten)			
Hoog	41,1	49,3	42,6
Midden	46,0	39,4	44,7
Laag	12,9	11,3	12,7
Regio			
3 grote steden	12,7	10,8	12,8
West	29,8	28,8	28,6
Noord	9,7	10,9	10,4
Oost	20,7	21,8	20,9
Zuid	23,1	24,1	23,3
Randgemeenten	4,0	3,6	4,0

3.1.2 De enquête

De enquête (zie bijlage 1) heeft als doel om informatie te verzamelen over de aspecten van het conceptueel model uit hoofdstuk 2. De drie indicatoren (belang van natuur, steun voor natuurbeleid en betrokkenheid bij natuur) zijn geoperationaliseerd in variabelen die zich empirisch laten onderzoeken met behulp van een enquête (zie tabel 3.2). Omdat het een monitoringsonderzoek betreft, wordt bij iedere editie van het draagvlakonderzoek min of meer dezelfde enquête gebruikt. Om aan te sluiten bij de actualiteit en/of wensen van de opdrachtgever is er ook beperkt ruimte voor nieuwe vragen. Daarom is voorafgaand aan dit onderzoek aan de opdrachtgever en de collega-onderzoekers gevraagd of er behoefte is aan nieuwe vragen en welke vragen dan mogelijk verwijderd kunnen worden om de enquête niet te lang te laten worden. Deze suggesties zijn besproken in een workshop en dat heeft geleid tot een aantal nieuwe vragen in de enquête voor 2025:

- Om de waardeoriëntaties van het Nature Futures Framework (zie paragraaf 2.4.1) te meten is gebruik gemaakt van de Value Perspectives for Nature-schaal (VPN). Buijs et al. (in prep) hebben hiervoor een schaal met elf items ontwikkeld, waarin de drie dimensies van NFF zijn geoperationaliseerd en getoetst (vraag 6).
- Aanvullend op de nieuwe vraag naar waardeoriëntaties is een nieuwe vraag naar place attachment gesteld. Onder place attachment verstaan we de gehechtheid aan een plaats. Het beschrijft de emotionele band die mensen voelen met een bepaalde plek (Mooney, 2009). We hebben er voor gekozen om - in plaats van een concreet gebied - de link te leggen met het gebied waar men als kind kwam (vraag 5).
- De vraag naar houding ten opzichte van het belang van natuur in het algemeen is uitgebreid met drie items (vraag 15). De oorspronkelijke vraag had vier items, waarvan drie negatief geformuleerd zijn. Met het oog op validiteit en betrouwbaarheid (vermijden instemmingsbias, verhogen cognitieve alertheid, detecteren inconsistenties) is dit niet wenselijk. Voor meer balans zijn drie positief geformuleerde items toegevoegd.

Naast deze nieuwe vragen zijn bij een paar vragen de antwoordcategorieën aangepast en zijn enkele vragen verwijderd. Een compleet overzicht van de aanpassingen en motivaties daarbij is te vinden in bijlage 2.

Tabel 3.2 Variabelen van de enquête per indicator en domein.

Indicatoren
1. Indicator Belang van natuur en natuurbehoud ▪ belang van natuurbehoud (vraag 15) ▪ waardering van natuur in Nederland en in de woonomgeving (vraag 2 en 3) ▪ dilemma's tussen natuur en andere maatschappelijke belangen (vraag 11)
2. Indicator Steun voor natuurbeleid ▪ beleidsprioriteiten van de overheid (vraag 1) ▪ waardering van beleidsmaatregelen om natuur te beschermen en te verbeteren (vraag 13 en 14) ▪ verantwoordelijkheid voor natuur van verschillende partijen (vraag 16)
3. Indicator Betrokkenheid bij natuur Domein Burger als gebruiker ▪ bezoek aan natuur (vraag 4) ▪ gebruik van informatie over natuur (vraag 9) Domein Burger als beschermer ▪ activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer (vraag 20) ▪ lidmaatschap natuurorganisatie (vraag 10) ▪ financiële bijdrage aan natuur (vraag 12) Domein Burger als beslisser ▪ activiteiten voor beïnvloeding besluitvorming (vraag 21) ▪ betrokkenheid bij burgerinitiatieven (vraag 22, 23 en 24) Potentiële betrokkenheid bij natuur ▪ activiteiten voor potentiële betrokkenheid bij natuur (vraag 17) ▪ motieven voor betrokkenheid (vraag 18) ▪ motieven om niet betrokken te willen zijn (vraag 19)
Beïnvloedende variabelen ▪ jeugdherinneringen aan natuur (vraag 5) ▪ waardeoriëntaties (vraag 6) ▪ rekening houden in het dagelijks leven met natuur en milieu (vraag 7) ▪ tuinbezit (vraag 8) ▪ sociaaleconomische kenmerken: geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen, stedelijkheid (uit database Motivaction)

3.2 Data-analyse

De data zijn door Motivaction opgeleverd in een SPSS-bestand. Hierin zijn de antwoorden van 1591 respondenten verwerkt. Bij alle analyses is 'n' dus 1591, tenzij anders vermeld.

Rechte tellingen

Om een eerste beeld te krijgen van de verdeling van de antwoorden, zijn per vraag rechte tellingen uitgevoerd. Hierbij is weergegeven hoeveel respondenten elk antwoord hebben gegeven (in absolute aantallen). Op basis hiervan kan bijvoorbeeld worden aangegeven hoeveel procent van de Nederlanders het eens is met een stelling, of hoeveel procent van de Nederlanders gebruikmaakt van welke mogelijkheden om iets over natuur te weten te komen. Bij de presentatie van de bevindingen heeft soms een indikking van vijf naar drie categorieën plaatsgevonden. Daarna zijn kruistabellen gemaakt om betekenis te geven aan de rechte tellingen en hoe de meningen van de verschillende respondenten zich tot elkaar verhouden.

Voor verdiepende analyses (de analyses in de tijd) is er soms voor gekozen om de analyse te richten op de kern van de vraag. Deze keuze hangt samen met de omvang van de dataset en het behapbaar houden van de bevindingen. Hiertoe zijn bij enkele vragen waarop in gradaties geantwoord kon worden, respondenten ingedeeld in twee groepen. De ene groep bestond dan uit respondenten die hebben aangegeven bijvoorbeeld de hoeveelheid natuur (ruim) voldoende te vinden, bepaalde maatregelen (zeer) belangrijk te vinden of het met bepaalde stellingen (helemaal) eens zijn. De andere groep bestaat uit respondenten die gekozen hebben voor één van de andere antwoordcategorieën. Een op deze wijze geaggregeerde variabele heet ook wel een dichotome variabele³.

Analyses in de tijd

Een vergelijking is gemaakt van de opvattingen van het publiek in 2025 met de opvattingen in voorgaande publieksenquêtes. Hiervoor is de data van eerdere jaargangen (2006, 2013, 2017, 2021) aan de database van 2025 toegevoegd, voor de 2025-vragen die ook in eerdere jaren op een vergelijkbare manier zijn gesteld. Vervolgens is per variabele geanalyseerd of zich significante verschillen tussen de opvattingen in de verschillende jaren voordoen.

Significantietoetsen met een betrouwbaarheidsniveau van 95% ($\alpha = 0,05$) zijn uitgevoerd voor de jaargangen 2006, 2013, 2017 en 2021 met 2025, met behulp van SPSS, versie 28.0.1.1. Welke toets gebruikt is, is afhankelijk van het meetniveau en het aantal te vergelijken jaargangen. Getoetst is met behulp van de Chi-kwadraattoets voor nominale en dichotome variabelen. Voor het ordinale niveau is ofwel getoetst met Mann-Whitney (bij vergelijking van twee jaren) of Kruskal Wallis-toets (bij vergelijking van meer dan twee jaren), en voor intervalniveau de T-toets (vergelijking van twee jaren) en Anova (vergelijking van meer dan twee jaren). Als zich bij vergelijking van drie of meer jaren verschillen voordoen, is vervolgens getoetst tussen welke jaren hier sprake van is. Daarvoor is voor nominale en dichotome variabelen de Chi-kwadraattoets gebruikt, en voor de overige variabelen is dit getoetst aan de hand van een Post Hoc-toets. Voor Anova vormde Bonferroni de Post Hoc-toets en voor de Kruskal Wallis-toets vormde Mann Whitney de Post Hoc-toets. Post Hoc is dus uitgevoerd na de algemene statistische test (Chi-kwadraat, Kruskal Wallis of Anova), om na te gaan tussen exact welke jaren de verschillen zich voordoen⁴. Alle significante verschillen zijn weergegeven in bijlage 4 ('Tabellenboek'), geordend per enquêtevraag in de volgorde waarin de vragen in de enquête (zie bijlage 2) zijn opgenomen. In de hoofdtekst worden de hoofdlijnen in bevindingen besproken.

³ Dit dichotomiseren is gedaan bij de vragen 2, 3, 13 en 15.

⁴ In bijlage 5 zijn enkel significante verschillen tussen opeenvolgende jaargangen vermeld, dus bijvoorbeeld tussen 2025 en 2021, en tussen 2021 en 2017 (en niet tussen niet-opeenvolgende eerdere jaargangen, dus bijvoorbeeld niet tussen 2006-2017).

4 Draagvlak voor natuur in 2025

In dit hoofdstuk beschrijven we de resultaten van 2025 aan de hand van de drie indicatoren van draagvlak voor natuur; in paragraaf 4.1 *het belang van natuur*, in paragraaf 4.2 *steun voor natuurbeleid* en in paragraaf 4.3 *betrokkenheid bij natuur*.

4.1 Belang van natuur

4.1.1 Belang van natuurbehoud

Tabel 4.1 laat zien hoe het publiek denkt over natuur en natuurbehoud. Een meerderheid van 58% is het (helemaal) oneens met de stelling dat er te veel aandacht is voor natuur – zij vinden die aandacht dus allesbehalve overdreven. Ook maakt 45% zich (nog steeds) zorgen over de toekomst van de natuur. Vier op de tien mensen (40%) vinden dat de overheid te weinig geld investeert in natuurbehoud. Over de vraag of natuur economische groei mag belemmeren, lopen de meningen uiteen: 31% is neutraal, 36% is het hier niet mee eens, en 26% wel.

In de enquête van 2025 zijn drie nieuwe stellingen toegevoegd, die een duidelijker beeld geven van de waardering van natuur. Maar liefst 83% van de mensen zegt de natuur nodig te hebben om op te laden en gezond te blijven. Twee derde van de ondervraagden vindt dat we voor de natuur op moeten komen en bijna twee derde is het er (helemaal) mee eens dat we te veel waardevolle natuur verliezen als we doorgaan op de huidige weg (64%).

Tabel 4.1 *Mening over het belang van natuur en natuurbehoud in Nederland (%).*

Stellingen	(helemaal) eens	niet eens, niet oneens	(helemaal) niet mee eens	weet ik niet
Al die aandacht voor natuur is overdreven	15	22	58	5
We maken ons te veel zorgen over de toekomst van de natuur in Nederland	27	23	45	6
De overheid geeft te weinig geld uit aan natuurbehoud	40	27	13	21
De natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang	26	31	36	7
De natuur kan niet voor zichzelf opkomen, daarom moeten wij dat doen	67	19	10	4
We hebben de natuur nodig om op te laden en gezond te blijven	83	10	3	4
Als we op de huidige manier doorgaan, verliezen we te veel waardevolle natuur en biodiversiteit	64	18	8	8

De mate van belang van natuurbehoud

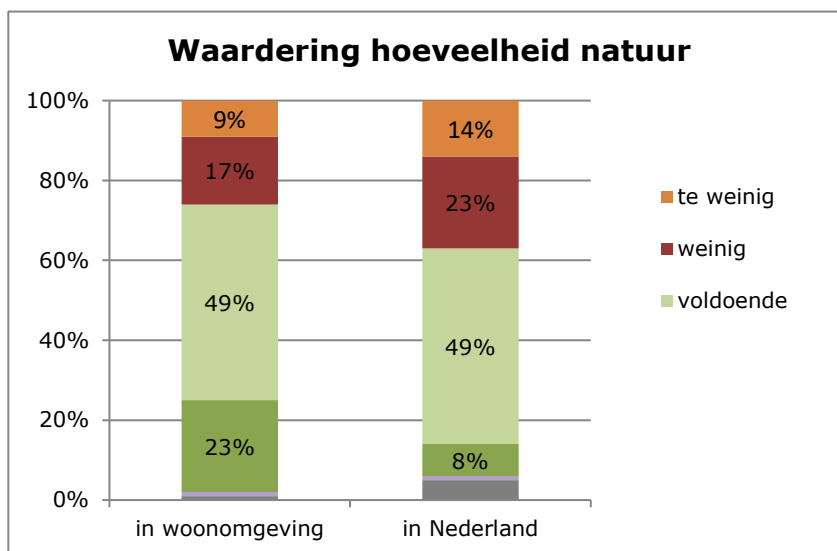
Met de geconstrueerde variabele 'belang van natuurbehoud'⁵ (zie tabel 3.2) meten we hoe mensen in de basis denken over natuurbehoud. Deze maatstaf is gebaseerd op het werk van Elands en Van Koppen (in Elands & Turnhout, 2009)⁶ en bestaat uit drie stellingen over het belang van natuurbehoud:

- Al die aandacht voor natuur is overdreven.
- We maken ons te veel zorgen over de toekomst van de natuur in Nederland.
- De natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang.

Voor iedere respondent zijn de scores op de drie stellingen opgeteld en door 3 gedeeld (1= helemaal niet mee eens, 5= helemaal mee eens). Mensen behoren tot de groep die veel belang hecht aan natuurbehoud als ze lager dan 2,5 scoren, een gemiddeld belang hechten aan natuurbehoud als ze tussen de 2,5 en 3,5 scoren en weinig belang hechten aan natuurbehoud als ze hoger dan 3,5 scoren⁷. De klassengrenzen zijn door de onderzoekers vastgesteld en daarmee enigszins arbitrair, maar geven een goed beeld van de verhoudingen in de bevolking. Uit deze analyse komt naar voren dat bijna de helft van de respondenten (48%) een hoog waardering voor het belang van natuurbehoud heeft, 33% valt in de categorie met een gemiddeld belang en 17% hecht weinig belang aan natuurbehoud.

4.1.2 Waardering van de hoeveelheid natuur

De meeste mensen waarderen de hoeveelheid groen in hun *woonomgeving* positief; 72% vindt dat er (ruim) voldoende groen is in de eigen woonomgeving. Een kwart van de respondenten vindt dat het (te) weinig is. Over de hoeveelheid natuur *Nederland* zijn mensen iets minder positief. Iets meer dan de helft (57%) vindt dat (ruim) voldoende, terwijl 37% van de burgers vindt dat er (te) weinig natuur is. Zie figuur 4.1.

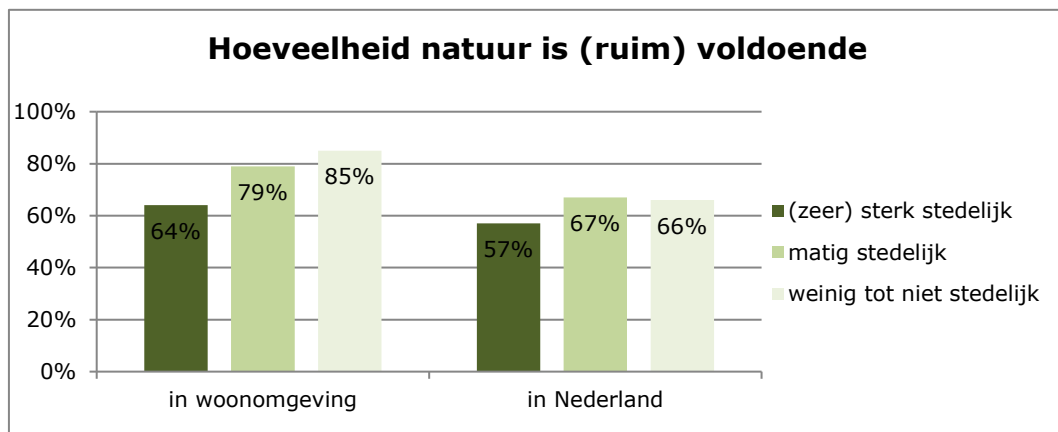
Figuur 4.1 Waardering van de hoeveelheid natuur in de woonomgeving en in Nederland.

⁵ Construct is een theoretisch begrip dat je niet direct kunt meten, maar indirect probeert te vatten via meerdere observabele uitspraken (items).

⁶ In eerdere rapportages gebruikten we (net als Elands en Van Koppen) de omschrijving 'besef van het belang van natuurbehoud' of 'natuurbesef' voor deze geconstrueerde variabele. Het woord *besef* sluit echter minder goed aan bij de antwoordcategorieën van de stellingen waarin respondenten gevraagd wordt naar hun mening (mee eens/niet mee eens). Besef verwijst naar het cognitief begrip van het belang van natuurbehoud (in het algemeen), terwijl via de stellingen enkel gevraagd is naar hun mening over het belang van natuurbehoud (voor henzelf). Maar wanneer mensen begrijpen dat natuurbehoud belangrijk is, hoeft dat niet te betekenen dat zij zelf veel waarde aan natuurbehoud hechten. Daarom gebruiken we voortaan de omschrijving *het belang van natuurbehoud* of *natuurbelang*.

⁷ Elands en Van Koppen gebruikten de klassegrenzen <2,33 (hoog), 2,33-3,33 (gemiddeld), >3,33 (laag). We hebben deze klassegrenzen aangepast omdat idealiter de klassegrens zowel aan de boven- als onderzijde even ver van het gemiddelde afligt.

De waardering van de hoeveelheid groen in de woonomgeving verschilt afhankelijk van de stedelijkheid van de woonomgeving. Mensen die in minder stedelijke omgevingen wonen waarderen de hoeveelheid groen in hun woonomgeving meer dan inwoners van meer stedelijke omgevingen (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2 Waardering hoeveelheid natuur in de woonomgeving en in Nederland naar stedelijkheid.

4.1.3 Dilemma's tussen natuur en andere maatschappelijke belangen

De maatschappij staat voor lastige keuzes, bijvoorbeeld tussen natuur en landbouw, woningbouw of verkeer. Aan de Nederlandse bevolking is een aantal van deze dilemma's voorgelegd in de vorm van twee tegen-gestelde stellingen. De respondenten moesten op een vier-puntsschaal aangeven welke kant zij het meest steunen (zie bijlage 1, enquêtevraag 11).

Uit de resultaten blijkt dat de meerderheid duidelijk vindt dat het voortbestaan van de natuur belangrijker is dan andere belangen. Zo vindt:

- 78% dat wettelijk beschermde natuurgebieden behouden moeten blijven;
- 77% dat natuurbeheer primair gericht moet zijn op de bescherming van planten en dieren;
- 75% dat vergroening van steden belangrijker is dan bereikbaarheid en parkeergelegenheid;
- 70% dat natuurgebieden afgesloten mogen worden voor recreatie om de natuur te beschermen;
- 69% dat de landbouw meer rekening moet houden met de natuur dan alleen met voedselproductie.

Bij het stikstofdossier zijn de meningen meer verdeeld: 59% vindt dat het probleem moet worden aangepakt om de natuur te verbeteren, ook als dit leidt tot krimp van de veestapel. 41% kiest voor meer ruimte voor de landbouw.

Ook over de aanwezigheid van de wolf in Nederland verschillen de meningen: 59% vindt Nederland te klein voor de wolf, terwijl 41% de wolf beschouwt als een verrijking van de natuur.

Wat betreft jacht vindt 60% dat deze geoorloofd is bij schade door dieren zoals de wolf, het wild zwijn, de bever, het hert of de gans.

Tot slot is men verdeeld over het beheer van natuurgebieden: 55% vindt dat vrijwilligers hierbij een grotere rol kunnen spelen, terwijl 45% dit liever overlaat aan professionals. Zie tabel 4.2 en figuur 4.3.

Tabel 4.2 Dilemma's natuur in relatie tot andere maatschappelijke belangen (%).

	1	2	3	4		g.s.
De wolf is een verrijking voor de Nederlandse natuur	14	27	26	33	Nederland is te klein voor de wolf; het dier geeft te veel overlast	2,8
De landbouw moet meer rekening houden met vogels, insecten en planten die afhankelijk zijn van akkers en weilanden	29	40	22	9	De landbouw moet zich vooral richten op voedselproductie	2,1
Alle wettelijk beschermde natuurgebieden moeten blijven bestaan om de natuur in stand te houden	44	34	15	6	Wettelijk beschermde natuurgebieden mogen worden geschrapt als ze beperkend zijn voor landbouw, woningbouw en verkeer	1,8
Het beheren van natuur is werk voor betaalde professionals	12	33	40	15	Vrijwilligers kunnen de meeste taken van natuurbeheer ook goed uitvoeren.	2,6
Natuurbeheer moet vooral gericht zijn op het beschermen van planten en dieren	32	45	17	6	Natuurbeheer moet meer rekening houden met de natuurbeleving van burgers	2,0
Steden moeten groener worden om ze leefbaar te houden, ook als dat leidt tot minder ruimte voor auto's (wegen en parkeerplekken)	33	42	18	7	Goede bereikbaarheid en parkeergelegenheid voor auto's is belangrijker dan meer groen (bomen, parken) in de stad.	2,0
Het stikstofprobleem moet opgelost worden om de natuur te verbeteren, ook als dit leidt tot krimp van de veestapel	27	32	27	14	De landbouw moet de ruimte krijgen, ook al gaat de stikstofuitstoot ten koste van natuurherstel	2,3
In het wild levende dieren mogen in principe niet bejaagd worden	15	25	34	26	Als in het wild levende dieren (bijv. wolf, wild zwijn, bever, hert, gans) schade veroorzaken is jacht geoorloofd	2,7
De landbouw moet kleinschalig en duurzaam zijn, ook al leidt dit tot lagere opbrengsten en hogere prijzen voor de consument	22	41	28	9	De landbouw moet grootschalig en intensief zijn, om aan de binnen- en buitenlandse vraag te voldoen, zelfs als dit ten koste gaat van de natuur	2,2
Delen van natuurgebieden mogen afgesloten worden voor recreatie om de natuur te beschermen	34	36	18	12	Natuurgebieden moeten vrij toegankelijk zijn voor recreatie	2,0

Toelichting:

1 positief voor natuur < ----- > 4 positief voor andere belangen

g.s. = gemiddelde score op schaal 1-4

4.2 Steun voor natuurbeleid

4.2.1 Beleidsprioriteiten voor de overheid

Om te peilen hoeveel draagvlak er is voor natuurbeleid, is het belangrijk om te weten hoe dit thema zich verhoudt tot andere beleidsterreinen. In de enquête kregen mensen als brede startvraag tien verschillende onderwerpen voorgelegd, met de vraag: 'Welke vier zouden volgens u de hoogste prioriteit van de overheid moeten hebben?'

Voor de meeste Nederlanders is de gezondheidszorg veruit het belangrijkste beleidsthema: 76% noemt dit als topprioriteit voor de Rijksoverheid. Daarna volgen op afstand sociale zekerheid (48%), onderwijs (46%) en misdaad en terrorisme (46%). Natuurbeleid scoort duidelijk lager op de prioriteitenlijst: slechts 20% van de burgers rekent dit tot de belangrijkste thema's. Zie tabel 4.3.

Tabel 4.3 Belangrijkste beleidsthema's voor de overheid (%).

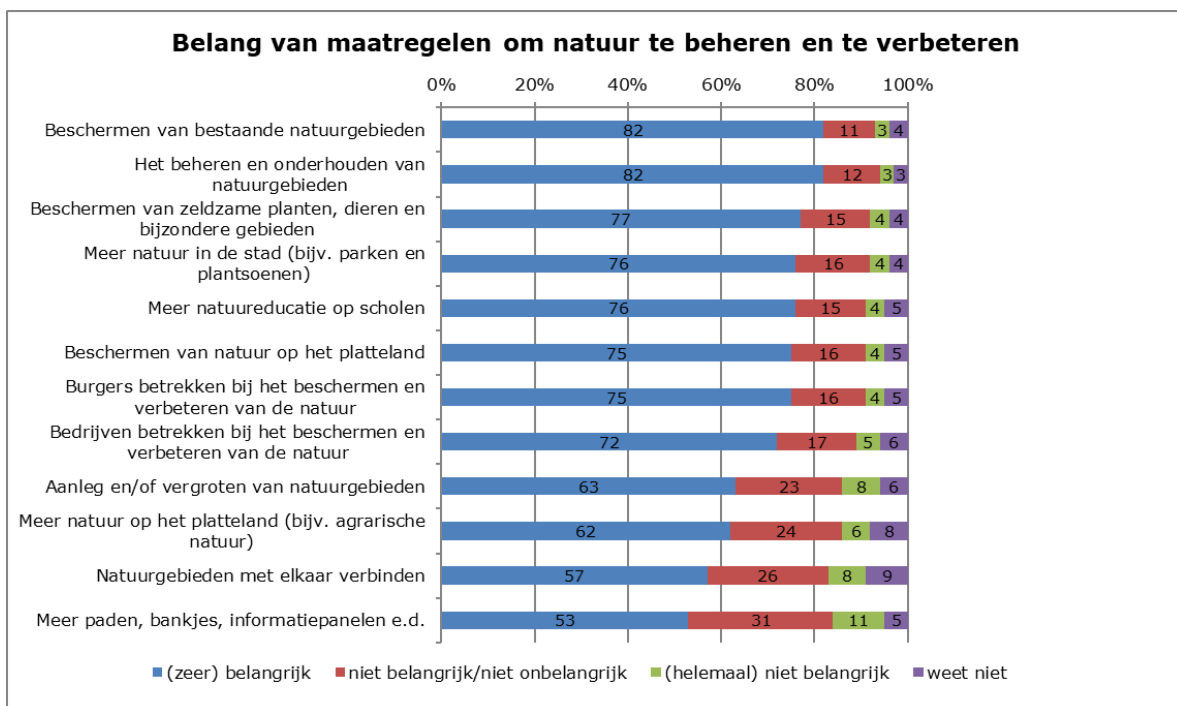
Beleidssterreinen	%
Gezondheidszorg	76
Sociale zekerheid	48
Misdaad en terrorisme	46
Onderwijs	46
Immigratie en integratie	40
Milieu en klimaat	39
Normen en waarden	31
Werkgelegenheid	25
Ouderen	21
Natuur	20
Geen van deze	1

4.2.2 Waardering van beleidsmaatregelen om natuur te beschermen en verbeteren

Omdat natuurbeleid uit veel verschillende onderdelen bestaat, is aan Nederlanders gevraagd hoe belangrijk zij verschillende maatregelen vinden. Eerst beoordeelden zij elke maatregel afzonderlijk, daarna gaven ze aan welke drie voor hen het belangrijkste zijn.

De uitkomsten laten zien dat er brede steun is voor vrijwel alle genoemde maatregelen. De meeste steun is er voor het beschermen van bestaande natuurgebieden en het beheer en onderhoud ervan – beide worden door 82% van de burgers als (zeer) belangrijk bestempeld.

Ook maatregelen als het beschermen van zeldzame planten en dieren (77%), meer natuur in de stad (76%), natuureducatie op scholen (76%), bescherming van natuur op het platteland (75%) en betrokkenheid van burgers bij natuurbescherming (75%) krijgen brede steun. Iets minder belangrijk vinden mensen het verbinden van natuurgebieden (57%) en het aanleggen van meer voorzieningen zoals paden en bankjes (53%). Zie figuur 4.4.

Figuur 4.4 Belang van maatregelen om natuur te beschermen en te verbeteren.

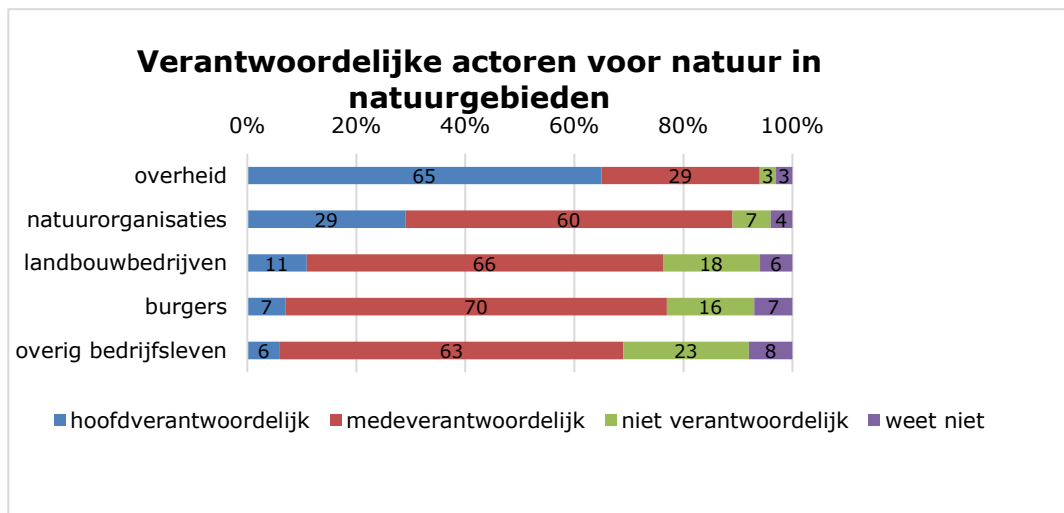
Bij het aangeven van de drie belangrijkste maatregelen voor natuur vindt 49% het beschermen van bestaande natuurgebieden het belangrijkste, gevolgd door het beheren en onderhouden van natuurgebieden (36%) en het beschermen van zeldzame planten en dieren (35%). Maatregelen als 'meer natuur' en 'beschermen van natuur op het platteland' staat voor veel mensen niet in hun top 3.

4.2.3 Verantwoordelijkheid voor natuur door verschillende partijen

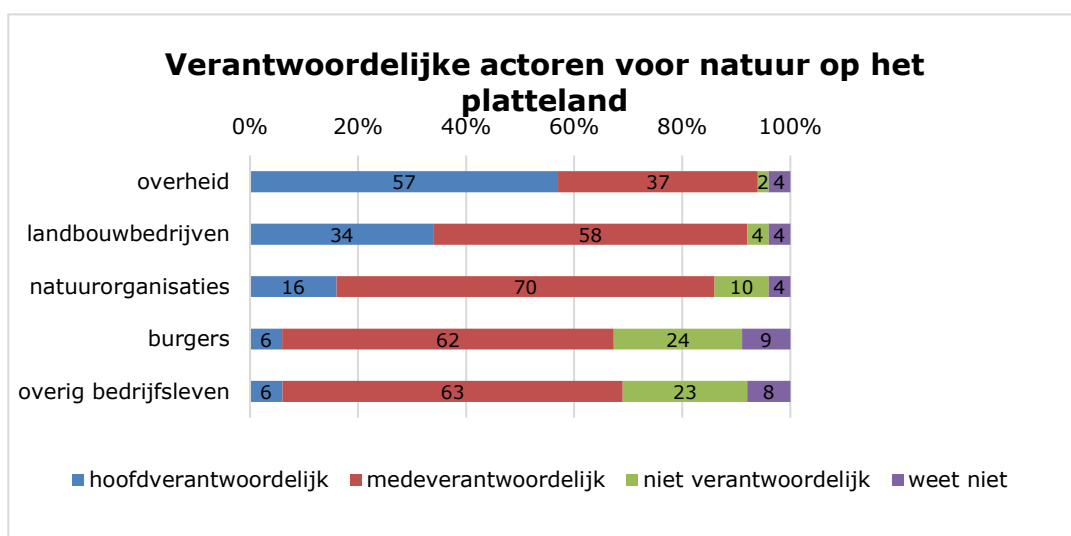
Aan de Nederlandse bevolking is gevraagd wie volgens hen verantwoordelijk is voor de natuur – in natuurgebieden, op het platteland en in de stad. Daarbij ging het om verschillende partijen: de overheid, landbouwbedrijven, natuurorganisaties, het bedrijfsleven en burgers.

Uit de antwoorden blijkt dat de overheid in alle drie de gebieden als de belangrijkste verantwoordelijke wordt gezien:

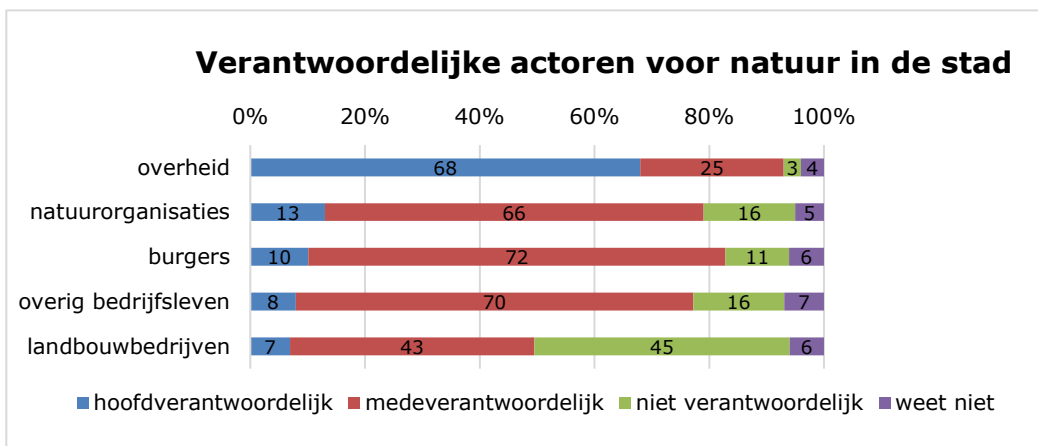
- In natuurgebieden wijst twee derde van de burgers de overheid aan als hoofdverantwoordelijke. Daarnaast vindt bijna een derde dat natuurorganisaties hier het voortouw moeten nemen. Burgers (70%) en landbouwbedrijven (66%) worden vooral als medeverantwoordelijk gezien, gevolgd door het overige bedrijfsleven. Zie figuur 4.6.
- Op het platteland wordt de overheid door 57% als hoofdverantwoordelijke gezien, gevolgd door landbouwbedrijven (34%). Ook hier zien veel mensen een gedeelde verantwoordelijkheid met andere partijen: ongeveer twee derde vindt dat alle actoren een rol moeten spelen. Zie figuur 4.7.
- Wat betreft natuur in de stad ziet ook een ruime meerderheid (68%) de overheid als hoofdverantwoordelijke. Burgers, overig bedrijfsleven en natuurorganisaties zijn volgens de burgers in hoge mate medeverantwoordelijk. Zie figuur 4.8.

Figuur 4.6 Mate van verantwoordelijkheid van actoren voor natuur in natuurgebieden (%).

Figuur 4.7 Mate van verantwoordelijkheid van actoren voor natuur op het platteland (%).

Figuur 4.8 Mate van verantwoordelijkheid van actoren voor natuur in de stad (%).

4.3 Betrokkenheid bij natuur

4.3.1 Potentiële betrokkenheid bij natuur en motieven

Burgers zijn op verschillende manieren te betrekken bij het beschermen en verbeteren van natuur, maar hun voorkeuren lopen uiteen. De meeste mensen willen vooral op de hoogte gehouden worden over wat ze kunnen doen (42%). Daarnaast wil 37% meedenken met de overheid of een natuurorganisatie en 34% wil meewerken aan onderhoud van buurtgroen met medebewoners. Deze antwoorden kunnen richting geven aan de activiteiten om potentiële betrokkenheid bij natuur te vergroten. Een kwart van de respondenten geeft aan geen betrokkenheid bij natuur te willen. Zie tabel 4.4.

Tabel 4.4 Mogelijkheden die burgers aanspreken om betrokken te zijn bij de natuur (%).

Mogelijkheden*	%
Geïnformeerd worden over wat ik kan doen voor de natuur	42
Meedenken met de gemeente, provincie of natuurorganisatie(s) over hun plannen voor natuur	37
Zelf met medebewoners buurtgroen of natuur verbeteren of onderhouden	34
Vrijwilligerswerk doen voor een lokale, provinciale of landelijke natuurorganisatie	25
Ik wil niet betrokken zijn	26

* Meerdere antwoorden mogelijk

Burgers die betrokken willen zijn bij natuur, doen dat om verschillende redenen. De belangrijkste motivatie is om actief en gezond te blijven (56%). Ook betrokkenheid bij de eigen leefomgeving (48%), iets bijdragen aan de maatschappij (45%) en zinvolle tijdsbesteding (42%) worden vaak genoemd. Daarnaast spelen ook 'leren van nieuwe kennis en vaardigheden' (27%) en 'het hebben van leuk en interessant werk' (26%) een rol. Motieven zoals 'het opdoen van contacten' of 'sociale erkenning' worden veel minder belangrijk gevonden. Zie tabel 4.5.

Tabel 4.5 *Motieven om betrokken te willen zijn bij de natuur (% , n=1173).*

Motieven*	%
Actief en gezond blijven	56
Betrokkenheid bij mijn woonomgeving	48
Iets voor de maatschappij doen	45
Zinnvolle tijdsbesteding	42
Nieuwe kennis en vaardigheden opdoen	27
Leuk, interessant werk	26
Andere mensen ontmoeten, vrienden maken	20
Verbreden van levenservaring	17
Morele, religieuze en/of politieke principes	12
Nuttige contacten opdoen	9
Het geeft sociale erkenning	8
Anders	2

* Meerdere antwoorden mogelijk

Uit tabel 4.4 bleek dat 26% van de bevolking niet betrokken wil zijn bij de natuur. Veruit de belangrijkste reden hiervoor is 'geen tijd' (62%). Andere redenen zijn 'druk met ander vrijwilligerswerk' (15%), 'onbekend met de mogelijkheden om iets te doen voor de natuur' (14%) en 'natuur heeft geen prioriteit' (14%). Zie tabel 4.6.

Tabel 4.6 *Motieven om niet betrokken te willen zijn bij de natuur (% , n=418).*

Motieven*	%
Geen tijd	62
Ander vrijwilligerswerk	15
Onbekend met de mogelijkheden om iets te doen	14
Niet belangrijk genoeg, natuur heeft geen prioriteit	14
Anders	12

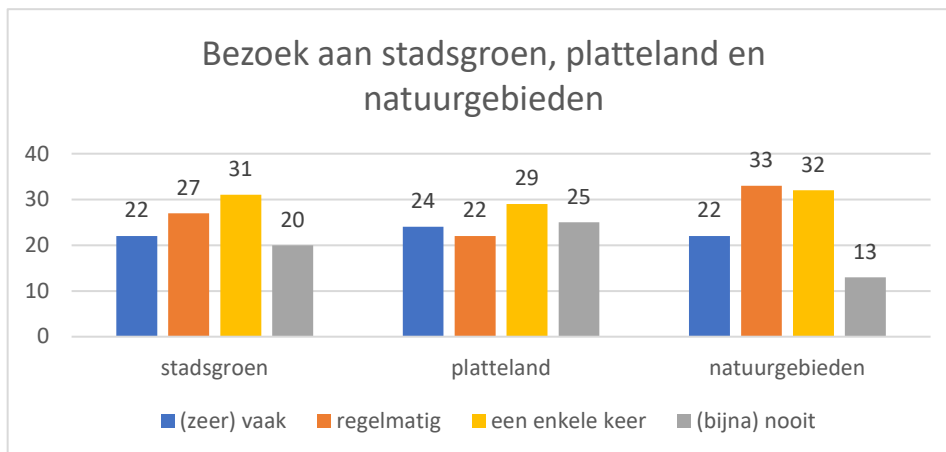
* Meerdere antwoorden mogelijk

4.3.2 Burger als gebruiker van natuur

4.3.2.1 Bezoek aan natuur

De respondenten is gevraagd hoe vaak zij het afgelopen jaar hun vrije tijd doorbrachten in verschillende soorten groen: stadsgroen (zoals parken), het platteland en natuurgebieden zoals bossen, heide, duinen, meren en plassen. Natuurgebieden blijken het populairst: 55% van de mensen geeft aan daar regelmatig tot zeer vaak naartoe te gaan. Voor stadsgroen ligt dat percentage op 49%, en voor het platteland op 46%. Aan de andere kant zegt ongeveer een derde van de respondenten dat ze al deze gebieden slechts een enkele keer bezoeken. Het platteland wordt door 25% van de mensen (bijna) nooit bezocht. Voor stadsgroen geldt dat voor 20%, en natuurgebieden worden door 13% zelden of nooit bezocht. Zie figuur 4.9.

Er blijkt een samenhang met de omgeving waar mensen wonen: bewoners van verstedelijkt gebied bezoeken stadsgroen vaker dan inwoners van landelijk gebied, en omgekeerd wordt het bezoek van natuurgebieden meer gedaan door mensen die landelijk wonen. Afstand en reistijd spelen daarbij waarschijnlijk een belangrijke rol.

Figuur 4.9 Bezoek aan stadsgroen, platteland en natuurgebieden in %.

4.3.2.2 Het gebruik van informatie over natuur

Er zijn allerlei manieren waarop mensen zich kunnen informeren over natuur. In de enquête is gevraagd welke media de bevolking het afgelopen jaar hiervoor heeft gebruikt. Inzicht hierin geeft het beleid richting in hoe ze het publiek kunnen informeren over natuur.

Twee derde van de respondenten zegt gebruik te maken van één of meerdere informatiebronnen. Een kwart raadpleegt één bron, 20% gebruikt er twee en 19% drie of meer. Televisie is daarbij veruit het populairst: 40% van de mensen haalt daar zijn of haar natuurinformatie vandaan. Ook internet is een veelgebruikte bron: een derde van de respondenten geeft aan hier online informatie over natuur te zoeken. Zie tabel 4.7.

Tabel 4.7 Geraadpleegde informatiebronnen over natuur (%).

Informatiebron*	%
Televisieprogramma of film over natuur	40
Internet over natuur geraadpleegd	32
Tijdschrift/boek/artikel over natuur gelezen	20
Social media (twitter, facebook) over natuur gevolgd	20
Apps over natuur gebruikt	11
Webcam(s) over natuur bekeken	7
Anders	3
Geen van deze	36

* Meerdere antwoorden mogelijk

4.3.3 Burger als beschermer van natuur

4.3.3.1 Activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer

Er is gevraagd welke activiteiten mensen het afgelopen jaar hebben ondernomen om bij te dragen aan natuur- en landschapsbeheer. Bijna twee op de drie burgers (65%) heeft één of meerdere dingen gedaan: 25% deed één activiteit, 18% twee en 22% drie of meer.

De meest voorkomende acties zijn relatief laagdrempelig: 30% plaatste een nestkastje of voederplankje, 29% ruimde zwerfafval van anderen op in de natuur en 24% hing een insectenhotel op.

Meer actieve vormen van inzet, zoals onderhoud van natuur en landschap of het tellen van dier- en plantensoorten, zijn minder gebruikelijk: beide worden door 9% van de respondenten gedaan. Nog minder mensen houden zich bezig met het organiseren van natuurgerichte activiteiten (5%), weidevogelbescherming (3%) of natuureducatie (3%). Zie tabel 4.8.

Tabel 4.8 Activiteiten voor bescherming natuur en landschap in de afgelopen 12 maanden (%).

Activiteit*	%
Plaatsen van nestkastjes, voederplankjes bij mijn huis	30
Afval van anderen in de natuur opruimen	29
Plaatsen van insectenhuisjes, bijenhôtels bij mijn huis	24
Bestrating vervangen door planten	18
Aanleg van streekeigen beplanting bij mijn huis	14
Onderhoud van natuur of landschap (bomen snoeien/knotten, bermbeheer, poelen schonen)	9
Inventarisatie van dier- of plantensoorten, natuurstudie	9
Sociale activiteiten in de natuur organiseren (scouting, zorg, reizen etc.)	5
Weidevogelbescherming	3
Geven van natuureducatie, lezingen en rondleidingen	3
Anders, namelijk...	1
Geen van deze	35

* Meerdere antwoorden mogelijk

4.3.3.2 Lidmaatschap natuurorganisaties

Bijna een kwart van de bevolking heeft aangegeven lid te zijn van een natuurorganisatie. 12% is lid van Natuurmonumenten, 8% van Provinciale Landschappen, 4% van Vogelbescherming, 4% van het Wereldnatuurfonds en 3% van een andere organisatie.

4.3.3.3 Hoe financieel wordt bijgedragen aan natuur

Iets minder dan de helft van de bevolking heeft het afgelopen jaar op de een of andere manier financieel bijgedragen aan natuur. De meest voorkomende vorm is het kopen van producten met een milieukeurmerk – dit deed 34% van de respondenten. Daarnaast gaf 18% extra geld aan natuurbescherming, bijvoorbeeld via een donatie. Andere vormen van financiële steun, zoals groene beleggingen, deelname aan adoptieacties of de aankoop van een natuurcertificaat, komen veel minder vaak voor. Zie tabel 4.9.

Tabel 4.9 Financiële bijdrage aan natuur (%).

Type bijdrage*	%
Producten gekocht met keurmerk (Eco, FSC, etc.)	34
Een extra bedrag voor natuurbescherming gegeven	18
Groen belegd	10
Aan een adoptieactie meegedaan (kip, kalf, koe, akkerrand, boom, etc.)	3
Certificaat voor bosaanplant gekocht ter compensatie van vlieggreizen (bijv. via Green Seats)	3
Anders	2
Nee, geen van deze	52

* Meerdere antwoorden mogelijk

4.3.4 Burger als medebeslisser over natuur

4.3.4.1 Activiteiten voor beïnvloeding besluitvorming

Hoe beïnvloeden burgers besluitvorming over natuur? Ruim een derde van de bevolking (35%) heeft het afgelopen jaar actie ondernomen bij besluitvorming rondom natuur en groen in hun leefomgeving. Hiervan deed 20% één activiteit, terwijl 11% twee activiteiten uitvoerde. De meest gekozen manier van betrokkenheid bij besluitvorming is natuur meenemen in de stemkeuze (20%), gevolgd door het tekenen van petitie voor de natuur (15%). Actiever deelnemen, zoals protesteren of brieven schrijven, komt slechts bij een kleine groep voor. Zie tabel 4.10.

Tabel 4.10 Ondernomen activiteiten om besluitvorming over natuur te beïnvloeden (%).

Acties*	%
In mijn stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen	20
Handtekening gezet voor de natuur	15
Protestmail gestuurd over de natuur	5
Buurtoverleg over groenbeheer bijgewoond	6
Naar inspraak- of informatieavond over natuur geweest	5
Actie gevoerd voor meer natuur of behoud van natuur	3
Brieven of opiniestukken geschreven over natuur	3
Anders	1
Geen van deze	65

* Meerdere antwoorden mogelijk

4.3.4.2 Betrokkenheid bij burgerinitiatieven

Niet iedereen is er bekend mee, maar in veel woonplaatsen zetten burgers zich actief in voor natuur en landschap via lokale initiatieven. Aan de bevolking is gevraagd of zij zulke burgerinitiatieven kennen in hun eigen omgeving. De meeste mensen (65%) zeggen van niet, 18% kent wel een initiatief en 17% weet het niet. Van de mensen die wél een initiatief kennen (n=286), noemt ruim de helft projecten voor de aanleg van nieuw groen (57%). Ook worden initiatieven voor beheer en onderhoud vaak genoemd (50%). Minder vaak gaat het om educatieve activiteiten (22%) of actiegerichtte projecten zoals petitie of protesten (21%). Zie tabel 4.11.

Daarnaast is gevraagd of men zelf betrokken is bij deze initiatieven. Bijna de helft (n=136) ontvangt informatie over het project, bijvoorbeeld via een nieuwsbrief. Een kwart (n=70) helpt mee in de uitvoering, en 6% (n=17) is (mede)initiatiefnemer. Minder dan een derde (n=88) kent het initiatief wel, maar doet er zelf niet aan mee.

Tabel 4.11 Soorten burgerinitiatieven die men aangeeft te kennen (%; n=286).

Soorten burgerinitiatieven*	%
Het initiatief heeft betrekking op realisatie van nieuw groen (bijv. planten van bomen, inrichten van tuinen, bouwen vogelkijkhut)	57
Het initiatief heeft betrekking op beheer en onderhoud (opruimen van afval, wilgen knotten, poelen schonen)	50
Het initiatief heeft betrekking op educatieve activiteiten (bijv. excursies, lezingen)	22
Het initiatief heeft betrekking op actievoeren (bijv. protestacties, inzamelen handtekeningen)	21
Andersoortig initiatief	5

* Meerdere antwoorden mogelijk

4.3.5 Een indeling van burgers naar betrokkenheid bij natuur

In de voorgaande paragrafen (4.3.2 t/m 4.3.4) is beschreven hoe de Nederlandse bevolking zich betrokken toont bij de natuur – als gebruiker, beschermer én als deelnemer aan besluitvorming. In deze paragraaf maken we in een aantal stappen een indeling van de bevolking op basis van hun mate van betrokkenheid bij natuur ingedeeld in vier klassen ('weinig', 'matig', 'redelijk', 'zeer'). De volledige werkwijze is te vinden in bijlage 4.

Stap 1: In de domeinen gebruiker, beschermer en beslisser wordt onderscheid gemaakt in twee vormen van betrokkenheid (passief en actief) met behulp van tien verschillende indicatoren.

De *gebruiker actief* duiden we aan de hand van zijn bezoek aan natuur. Bij de *gebruiker passief* gaat het om het gebruik van informatiebronnen over natuur.

De *beschermer actief* wordt gekenmerkt door activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer, en het meewerken aan een burgerinitiatief. De *beschermer passief* karakteriseren we aan de hand van lidmaatschap van natuurorganisaties en de financiële bijdrage voor natuur.

Bij de *beslisser actief* gaat het om activiteiten voor natuur- en landschap die gericht zijn op beïnvloeding van besluitvorming (zoals naar een inspraakavond gaan, actievoeren, brief schrijven) en actief als initiatiefnemer van een burgerinitiatief. Een *beslisser passief* duiden we aan de hand van een groene stemkeuze en een handtekening zetten voor de natuur (zie tabel 4.12).

Tabel 4.12 Indicatoren voor vormen van burgerbetrokkenheid bij natuur.

Vormen van betrokkenheid	Gebruiker	Beschermer	Beslisser
Actief	Bezoek aan groen in de stad, platteland, natuurgebied (1)	• Activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer (3) • Actief in burgerinitiatief: ik werk mee aan uitvoering burger-initiatief (4)	• Activiteiten voor natuur- en landschap gericht op beïnvloeding van besluitvorming (minus stemgedrag en handtekening) (7) • Actief in burgerinitiatief: ik ben een van de initiatiefnemers (8)
Passief	Gebruik informatiebronnen over natuur (2)	• Lidmaatschap natuur-organisaties (5) • Financiële bijdrage voor natuur (6)	• Activiteiten voor natuur en landschap gericht op beïnvloeding van besluitvorming: stemgedrag (9) en handtekening zetten (10)

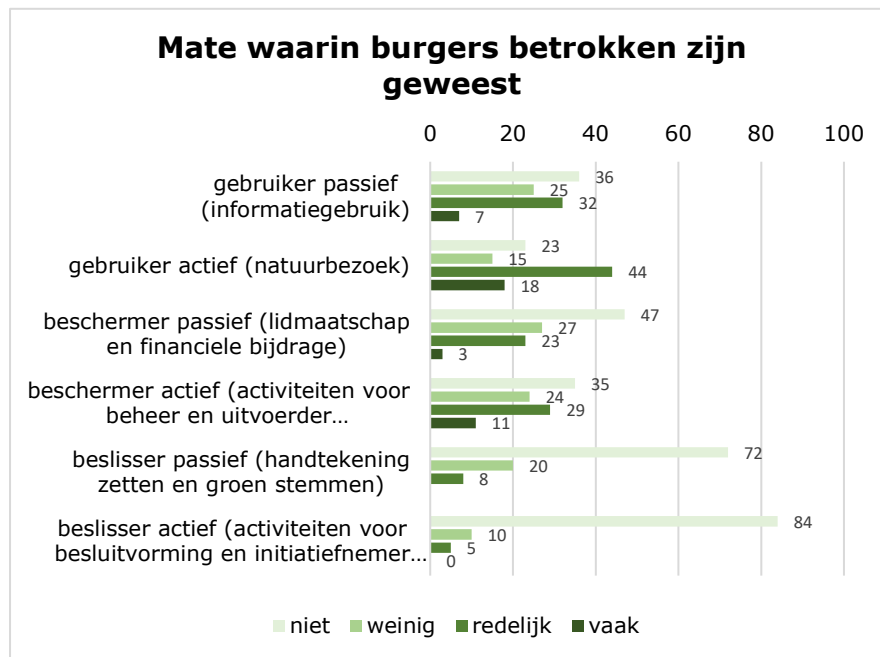
Stap 2: Om de verschillende vormen van burgerbetrokkenheid te vergelijken, worden de tien indicatoren uit stap 1 teruggebracht tot twee indicatoren per domein (zes in totaal).

1. De indicatoren 'bezoek aan groen in de stad, aan platteland en aan natuurgebieden' zijn teruggebracht tot één indicator 'natuurbezoek'.
2. De indicator 'informatiebronnen' is niet gegroepeerd, omdat het al om één indicator gaat.
3. De indicator 'actief in burgerinitiatief als uitvoerder' is toegevoegd aan de indicator 'activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer'.
4. De indicator 'lidmaatschap van natuurorganisaties' is toegevoegd aan de indicator 'financiële bijdrage aan natuurbescherming'.
5. De indicator 'actief in burgerinitiatief als initiatiefnemer' is toegevoegd aan de indicator 'activiteiten gericht op beïnvloeding besluitvorming'.
6. De indicatoren 'handtekening zetten' en 'bij stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen' zijn samengevoegd.

Elk van deze zes indicatoren (met uitzondering van handtekening zetten/stemgedrag) heeft vier categorieën van mate van betrokkenheid:

1. 'niet betrokken' (nul activiteiten)
2. 'weinig betrokken' (één activiteit)
3. 'redelijk betrokken' (twee tot drie activiteiten)
4. 'vaak betrokken' (vier activiteiten of meer)

Figuur 4.11 geeft weer hoe Nederlanders betrokken zijn bij natuur en landschap voor de zes vormen van burgerbetrokkenheid. De Nederlanders zijn het meest betrokken als *gebruiker* van natuur en landschap: 62% is redelijk tot vaak betrokken bij natuurbezoek (als *gebruiker actief*). Als *gebruiker passief* is 39% van de burgers redelijk tot vaak betrokken bij het gebruiken van informatie over natuur.

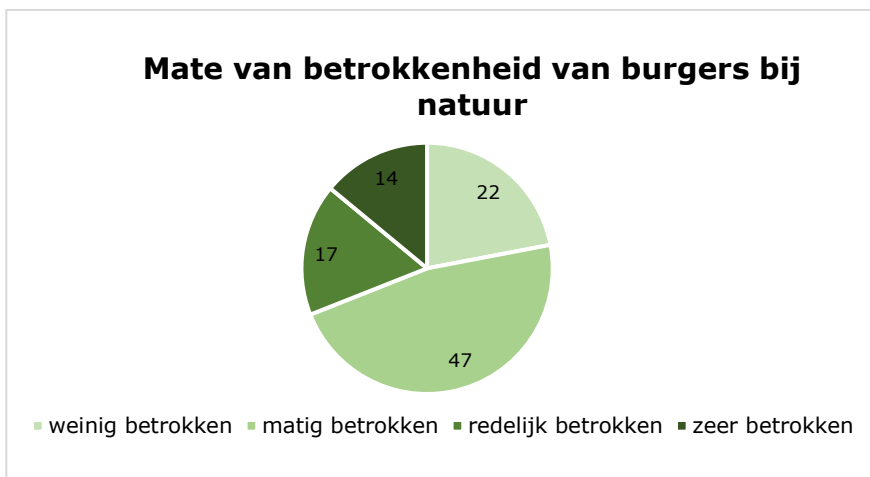
Figuur 4.11 Mate waarin en wijze waarop burgers betrokken zijn geweest bij natuur en landschap (%).

Als actieve *beschermer* van natuur is 40% van de burgers redelijk tot vaak betrokken bij activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer. Van de *beschermer passief* is 27% van de Nederlanders redelijk tot vaak betrokken als het gaat om een financiële bijdrage voor natuur of lidmaatschap van een natuurorganisatie.

Het minst betrokken zijn de Nederlanders als *beslisser*. 84% van de bevolking is niet betrokken bij activiteiten om besluitvorming over natuur te beïnvloeden of als initiatiefnemer van een burgerinitiatief (*beslisser actief*). Van de *beslisser passief* is 72% niet betrokken in de vorm van een handtekening zetten voor natuur of bij het stemmen rekening houden met natuur.

Stap 3: De Nederlandse bevolking wordt ingedeeld in vier groepen op basis van de scores op zes indicatoren.

Om de mate van betrokkenheid bij natuur in kaart te brengen, is gekeken hoe de respondenten scoren op zes indicatoren. Hoe hoger de score, hoe actiever iemand betrokken is. Op basis daarvan onderscheiden we vier groepen in de mate waarin mensen betrokken zijn bij natuur – van weinig betrokken tot zeer betrokken. Deze indeling is gebaseerd op hun gedrag als gebruiker, beschermer én beslisser. In figuur 4.12 staat deze indeling.

Figuur 4.12 Indeling van burgers naar mate van betrokkenheid bij natuur (%).

Weinig betrokken (22%)

Deze groep onderneemt weinig tot niets op het gebied van natuur. Ze brengen slechts af en toe een bezoek aan een park, het platteland of een natuurgebied en zoeken sporadisch informatie op over natuur en zijn ook nauwelijks actief als beslisser.

Matig betrokken (47%)

Deze groep bevat de meeste burgers. Zij bezoeken regelmatig tot vaak een natuurgebied en gebruiken één of twee informatiebronnen over natuur. Als beschermer of beslisser zijn ze nauwelijks actief: slechts een klein deel levert een financiële bijdrage of helpt mee aan natuur- of landschapsbeheer.

Redelijk betrokken (17%)

Deze groep is actief in twee domeinen: als gebruiker en beschermer van natuur. Ze bezoeken vaak natuurgebieden, raadplegen meerdere informatiebronnen én doen regelmatig iets terug voor de natuur, bijvoorbeeld door vrijwilligerswerk of financiële steun. Als beslisser zijn ze echter nauwelijks actief.

Zeer betrokken (14%)

Dit is de meest actieve groep. Ze zijn betrokken op alle fronten: als gebruiker, beschermer én beslisser. Hun gedrag lijkt qua natuurbezoek en mediagebruik op de 'redelijk betrokken'-groep, maar ze onderscheiden zich door hun inzet als beschermer en beslisser. Ze nemen deel aan meerdere vormen van natuurbeheer, leveren financiële steun via verschillende kanalen en zijn actief in besluitvorming – bijvoorbeeld door petitie te tekenen, mee te praten in buurtoverleggen of zelf burgerinitiatieven te starten.

4.3.6 Betrokkenheid bij natuur geduid op basis van achtergrondkenmerken

De groepen kunnen we nu dus typeren aan de hand van kenmerken die we hebben gebruikt voor de toedeling naar specifieke groepen. Zo weten we bijvoorbeeld dat de weinig betrokkenen het minst groen-actief zijn, het minste geld uitgeven aan natuur en dat de zeer betrokkenen onder meer het meest groen-actief zijn en het vaakste lid zijn van een natuurorganisatie, zo laat onderstaande tabel 4.13 zien.

Tabel 4.13 Duiding groepen op aspecten die relevant waren voor de indeling naar betrokkenheid van natuur.

Groepen in samenleving	Omschrijving
Weinig betrokkenen 22%	• Bezoeken nauwelijks natuur • Ondernemen nauwelijks iets voor natuur-en landschapsbeheer en dragen niet financieel bij • Niet actief bij besluitvorming over natuur
Matig betrokkenen 47%	• Bezoeken regelmatig tot vaak natuur • Een zeer beperkt deel is actief voor natuur- en landschapsbeheer of draagt financieel bij aan natuur • Nauwelijks actief bij besluitvorming
Redelijk betrokkenen 17%	• Bezoeken vaak natuur • Ondernemen regelmatig iets voor natuur en landschapsbeheer en dragen ook financieel bij • Nauwelijks actief bij besluitvorming over natuur
Zeer betrokkenen 14%	• Bezoeken vaak natuur • Ondernemen veel activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer en geven op meerdere manieren financiële steun • Participeren in besluitvorming rondom natuur

5 Nadere typering van groepen van natuurbetrokkenheid

Hoofdstuk 4 sloten we af met een indeling van de Nederlandse bevolking naar mate van betrokkenheid bij natuur. Hieruit bleek dat de mate waarin mensen betrokken zijn bij natuur aanzienlijk verschilt: van weinig tot zeer betrokken. Deze verschillen hangen vaak samen met achtergrondkenmerken zoals opleidingsniveau, woonomgeving en waardeoriëntaties (zie ook De Boer en Langers, 2022; Buijs et al., 2025; Van den Born, et al., 2018; Buijs, et al., 2009; De Groot en Steg, 2008). Door de vier onderscheiden groepen ('zeer betrokken', 'redelijk betrokken', 'matig betrokken' en 'weinig betrokken') systematisch op achtergrondkenmerken in kaart te brengen en te duiden, wordt beter zichtbaar welke groepen in de samenleving relatief makkelijk bereikt worden door het natuur(beleid) en welke minder makkelijk. Voor het natuurbeleid van de Rijksoverheid is dit van belang, omdat effectieve beleidsmaatregelen niet alleen gericht zijn op bescherming en beheer van natuur, maar ook op het versterken van maatschappelijk draagvlak en participatie. Dit is zelfs een specifiek beleidsdoel van het Natuurpact (EZ & IPO, 2013). Dit hoofdstuk kijkt naar deze samenhangen. Aanvullend (paragraaf 5.2) kijken we specifiek naar waardeoriëntaties om beter te begrijpen hoe mensen natuur betekenis geven en hoe dit doorwerkt in hun visies op een aantal maatschappelijk relevante beleids- onderwerpen.

5.1 Mate van natuurbetrokkenheid nader geduid

Voor deze verdiepende analyse vormt het conceptueel model de basis (zie paragraaf 2.4.4). De indeling naar natuurbetrokkenheid (zie paragraaf 4.3) heeft betrekking op de pijler 'betrokkenheid bij natuur'. We willen de vier groepen ook op andere kenmerken typeren: wie zijn nu die groepen, op basis van bijvoorbeeld leeftijd, opleiding, en ook inhoudelijke denkbeelden over natuur? We veronderstellen samenhangen van de overige onderdelen van het conceptueel model met de pijler 'betrokkenheid bij natuur'. Vinden we die samenhangen, dan kunnen we daarop de vier groepen nader typeren. Voor elk onderdeel van het conceptueel model hebben we de meest typerende kenmerken in de analyse meegenomen:

- sociaaleconomische kenmerken: geslacht, leeftijd, opleiding, inkomen, stedelijkheid;
- waardeoriëntaties: relationeel, intrinsiek, instrumenteel;
- natuurverbondenheid: jeugdherinneringen, tuinbezit, voetafdruk;
- pijler 'belang van natuur': belang van natuurbehoud, waardering hoeveelheid natuur;
- pijler 'steun voor beleidsmaatregelen': beleidsdilemma's omtrent: wolf, groene stad, stikstof en kleinschalige landbouw.

5.1.1 Sociaaleconomische kenmerken

Nagegaan is of de vier groepen die verschillen in betrokkenheid bij natuur nader zijn te typeren op demografische en sociaaleconomische kenmerken. In tabel 5.2 zijn de resultaten weergegeven. Indien sprake is van significante verschillen tussen groepen (laatste kolom) zijn de uiterste waarden vetgedrukt weergegeven. Tabel 5.2 laat zien dat de groepen niet (significant) van elkaar verschillen op geslacht of leeftijd. Wel relevant is het opleidingsniveau. Mensen die weinig betrokken zijn bij natuur hebben gemiddeld een lager opleidingsniveau dan de overige groepen in de samenleving, de zeer betrokkenen hebben gemiddeld een significant hoger opleidingsniveau. Ook zien we (mogelijk samenhangend met opleidingsniveau⁸) verschillen in inkomen: weinig betrokkenen hebben gemiddeld het laagste inkomen, zeer betrokkenen gemiddeld het hoogste inkomen van de vier groepen. Ook stedelijkheid van de woonomgeving doet er toe. Het beeld is minder rechtlijnig: de weinig betrokkenen bij natuur wonen gemiddeld het meest stedelijk, de redelijk betrokkenen het minst stedelijk, de zeer betrokkenen wonen dus gemiddeld genomen meer stedelijk dan de redelijk betrokkenen.

⁸ Elke achtergrondvariabele is afzonderlijk geanalyseerd. Doordat opleiding en inkomen mogelijk onderling samenhangen, is er in dat geval ook sprake van overlap in de samenhang met natuurbetrokkenheid. Het doel is hier niet om het causale effect van opleiding of inkomen vast te stellen.

Tabel 5.2 Nadere typering groepen van betrokkenheid op sociaaleconomische kenmerken.

Karakteristiek	Weinig betrokkenen	Matig betrokkenen	Redelijk betrokkenen	Zeër betrokkenen	Significantie verschillen
Geslacht (% vrouw)	50%	51%	53%	51%	Niet significant
Leeftijd (jaren)	45	45	45	46	Niet significant
Genoten opleiding (1=hoog tot 3=laag)	1,84	1,76	1,58	1,41	$P<0,001$
Inkomen (1=beneden modaal tot 3=boven modaal)	1,95	2,01	2,13	2,21	$P=0,019$
Stedelijkheid (1=zeer stedelijk tot 5=niet stedelijk)	2,36	2,77	3,02	2,67	$P<0,001$

Bij significante verschillen zijn de uitersten in vet lettertype weergegeven.

5.1.2 Waardeoriëntaties

In de enquête is een vraag gesteld over aspecten die belangrijk kunnen zijn als het gaat om de toekomst van natuur in Nederland. In totaal zijn twaalf aspecten voorgelegd, over onder meer recreatie, biodiversiteit en zingeving. Daarbij is specifiek gevraagd naar de prioriteit van elk aspect in overheidsbeleid. Op basis van deze vraag is voor iedere respondent nagegaan in welke mate hij prioriteit geeft aan intrinsieke, relationele en instrumentele waardeoriëntaties (zie bijlage 3).

Uit tabel 5.3 blijkt dat de waardeoriëntaties significant verschillen tussen de vier groepen: weinig betrokkenen hebben gemiddeld genomen zowel de laagste intrinsieke als relationele en instrumentele waardeoriëntaties. Zeer betrokkenen hebben gemiddeld genomen de hoogste intrinsieke en relationele waardeoriëntaties⁹. Voor wat betreft instrumentele waarde (ofwel het nut van natuur) zijn de prioriteiten van de matig, redelijk en zeer betrokkenen in grote lijnen gelijk, en dus gemiddeld hoger dan van de weinig betrokkenen bij natuur.

Tabel 5.3 Nadere typering groepen van betrokkenheid op waardeoriëntaties aan de hand van (verschillen in) de gemiddelde schaalscore voor een waardeoriëntatie

Karakteristiek	Weinig betrokkenen	Matig betrokkenen	Redelijk betrokkenen	Zeër betrokkenen	Significantie verschillen
Intrinsiek (1=helemaal geen prioriteit, 7=de hoogste prioriteit)	4,8	5,3	5,6	5,9	$P<0,001$
Relationeel (1=helemaal geen prioriteit, 7=de hoogste prioriteit)	4,3	4,8	5,1	5,4	$P<0,001$
Instrumenteel (1=helemaal geen prioriteit, 7=de hoogste prioriteit)	4,8	5,2	5,3	5,3	$P<0,001$

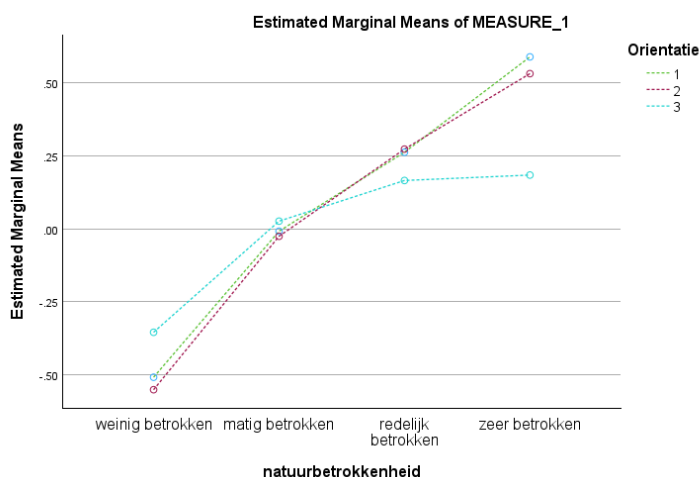
Bij significante verschillen zijn de uitersten in vet lettertype weergegeven.

⁹ Omdat de uitspraken onderling afwijken in de mate waarin respondenten het er mee eens zijn (de uitspraak over religieuze en spirituele waarden is opvallend meer onderscheidend/discriminerend), ligt de gemiddelde schaalscore voor relationele waarde lager. Het is belangrijk dit te beseffen: absolute schaalscores zijn minder zeggend en dus minder interessant, het gaat ons in de analyses om verschillen tussen groepen.

Bovenstaande analyse kijkt naar verschillen tussen groepen per waardeoriëntatie (vergelijking van de gemiddelden per rij). Verder is het interessant om te weten of de vier groepen andere waardeoriëntaties relevant vinden, dat maakt immers duidelijker hoe zij betrokken kunnen worden.

Om de vraag welke waardeoriëntaties een bepaalde groep meer of minder belangrijk vindt te beantwoorden, kan niet naar de absolute scores worden gekeken, zoals die zijn weergegeven in tabel 5.3. De cijfers mogen binnen een kolom niet met elkaar worden vergeleken (zie toelichting hierover in bijlage 3). Wel kan hiervoor gekeken worden naar het relatieve belang van een bepaalde waardeoriëntatie, dat wil zeggen het belang ervan binnen een groep ten opzichte van de andere groepen. Hiervoor wordt gekeken naar de gecentreerde schaalscores. Via de repeated measures-toets is vervolgens getoetst op de verschillen in relatieve positie van de vier groepen voor de drie waardeoriëntaties. In figuur 5.1 zijn de bevindingen grafisch weergegeven.

De stijgende lijnen in figuur 5.1 geven weer dat een hogere natuurbetrokkenheid samengaat met hogere waardeoriëntaties, iets wat we al wisten uit de voorgaande analyse die ook in tabel 5.3 is samengevat. De repeated measures-toets laat een nieuw en interessant inzicht zien: de toets maakt duidelijk dat de instrumentele waardeoriëntatie significant afwijkt binnen de groepen¹⁰. De blauwe lijn geeft dit grafisch weer. Deze laat zien dat weinig betrokkenen de instrumentele waarden van natuur (ofwel het nut van natuur) het belangrijkste vinden. Daarentegen hechten de zeer betrokkenen en deels ook de redelijk betrokkenen vooral aan de intrinsieke en relationele waarden van natuur. De intrinsieke en relationele waarden lijken sterk samen te hangen, op basis van de grafiek. De matig betrokkenen geven alle drie de waardeoriëntaties een even hoge prioriteit.

Figuur 5.1 Nadere typering groepen van betrokkenheid op waardeoriëntaties, voor gecentreerde schaal-scores (1/groen=intrinsiek, 2/bruin=relationeel, 3/blauw=instrumenteel).

5.1.3 Natuurverbondenheid

Voor de nadere typering van de groepen in de samenleving met verschillende maten van betrokkenheid bij natuur is ook gekeken naar drie achtergrondkenmerken die iets zeggen over natuurverbondenheid. Alle drie deze kenmerken blijken significant en dus onderscheidend.

Uit eerder onderzoek is bekend dat *jeugdherinneringen* in de natuur een rol kunnen spelen bij latere betrokkenheid en bereidheid tot handelen ten aanzien van natuur. Onze analyse ondersteunt deze bevindingen. Respondenten met weinig betrokkenheid rapporteren het minst vaak plekken in de natuur waar zij als kind kwamen en nog steeds goede herinneringen aan hebben (zie tabel 5.4, en bijlage 3 voor de berekening van percentages en scores). Hiermee lijkt de gevonden samenhang eerdere aanwijzingen voor een mogelijk causaal verband te bevestigen. In relatie tot *tuinbezit* zien we dat de groep weinig betrokkenen het minst vaak een tuin bij de woning heeft, en de groep redelijk betrokkenen het vaakst, op korte afstand gevolgd door de zeer betrokkenen. Het ligt voor de hand dat tuinbezit samen hangt met de mate van stedelijkheid.

¹⁰ $P < 0,001$, instrumentele schaalscore in vergelijking tot intrinsieke (intrinsiek is referentiecategorie voor toetsing). Tussen intrinsieke en relationele schaalscores doen zich geen significante verschillen voor ($P = 0,855$).

*Voetafdruk*¹¹, ofwel de mate waarin mensen in hun dagelijks handelen rekening houden met natuur en milieu (zie bijlage 3 voor berekeningswijze), blijkt negatief samen te hangen met de mate van betrokkenheid. Zo zien we dat weinig betrokkenen de hoogste voetafdruk hebben; zij houden dus gemiddeld het minst rekening met natuur en milieu) en zeer betrokkenen hebben de laagste voetafdruk. Zij houden in hun dagelijks leven dus gemiddeld het meest rekening met de gevolgen van hun handelen voor milieu en natuur. Dit komt niet overeen met de verwachtingen; eerder onderzoek laat zien dat hogere sociaaleconomische groepen gemiddeld een grotere ecologische voetafdruk hebben. Deze afwijking kan mogelijk worden verklaard door de formulering van de betreffende vraag: we meten niet alleen gedrag, maar ook de motivatie en intentie die samenhangen met gedragskeuzes (zie ook paragraaf 8.1).

Tabel 5.4 Nadere typering groepen van betrokkenheid op natuurverbondenheid

Karakteristiek	Weinig betrokkenen	Matig betrokkenen	Redelijk betrokkenen	Zeër betrokkenen	Significantie verschillen
Jeugdherinneringen (% wel herinneringen)	62%	79%	89%	90%	$P < 0.001$
Tuinbezit (% tuinbezit)	63%	71%	84%	82%	$P < 0.001$
Rekening houden met natuur en milieu (1=kleine voetafdruk, 5=grote voetafdruk)	3,6	3,1	2,4	2,1	$P < 0.001$

Bij significante verschillen zijn de uitersten in vet lettertype weergegeven.

5.1.4 Pijler belang van natuur

Interessant zijn ook de samenhangen van natuurbetrokkenheid met de andere twee pijlers uit het conceptueel model. Waar het gaat om de pijler 'belang van natuur', laat tabel 5.5 zien dat er een positief verband is tussen de mate van betrokkenheid bij natuur en het belang van natuurbehoud. Weinig betrokkenen hechten gemiddeld het minst belang aan natuurbehoud en zeer betrokkenen het meest. Ook in relatie tot de hoeveelheid natuur in Nederland zien we een positief verband, waarbij onder de zeer betrokkenen vrij veel mensen zijn (57%) die vinden dat de hoeveelheid natuur in Nederland onvoldoende is, onder weinig betrokkenen is dit aandeel aanzienlijk lager (27%). Als het gaat om de hoeveelheid natuur in de woonomgeving zien we een wat diffuser beeld: zoals verwacht ervaren zeer betrokkenen het vaakst dat er onvoldoende natuur in de woonomgeving is. Bijzonder is dat ook de weinig betrokkenen relatief vaak vinden dat er onvoldoende natuur in de woonomgeving is. De redelijk betrokkenen zijn het meest tevreden over de hoeveelheid natuur in de woonomgeving, slechts 22% geeft aan dat dit onvoldoende is. Waarschijnlijk hangt dit samen met de groenere woonomgeving van deze groep: eerder (paragraaf 5.1.1) zagen we dat redelijk betrokkenen het minst stedelijk wonen.

Tabel 5.5 Nadere typering groepen van betrokkenheid op belang van natuur.

Karakteristiek	Weinig betrokkenen	Matig betrokkenen	Redelijk betrokkenen	Zeër Betrokkenen	Significantie verschillen
Natuurbesef (probleemperceptie; afgeleid van V15) (1=weinig natuurbesef, 4= veel natuurbesef)	2,1	2,3	2,4	2,6	$P < 0.001$
Hoeveelheid natuur NL (% onvoldoende)	27%	36%	45%	57%	$P < 0.001$
Hoeveelheid natuur woonomgeving (% onvoldoende)	28%	25%	22%	35%	$P = 0.007$

Bij significante verschillen zijn de uitersten in vet lettertype weergegeven.

¹¹ Met voetafdruk bedoelen we hier een (schaalscore van een) zelfgerapporteerde gedragsmaat, waarin ook de achterliggende intenties van het gedrag zijn meegenomen, en niet de rekenmethode van de Global Footprint Network (GFN), die jaarlijks de ecologische voetafdruk van alle landen publiceert.

5.1.5 Pijler steun voor natuurbeleid

Ook tussen de mate van natuurbetrokkenheid en de steun voor natuurbeleid doen zich duidelijke samenhangen voor. Tabel 5.6 laat zien dat er significante verschillen zijn tussen de vier groepen van natuurbetrokkenheid in hun denken over actuele beleidsvraagstukken. Zo zien de weinig en ook de matig betrokkenen de wolf relatief vaker als overlast, waar de zeer betrokkenen de wolf meer als verrijking zien. In relatie tot het beleid tot vergroening van steden vinden weinig betrokkenen het vaakst dat een groenere stad niet ten koste mag gaan van bereikbaarheid en parkeergelegenheid voor auto's. Zeer betrokkenen bij natuur kunnen er het meest mee leven als een groenere en daarmee leefbare stad betekent dat er ook minder ruimte voor auto's (wegen en parkeerplekken) overblijft. Ook in relatie tot het stikstofprobleem verschillen de opvattingen van de vier groepen significant. De weinig betrokkenen bij natuur vinden meer dan andere groepen dat de landbouw de ruimte moet krijgen, ook al gaat de stikstofuitstoot ten koste van natuur. De zeer betrokkenen zitten het meest op het andere spectrum: krimp van de veestapel is acceptabel, als dat bijdraagt aan oplossing van het stikstofprobleem om de natuur te verbeteren. Het laatste dilemma gaat over grootschalige intensieve landbouw versus kleinschalige, duurzame landbouw. Ook hier zien we een duidelijk patroon: weinig betrokkenen bij natuur gaan relatief meer voor grootschalige landbouw om aan de binnen- en buitenlandse vraag te voldoen, waar zeer betrokkenen relatief meer gaan voor duurzame landbouw, ook al leidt dit tot lagere opbrengsten en hogere prijzen voor de consument.

Tabel 5.6 Nadere typering groepen van betrokkenheid op enkele actuele beleidsdilemma's, aan de hand van de gemiddelde score op de beleidsdilemma's.

Karakteristiek	Weinig betrokkenen	Matig betrokkenen	Redelijk betrokkenen	Zeer betrokkenen	Significantie verschillen
Perceptie wolf (1=verrijking, 4=overlast)	2,9	2,9	2,7	2,3	$P<0.001$
Perceptie groene stad (1=vergroenen, 4=bereikbaarheid)	2,3	2,0	1,8	1,6	$P<0.001$
Perceptie stikstof (1=oplossen stikstof voor natuur, 4=landbouw ongeacht stikstof)	2,5	2,4	2,1	1,8	$P<0.001$
Perceptie duurzame landbouw (1=duurzame landbouw, 4=grootschalige landbouw t.k.v. natuur)	2,5	2,3	2,1	1,7	$P<0.001$

Bij significante verschillen zijn de uitersten in vet lettertype weergegeven.

5.1.6 Samenvattend

In tabel 5.7 zijn de bevindingen samengevat. De eerste twee kolommen zijn gelijk aan tabel 4.13. Daaraan zijn de bevindingen uit de hiervoor besproken analyses toegevoegd in de laatste twee kolommen. De derde kolom betreft de nadere duiding van de vier groepen op sociaaleconomische kenmerken, waardeoriëntaties en natuurverbondenheid. De vierde kolom geeft de samenhangen van natuurbetrokkenheid met de inhoudelijke pijlers belang van natuur en steun voor natuurbeleid weer. Bij significante verschillen tussen groepen, is steeds weergegeven welke twee groepen de uitersten zijn. Veelal zijn dit de weinig betrokkenen versus de zeer betrokkenen, maar voor een aantal onderwerpen liggen de verschillen wat genuanceerder.

De tabel laat onder andere zien dat zeer betrokkenen (14%) gemiddeld genomen het hoogst zijn opgeleid en het hoogste inkomen hebben. Zij prioriteren de waardeoriëntaties (intrinsiek, relationeel en instrumenteel) het hoogste voor beleid, en hechten het meest aan de intrinsieke en relationele waarde van natuur. Zij bezoeken het vaakst natuur, ondernemen veel voor natuur- en landschapsbeheer en dragen op verschillende manieren financieel bij. Ook participeren zij het meest in besluitvorming rondom natuur en hebben ze de

meeste steun voor natuurbeleid. Ook voor de andere onderscheiden groepen kunnen typering en worden gegeven op basis van tabel 5.7. Hoewel de genoemde samenhangen met natuurbetrokkenheid zijn gevonden, willen we benadrukken dat het belangrijk is om bij de interpretatie van de bevindingen uit de tabel enige nuance te betrachten.

Die nuance is nodig, omdat de waardering van natuur niet losstaat van de bredere sociale en persoonlijke context waarin mensen zich bevinden (zie ook paragraaf 2.4.1 en paragraaf 8.1). Voor mensen met een lagere sociaaleconomische status spelen dagelijkse zorgen, en beperkte toegang tot natuur waarschijnlijk een grote rol in het minder prioriteit geven aan de natuur. Het is daarom ook niet juist om te concluderen dat mensen met een lagere sociaaleconomische status niet om natuur geven of bewust tegen natuurbeleid zijn. Dergelijke uitspraken gaan voorbij aan de sociale en materiële omstandigheden die hun mogelijkheden om natuur te ervaren en waarderen beïnvloeden.

Daarom kunnen ook relationele of intrinsieke waardeoriëntaties gemakkelijker worden geuit door personen met meer tijd, financiële stabiliteit of toegang tot natuurlijke omgevingen (bijvoorbeeld gepensioneerden met een huis nabij een bos). Voor mensen met minder privileges zijn instrumentele waarderingen (gericht op directe materiële of functionele voordelen) vaak relevanter. Hun dagelijkse keuzes worden immers meer direct beïnvloed door economische behoeften. In relatie tot met name relationele waardeoriëntaties is bovendien het begrip wederkerigheid relevant. Kortom, het is belangrijk te beseffen dat niet iedereen in dezelfde maatschappelijke positie verkeert: sociaaleconomische status, materiële middelen en omgevingsfactoren beïnvloeden hoe mensen natuur ervaren en waarderen.

Tabel 5.7 Duiding groepen op aspecten die relevant waren voor de indeling naar betrokkenheid van natuur én andere sturende kenmerken en samenhangen.

Groepen in samenleving	Omschrijving	Nadere omschrijving o.b.v. andere sturende kenmerken	Samenhangen met denkbeelden over belang van natuur én steun voor natuurbeleid
Weinig betrokkenen 22%	• bezoeken nauwelijks natuur • ondernemen nauwelijks iets voor natuur- en landschapsbeheer en dragen niet financieel bij • niet actief bij besluitvorming over natuur	• laagst opgeleid, laagste inkomen, meest stedelijk • minst vaak tuin, minste jeugdherinneringen, grootste voetafdruk (houden het minst rekening met natuur) • laagste intrinsieke, relationele en instrumentele waardeoriëntatie (minst groen) • hechten het meest aan de instrumentele waarde van natuur	• kleinste belang van natuur, minste perceptie van onvoldoende natuur in nederland • minste steun voor natuur(beleid): wolf als overlast, stad: bereikbaarheid en parkeergelegenheid voor auto's, stikstof: landbouw moet de ruimte krijgen, landbouw: grootschalig en intensief
Matig betrokkenen 47%	• bezoeken regelmatig tot vaak natuur • een zeer beperkt deel is actief voor natuur- en landschapsbeheer of draagt financieel bij aan natuur • nauwelijks actief bij besluitvorming	t.o.v. weinig betrokkenen: • hoger opgeleid, hoger inkomen, minder stedelijk • vaker tuin, meer jeugdherinneringen, kleinere voetafdruk (houden meer rekening met natuur) • hogere intrinsieke, relationele en instrumentele waardeoriëntatie • geven vergelijkbare prioriteit aan de drie waardeoriëntaties	t.o.v. weinig betrokkenen: • meer belang van natuur (hogere probleemperceptie (natuurbesef), hogere perceptie van onvoldoende natuur in nederland) • meer steun voor natuur(beleid): vergroenen stad, stikstof: krimp veestapel, landbouw: kleinschalig en duurzaam • zien wolf vergelijkbaar met weinig betrokkenen gemiddeld genomen het meest als overlast
Redelijk betrokkenen 17%	• bezoeken vaak natuur • ondernemen regelmatig iets voor natuur en landschapsbeheer en dragen ook financieel bij • nauwelijks actief bij besluitvorming over natuur	• minst stedelijk • vaakst tuin • geven meer prioriteit aan intrinsieke en relationele waardeoriëntatie van natuur dan aan instrumentele waardeoriëntatie t.o.v. matig betrokkenen: • hoger opgeleid, hoger inkomen • meer jeugdherinneringen, kleinere voetafdruk (houden meer rekening met natuur) • hogere intrinsieke, relationele en instrumentele waardeoriëntatie	t.o.v. matig betrokkenen: • meer belang van natuur, hogere perceptie van onvoldoende natuur in nederland • meer steun voor natuur(beleid): wolf minder als overlast, vergroenen stad, stikstof: krimp veestapel, landbouw: kleinschalig en duurzaam

Groepen in samenleving	Omschrijving	Nadere omschrijving o.b.v. andere sturende kenmerken	Samenhangen met denkbeelden over belang van natuur én steun voor natuurbeleid
Zeer betrokkenen 14%	• bezoeken vaak natuur • ondernemen veel activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer en geven op meerdere manieren financiële steun • participeren in besluitvorming rondom natuur	• hoogst opgeleid, hoogste inkomen • meeste jeugdherinneringen, kleinste voetafdruk (houden het meest rekening met natuur en milieu) • hoogste intrinsieke, relationele en intrinsieke waardeoriëntatie • geven meer prioriteit aan de intrinsieke en relationele waardeoriëntatie van natuur dan aan de instrumentele waardeoriëntatie	• grootste belang van natuur, minste perceptie van onvoldoende natuur in nederland/woonomgeving • meeste steun voor natuur(beleid): wolf als verrijking, groene stad, stikstof: krimp veestapel, landbouw: kleinschalig en duurzaam

5.2 Samenhang actuele beleidsthema's met waardeoriëntaties

In paragraaf 5.1.3 zagen we al dat de groep van weinig betrokkenen van de drie waardeoriëntaties het meest hecht aan de instrumentele waarde van natuur in beleid. De redelijk en zeer betrokkenen prioriteren het meest de intrinsieke en relationele waarde van natuur in beleid.

In deze paragraaf kijken we specifiek naar waardeoriëntaties om beter te begrijpen hoe dit doorwerkt in visies op een aantal maatschappelijk relevante beleidsonderwerpen: perceptie op de wolf, de vergroening van de stad, de stikstofproblematiek en de verduurzaming van de landbouw. Hiertoe hebben we een lineaire regressieanalyse uitgevoerd, opnieuw met de gecentreerde schaalscores om uitspraken te kunnen doen over de relatieve positie van de drie waardeoriëntaties. De lineaire regressieanalyse maakt duidelijk in hoeverre de drie waardeoriëntaties een voorspellende waarde hebben in de opvattingen over het dilemma dat bevraagd is. In tabel 5.8 is de gestandaardiseerde bèta-coëfficiënt weergegeven. Deze geeft weer of er sprake is van een negatieve of positieve samenhang met het bevraagde beleidsdilemma en de omvang van de samenhang. Hoe groter het getal, hoe meer de specifieke waardeoriëntatie doorwerkt in het denken over het dilemma. Door de bèta-coëfficiënten te vergelijken, wordt duidelijk of en welke waardeoriëntaties het belangrijkste zijn voor een standpunt dat respondenten innemen over het onderwerp.

Het eerste actuele beleidsonderwerp betreft de wolf. Tabel 5.8 laat zien dat de waardeoriëntatie er toe doet bij het standpunt dat mensen innemen. We zien een negatieve samenhang van het bevraagde dilemma met de intrinsieke en relationele waardeoriëntatie en een positieve samenhang met de instrumentele waardeoriëntatie. Dit betekent dat mensen met een hoge intrinsieke en relationele waardeoriëntatie er meer naar neigen om de wolf als verrijking te zien en mensen met een hoge instrumentele waardeoriëntatie er toe neigen om de wolf als overlast te zien. De bèta-coëfficiënt van de relationele waarde is wat kleiner dan van de intrinsieke waardeoriëntatie, ofwel de intrinsieke waarde van natuur is van grotere betekenis in het denken over het wolvenvraagstuk.

Tabel 5.8 Samenhang tussen actuele beleidsthema's en waardeoriëntaties (uitgedrukt in gestandaardiseerde bèta-coëfficiënt).

Actueel beleidsdilemma	Intrinsieke waardeoriëntatie	Relationele waardeoriëntatie	Instrumentele waardeoriëntatie
Perceptie wolf (1=verrijking, 4=overlast)	-0,230**	-0,113**	0,246**
Perceptie groene stad (1=vergroenen, 4=bereikbaarheid)	-0,424**	-0,093*	0,076*
Perceptie stikstof (1=oplossen stikstof voor natuur, 4=landbouw ongeacht stikstof)	-0,488**	n.s.	0,218**
Perceptie duurzame landbouw (1=duurzame landbouw, 4=grootschalige landbouw t.k.v. natuur)	-0,444**	-0,076*	0,129**

* significant 95% ($P < 0,05$)

** significant 99% ($P < 0,001$)

n.s. niet significant

In relatie tot het beleid tot vergroening van steden is de intrinsieke waardeoriëntatie het meest sturend. Mensen die hechten aan de intrinsieke waarde van natuur steunen maatregelen om de stad te vergroenen het meest, ook als dat ten koste gaat van autobereikbaarheid en parkeermogelijkheden. De relationele waarde en instrumentele waarde zijn aanzienlijk minder sturend, waarbij een hoge relationele waarde

samengaat met meer steun voor vergroening en een instrumentele waarde met minder steun, als dit leidt tot minder ruimte voor auto's.

Voor het denken van het publiek over het stikstofbeleid en natuurherstelmaatregelen blijkt de relationele waarde van natuur geen verklaring te geven. Relevant is wel het denken over de intrinsieke en instrumentele waarde van natuur. Een hoge intrinsieke waarde van natuur is een belangrijke voorspeller voor het draagvlak voor stikstofbeleid, dat kan leiden tot krimp van de veestapel. Mensen die het nut van natuur belangrijk vinden (hoge instrumentele waarde) neigen meer naar de andere kant, namelijk dat landbouw de ruimte moet krijgen, ook al gaat dat ten koste van natuurherstel.

Het laatste dilemma gaat over intensieve versus kleinschalige en duurzame landbouw. Ook hier blijkt de waardeoriëntatie ten aanzien van natuur belangrijk om standpunten van mensen te begrijpen. Mensen die een hoge intrinsieke waarde toekennen aan natuur denken ook positiever over duurzame landbouw. Ook een hoge relationele waardeoriëntatie gaat samen met positiever denken over duurzame landbouw, maar de invloed van de intrinsieke waardeoriëntatie is beduidend groter. De opvatting dat landbouw grootschalig en intensief moet zijn, wordt het meest aangehangen door mensen met een hoge instrumentele waardeoriëntatie.

6 Trends en ontwikkelingen 2006-2025

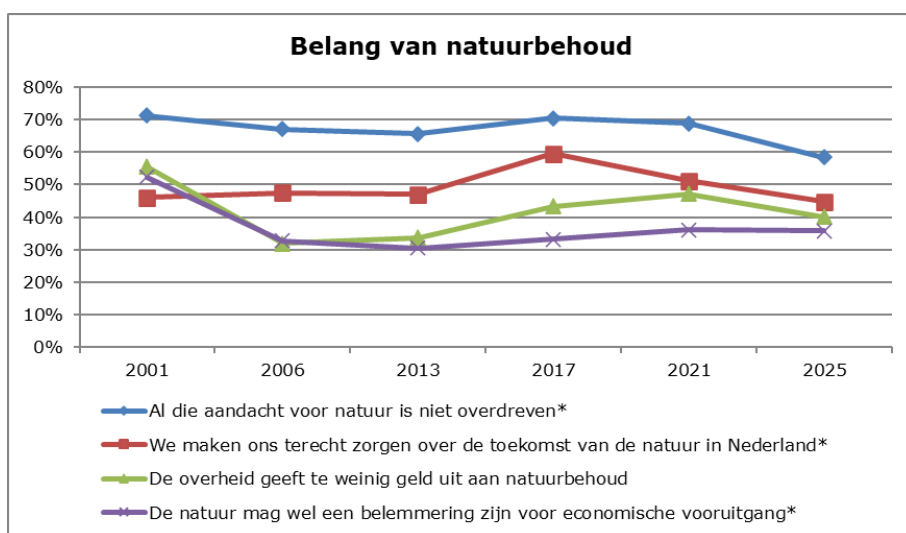
In dit hoofdstuk bespreken we analyses in de tijd voor de drie indicatoren 'belang van natuur', 'steun voor natuurbeleid' en 'betrokkenheid bij natuur'. De hoofdlijnen in bevindingen geven we aandacht. We gaan in op de jaargangen waarin de vraag eerder is gesteld en geven aan of zich significante verschillen in antwoorden tussen deze jaren voordoen, en indien dat het geval is: tussen welke jaren specifiek. Daar zijn - afhankelijk van het meetniveau van de vraag en het aantal jaar dat een vraag al is gesteld - verschillende toetsen voor gebruikt (zie paragraaf 3.4). De data van de verschillende jaren zijn gewogen naar achtergrondkenmerken met het oog op representativiteit. In dit hoofdstuk worden de hoofdlijnen besproken. In bijlage 5 ('Tabellenboek') zijn alle significante verschillen tussen opeenvolgende jaren weergegeven, geordend per enquêtevraag in de volgorde waarin de vragen in de enquête (zie bijlage 2) zijn opgenomen.

6.1 Belang van natuur

6.1.1 Belang van natuurbehoud

De vraag over het belang van natuur is in 2025 uitgebreid met drie stellingen. De eerste vier stellingen zijn in vijf eerdere jaargangen van de draagvlakenquête ook voorgelegd. De vraagformulering is bijna identiek gebleven in de loop van de jaren. In 2006 en 2013 werd in de derde stelling de term 'rijksoverheid' gebruikt in plaats van 'overheid'. In 2001 waren de vijf antwoordcategorieën licht afwijkend, namelijk: 'helemaal mee eens', 'grotendeels mee eens', 'neutraal', 'grotendeels mee oneens' en 'helemaal mee oneens'.

De vier stellingen maken inzichtelijk in welke mate burgers het belangrijk vinden om natuur te beschermen. Drie van de vier stellingen zijn in de enquête negatief geformuleerd in relatie tot het belang van natuur. Voor een betere interpreteerbaarheid zijn deze voor analysedoeleinden omgezet naar een positieve formulering voor natuur: 'Al die aandacht voor natuur is niet overdreven', 'We maken ons terecht zorgen...', 'De natuur mag een belemmering...'. In figuur 6.1 is vervolgens de mate waarin mensen belang hechten aan natuurbehoud weergegeven via het percentage Nederlanders dat het (helemaal) eens is met de stellingen; een hoger percentage duidt daarmee op veel natuurbelang.

**De originele antwoorden zijn voor analysedoeleinden omgecodeerd naar een positieve formulering (en ook de formulering van de uitspraken is hiermee in de figuur in overeenstemming gebracht).*

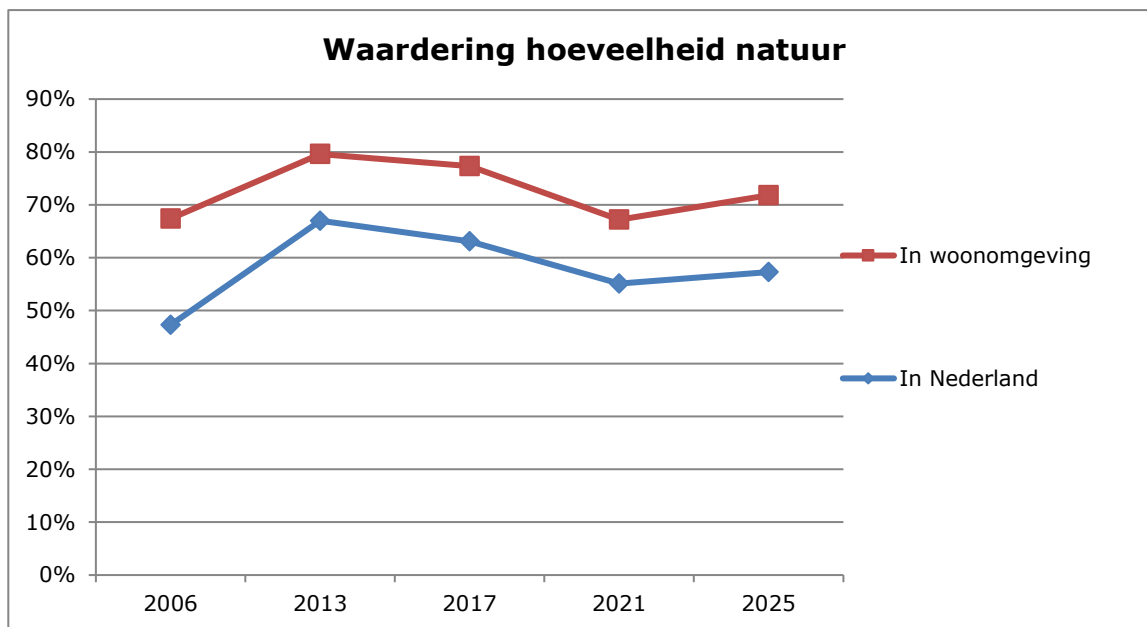
Figuur 6.1 Percentage Nederlanders dat het (helemaal) eens is met de stellingen over het belang van natuurbehoud in de periode 2001-2025.

Figuur 6.1 laat in de eerste plaats zien dat het maatschappelijk belang van natuurbehoud door de jaren heen substantieel is. Zo vindt in alle jaren een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking dat alle aandacht voor natuur niet overdreven is. Verder vallen de golvende bewegingen op, het meest prominent zijn deze voor de uitspraak over overheidsuitgaven. De dalende lijn die na 2001 is ingezet, buigt na 2013 grotendeels om naar het hoge niveau in 2017, maar laat vanaf 2021 weer een afname zien. De afname tussen 2021 en 2025 geldt ook voor de uitspraken over de aandacht die er is voor natuur en over zorgen over de toekomst van de natuur (zie bijlage 5). De drie uitspraken duiden alle op een afnemend maatschappelijk belang van natuurbehoud. Voor de uitspraak dat we ons terecht zorgen maken over de toekomst van de natuur, was deze neergaande lijn al ingezet in de periode 2017-2021 (van 60% bijval in 2017 naar 45% in 2025). Voor de overige twee uitspraken lijkt nu voor het eerst sprake te zijn van een kanteling: waar 69% in 2021 de aandacht voor natuur niet overdreven vond, is dat in 2025 gezakt naar 58%, en de bijval voor de uitspraak over overheidsuitgaven voor natuur is tussen 2021 en 2025 gezakt van 47% naar 40%.

6.1.2 Waardering van de hoeveelheid natuur

In 2025 zijn exact dezelfde twee vragen gesteld over de hoeveelheid natuur in Nederland en in de woon-omgeving als in de eerdere edities vanaf 2006. Dit maakt een vergelijking tussen de vijf jaren goed mogelijk. In 2001 zijn deze vragen ook gesteld, maar de antwoordcategorieën weken af: (heel) veel, neutraal en (heel) weinig. Deze andere formulering van de antwoorden maakt dat de bevindingen uit 2001 niet goed vergelijkbaar zijn met latere jaren, weinig natuur kan immers nog steeds voldoende zijn in de ogen van het publiek. Vanwege de lastige interpretatie zijn de bevindingen uit 2001 niet in figuur 6.2 opgenomen. Er is geen soortgelijke vraag gesteld in 1996.

In figuur 6.2 is het percentage Nederlanders weergegeven dat de hoeveelheid natuur als voldoende of ruim voldoende ervaart. Uit de figuur blijkt dat het publiek in 2025 iets meer tevreden is over de hoeveelheid natuur in de woonomgeving dan in 2021; ervan uitgaande dat de hoeveelheid natuur niet wezenlijk is veranderd, duidt deze bevinding op een mindere steun van natuur. De dalende lijn waar sprake van was tussen 2013 en 2021 is hiermee in 2025 gestopt, het niveau van eerdere jaren wordt echter nog niet gehaald. In 2025 waardeert 72% de natuur in de omgeving als (ruim) voldoende, in 2017 en 2013 was dit respectievelijk 77% en 80%.

Figuur 6.2 Percentage Nederlanders dat de hoeveelheid natuur in Nederland en in de eigen woonomgeving als (ruim) voldoende ervaart, in de periode 2001-2025.

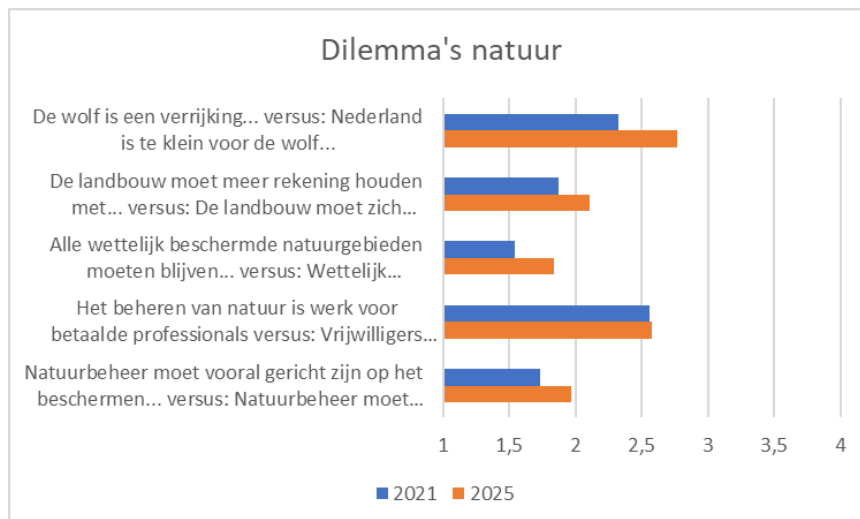
Voor wat betreft de waardering van de hoeveelheid natuur in Nederland is het patroon grotendeels vergelijkbaar. Ook hier doet zich een dalende trend voor sinds 2013, die in 2025 stopt. In 2025 is er voor de waardering van de hoeveelheid natuur in Nederland geen (significant) verschil met 2021.

6.1.3 Dilemma's tussen natuur en andere maatschappelijke belangen

De dilemmavraag is relatief nieuw: de eerste vijf dilemma's zijn in 2021 voor het eerst gesteld, in 2025 is deze vraag aangevuld met vijf nieuwe dilemma's. De eerste vijf dilemma's zijn betrokken in de tijdanalyse.

In figuur 6.3 is de gemiddelde score van de vijf dilemma's op de antwoordschaal 1-4 weergegeven, waarbij de score richting 1 positief is voor natuur en een score richting 4 andere belangen dan natuur centraler stelt. De figuur maakt als eerste duidelijk dat zowel in 2021 als in 2025 het natuurbelang vaak nog sterker weegt dan andere maatschappelijke belangen (gemiddelde score onder het neutrale midden van 2,5 op schaal 1-4). Alleen de perceptie van de wolf is in 2025 verschoven van gemiddeld positief voor natuur naar gemiddeld positief voor andere maatschappelijke belangen (de wolf geeft overlast).

Figuur 6.3 maakt verder duidelijk dat voor vier van de vijf dilemma's een tendens zichtbaar is naar een vermindering van het natuurbelang ten opzichte van andere belangen, in de periode 2021-2025. De Nederlandse bevolking laat andere maatschappelijke overwegingen duidelijk meer dan in 2021 meewegen in haar oordeel. Het gaat dan respectievelijk om: de overlast die de wolf veroorzaakt, de landbouw als voedselproducent, de beperkingen van natuur voor ontwikkelingen in de landbouw, woningbouw en verkeer en de natuurbeleving van burgers. Enkel in relatie tot het dilemma over wie het natuurbeheer moet uitvoeren (enkel professionals of ook vrijwilligers) zien we geen significante verschuiving in opvattingen: het gemiddelde van 2,6 maakt duidelijk dat het publiek vindt dat vrijwilligers hier een rol in moeten hebben: zij kunnen verschillende taken ook goed uitvoeren (zie ook bijlage 5).

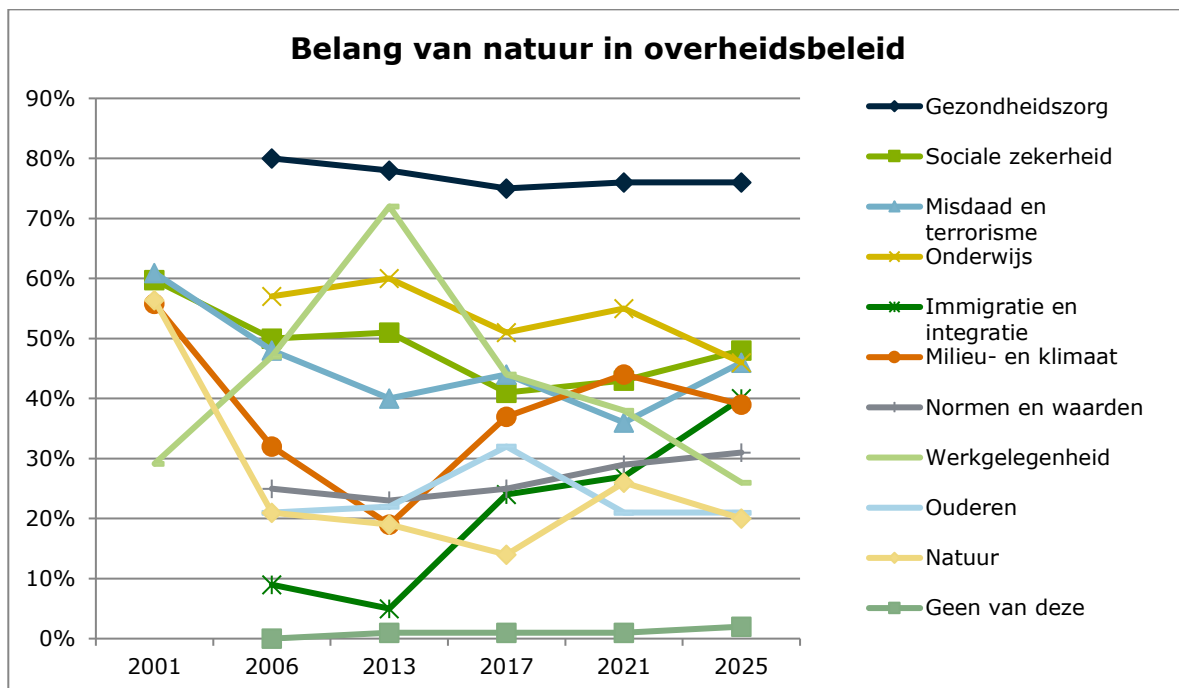
Figuur 6.3 Gemiddelde score op schaal 1-4 (1=positief voor natuur, 4=positief voor andere belangen) van Nederlanders op vijf dilemma's over het belang van natuur versus andere maatschappelijke belangen, in de periode 2021-2025.

6.2 Steun voor natuurbeleid

6.2.1 Beleidsprioriteiten voor de overheid

De vraagstelling van 2025 is gelijk aan die van 2021 en 2017. In eerdere jaren is de vraag over prioritaire overheidsonderwerpen ook gesteld, wel zijn de vraagformulering en bevraagde thema's in 2017 enigszins aangepast ten opzichte van de 2013-versie. 'Rijksoverheid' is veranderd in 'overheid' (vraagformulering), het onderwerp 'immigratie en integratie' heette voorheen 'mensen met een niet-westerse migratieachtergrond' en het onderwerp 'milieu en klimaat' heette voorheen 'milieu- en luchtvervuiling'. In 2013 is exact dezelfde vraag gesteld als in 2006. In 2001 is deze vraag voor het eerst gesteld; de bevraagde maatschappelijke onderwerpen zijn tussen 2001 en 2006 grotendeels veranderd. De vijf onderwerpen uit 2001 die ook in 2017 zijn gesteld, zijn in figuur 6.4 meegenomen. Het jaar 2001 is niet betrokken in de toetsen op veranderingen in de tijd. Omdat het lijstje van onderwerpen in dat jaar immers grotendeels afweek van latere jaren, kan dat invloed hebben op de prioritering. Dat maakt de interpretatie van de 2001-bevindingen lastig.

Figuur 6.4 geeft de verschuivingen in de tijd van prioritaire onderwerpen van het overheidsbeleid weer volgens de Nederlandse bevolking. Een aantal zaken valt op. Zo blijkt gezondheidszorg in alle jaren onverminderd het meest genoemd te zijn. Onderwijs, dat door de jaren heen almaar in de top 4 van de meerderheid van het publiek stond, zakt voor het eerst onder de 50%-'grens' van mensen die dit onderwerp aankruisten, en laat in 2025 sociale zekerheid en misdaad en terrorisme boven zich. Het belang dat de bevolking aan deze twee laatstgenoemde onderwerpen hecht is tussen 2021 en 2025 significant toegenomen: respectievelijk van 43% naar 48% (sociale zekerheid) en van 36% naar 46% (misdaad en terrorisme). Grootste toename is te zien in het belang dat de bevolking hecht aan immigratie en integratie: van 27% in 2021 naar 40% in 2025. Kijken we verder terug, dan zien we de stijging al na 2013 inzetten, toen dit onderwerp door slechts 5% werd genoemd als prioriteit. Opvallend is voorts dat het belang van milieu en klimaat - na een stijgende lijn tussen 2013 en 2021 - is afgenomen: 39% noemt dit in zijn top 4 van prioritaire onderwerpen (in 2021 was dit 44%). Tot slot valt op dat het onderwerp natuur in belang wat is afgenomen, na de opleving van 26% in 2021. Eén op de vijf mensen kruiste in 2025 Natuur aan als onderwerp voor overheidsbeleid. Het belang van natuur in de beleidsprioriteiten schommelt, maar is niet lager dan in 2006. Tot slot melden we dat alle onderwerpen significante veranderingen laten zien op de lange termijn (2006-2025; zie ook bijlage 5).

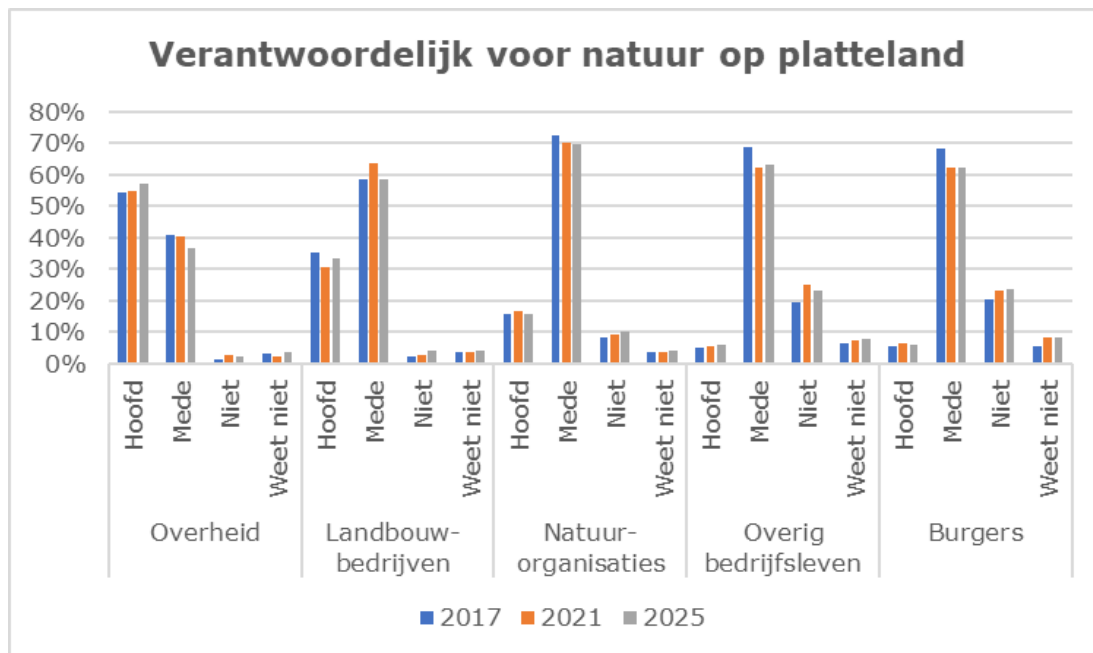

Figuur 6.4 Percentage Nederlanders dat maatregelen voor natuurbescherming (zeer) belangrijk vindt, in de periode 1996-2025.

6.2.2 Verantwoordelijkheid voor natuur door verschillende partijen

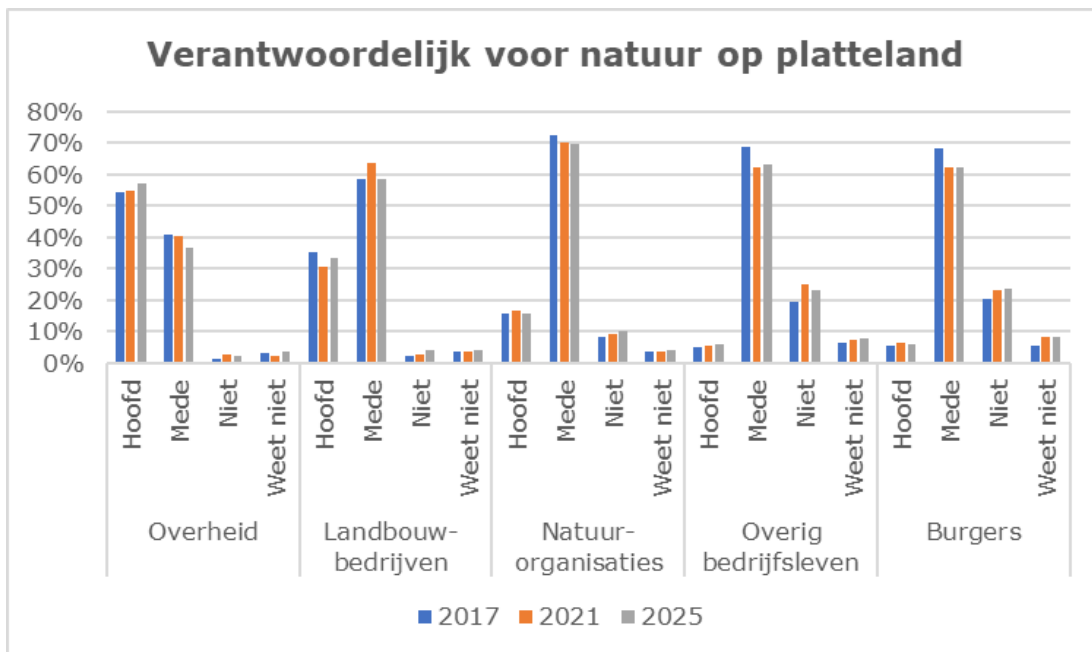
De vraag over verantwoordelijke actoren in 2025 is identiek aan de formulering van 2021 en 2017. Ook in 2013 is een vraag hierover gesteld; toen werd echter geen onderscheid gemaakt naar typen natuurgebieden, maar in zijn algemeenheid gevraagd welke partijen verantwoordelijkheid voor natuur moeten dragen. Daarnaast kon men in 2013 maar één actor als hoofdverantwoordelijk aankruisen, in 2017 kunnen meer actoren hoofdverantwoordelijk zijn. Ook de naamgeving van partijen is aangepast. Landbouwbedrijven heette in 2013 landbouw, natuurorganisaties heette in 2013 natuurbeschermingsorganisaties en overig bedrijfsleven kwam als categorie niet voor. In plaats daarvan waren twee andere categorieën opgenomen: toeristische ondernemers en projectontwikkelaars. In 2006 werden de respondenten gevraagd hun mening te geven over een aantal uitspraken over wie meer verantwoordelijkheid voor de natuur kon nemen. In 1996 is gevraagd of men de actoren overheid, landbouw, bedrijfsleven en individuele burgers verantwoordelijk acht voor het beschermen van natuur (met als antwoordmogelijkheden 'ja', 'ja enigszins', 'nee' en 'weet niet'). Door de andere vraagstelling in 2013, 2006 en 1996 zijn deze antwoorden niet vergelijkbaar met die van 2025. In 2001 is geen vraag opgenomen over dit onderwerp.

Nagegaan is of mensen anders zijn gaan denken over de verantwoordelijkheid van de bevraagde actoren. Voor natuur in natuurgebieden is tussen 2017 en 2025 sprake van anders denken over alle actoren, met uitzondering van de overheid (zie ook bijlage 5). Uit figuur 6.5 blijkt dat twee derde van de Nederlanders in alle jaren de overheid als hoofdverantwoordelijke beschouwt voor natuur in Nederland, en circa 30% beschouwt de overheid als medeverantwoordelijk. Zoals gezegd is het denken over alle andere actoren wel veranderd: die verschuiving heeft tussen 2017 en 2021 plaatsgevonden. Tussen 2017 en 2025 was voor natuurgebieden geen sprake van significante verschillen in denken hierover. Tussen 2017 en 2021 valt op dat respondenten natuurorganisaties vaker aanwezen als hoofdverantwoordelijke. Dit is de grootste groei als hoofdverantwoordelijke : van 22% naar 32%. Verder zien we dat in 2021, ten opzichte van 2017, diverse actoren minder vaak als medeverantwoordelijk werden gezien. Een toenemend aandeel Nederlanders beschouwde voorts landbouwbedrijven, overig bedrijfsleven en burgers als niet-verantwoordelijk voor natuur in natuurgebieden. Dit denken is in 2025 stabiel gebleven.

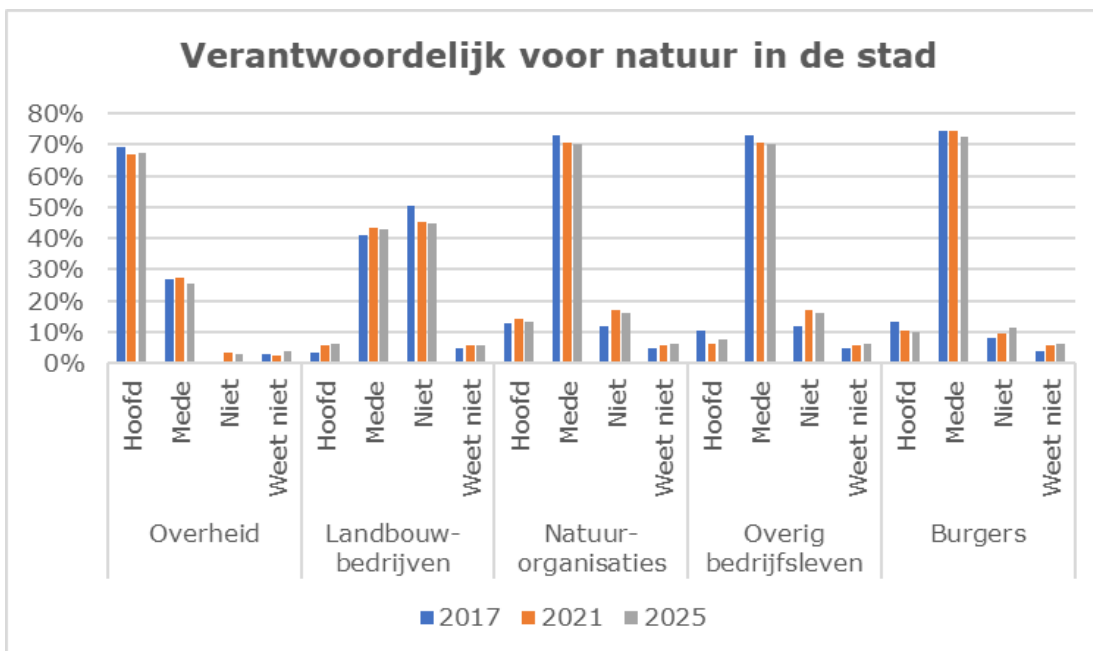
Figuur 6.5 Percentage Nederlanders dat de actor ziet als (hoofd-, mede-, niet-)verantwoordelijk voor natuur in natuurgebieden, periode 2017-2025.

In figuur 6.6 is weergegeven hoe het publiek denkt over verantwoordelijken voor natuur op het platteland. In het denken over twee typen actoren doen zich (significante) verschuivingen voor in de periode 2017-2025: landbouwbedrijven en overig bedrijfsleven, waarbij de verandering tussen 2017 en 2021 het grootst is (zie ook bijlage 5). Vergeleken met 2017 worden landbouwbedrijven minder vaak als hoofdverantwoordelijk gezien, en vaker als medeverantwoordelijk. De veranderingen tussen 2021 en 2025 zijn niet voldoende om te spreken van significante veranderingen. Voor het overige bedrijfsleven geldt dat zij in 2021 minder vaak als medeverantwoordelijk worden beschouwd, en vaker als niet verantwoordelijk. Dat denken is niet veranderd tussen 2021 en 2025.

Figuur 6.6 Percentage Nederlanders dat de actor ziet als (hoofd-, mede-, niet-)verantwoordelijk voor natuur op het platteland, periode 2017-2025.

Het denken over verantwoordelijkheid van natuurorganisaties voor natuur in de stad is niet veranderd tussen 2017 en 2025 (zie bijlage 5). Voor de overige actoren doen zich wel verschuivingen voor, maar dat is enkel in de periode 2017-2021 het geval; tussen 2021 en 2025 is de publieke opvatting niet significant veranderd. Tussen 2017 en 2021 valt een toename op (zie ook figuur 6.7) van mensen die het overige bedrijfsleven niet als verantwoordelijk zien. Ook zijn wat andere – kleine – verschuivingen te zien: ten opzichte van 2017 is in 2021 bijvoorbeeld het aandeel Nederlanders dat landbouwbedrijven als niet-verantwoordelijk ziet iets afgenomen.

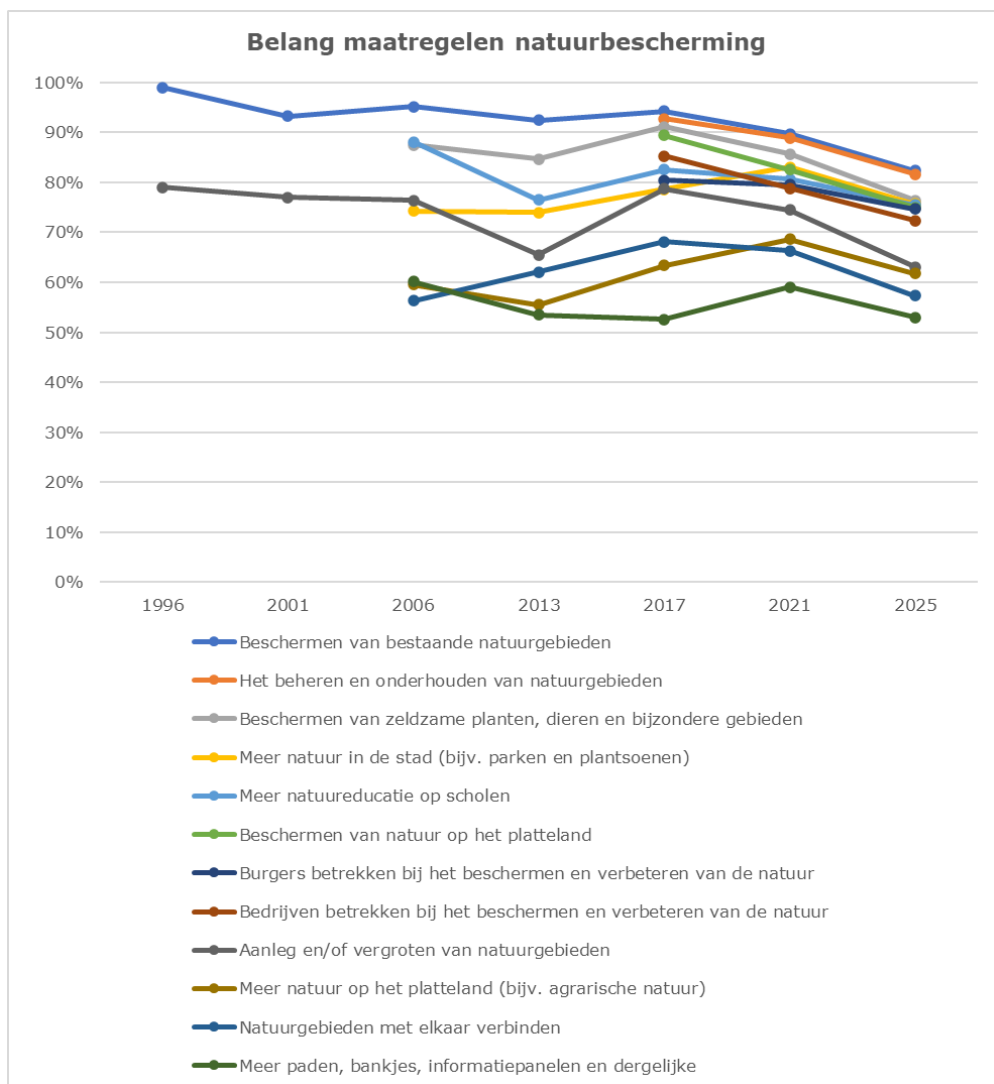
Figuur 6.7 Percentage Nederlanders dat de actor ziet als (hoofd-, mede-, niet-)verantwoordelijk voor natuur in de stad, periode 2017-2025.

Alles overziend, lijkt het publiek ten opzichte van 2017 in 2021 minder verantwoordelijkheid voor natuur (in natuurgebieden, op het platteland en in de stad) bij ngo's en bedrijven te leggen. Dit denken is niet substantieel veranderd in 2025.

6.2.3 Waardering van beleidsmaatregelen om natuur te beschermen en verbeteren

De vraag over natuurbeschermingsmaatregelen is identiek voor 2025, 2021 en 2017. In alle eerdere draagvlakenquête's is de vraag ook opgenomen geweest, maar steeds in iets andere vorm. Ten opzichte van 2013 is in 2017 één maatregel-formulering aangepast en zijn vier nieuwe maatregelen opgenomen. De aanpassing betreft de maatregel 'aanleg en/of vergroten van natuurgebieden', deze heette voorheen 'aanleg nieuwe natuurgebieden'. De maatregelen: (1) het beheren en onderhouden van natuurgebieden, (2) beschermen van natuur op het platteland, (3) burgers betrekken bij het beschermen en verbeteren van natuur en (4) bedrijven betrekken bij het beschermen en verbeteren van de natuur zijn nieuw in 2017. In 2013 is de vraagformulering iets aangepast ten opzichte van 2006, maar de kern ('Kunt u per maatregel aangeven in hoeverre u dit belangrijk vindt?') is gelijk gebleven. In 2001 en 1996 werden slechts twee maatregelen bevraagd: het beschermen van bestaande natuur én de aanleg van nieuwe natuurgebieden.

In figuur 6.8 is het percentage Nederlanders weergegeven dat de maatregel als belangrijk of zeer belangrijk heeft beoordeeld. Het beschermen van bestaande natuurgebieden vinden burgers door de jaren heen onverminderd de belangrijkste maatregel, op korte afstand gevolgd door het beheren en onderhouden van natuurgebieden. Kijken we naar 2025 ten opzichte van 2021, dan valt op dat het draagvlak voor vrijwel alle maatregelen (significant) afneemt. Deze tendens is al eerder ingezet: ook tussen 2017 en 2021 deed deze afname zich al voor, voor zes van de elf maatregelen. Uitzonderingen zijn de maatregelen (i) meer natuur op het platteland en (ii) meer paden en bankjes, waar tot 2021 het draagvlak voor toenam (maar sinds 2021 dus wel een neerwaartse lijn) en de maatregelen (iii) meer natuureducatie, (iv) burgers betrekken en (v) natuurgebieden met elkaar verbinden, waarvoor het belang dat het publiek er aan hechtte in deze periode onveranderd bleef (zie ook bijlage 5).

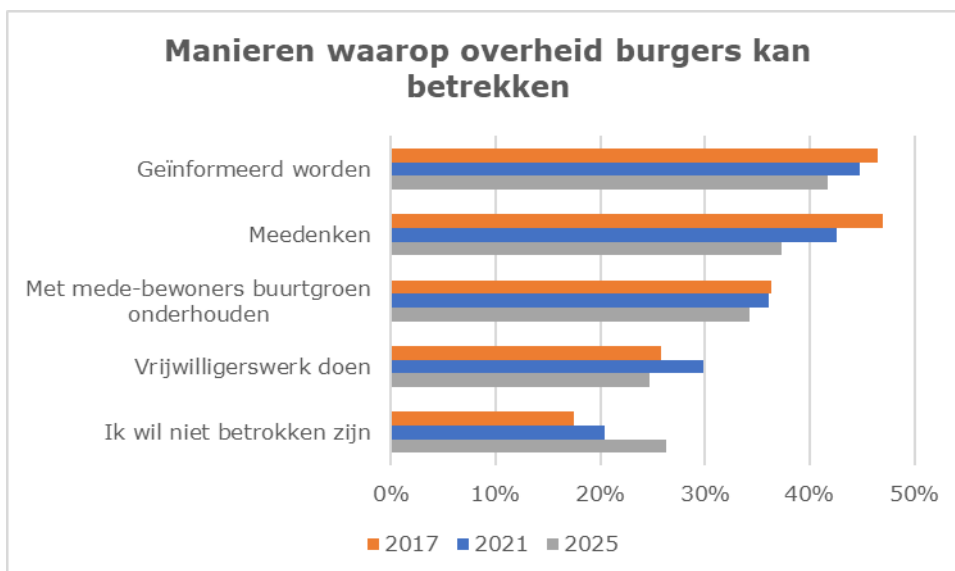
Figuur 6.8 Percentage Nederlanders dat maatregelen voor natuurbescherming (zeer) belangrijk vindt, in de periode 1996-2025.

6.3 Betrokkenheid bij natuur

6.3.1 Potentiële betrokkenheid bij natuur en motieven

De vraag over aansprekende manieren voor de overheid om burgers te betrekken bij het beschermen en verbeteren van de natuur, is sinds 2017 onderdeel van de draagvlakenquête.

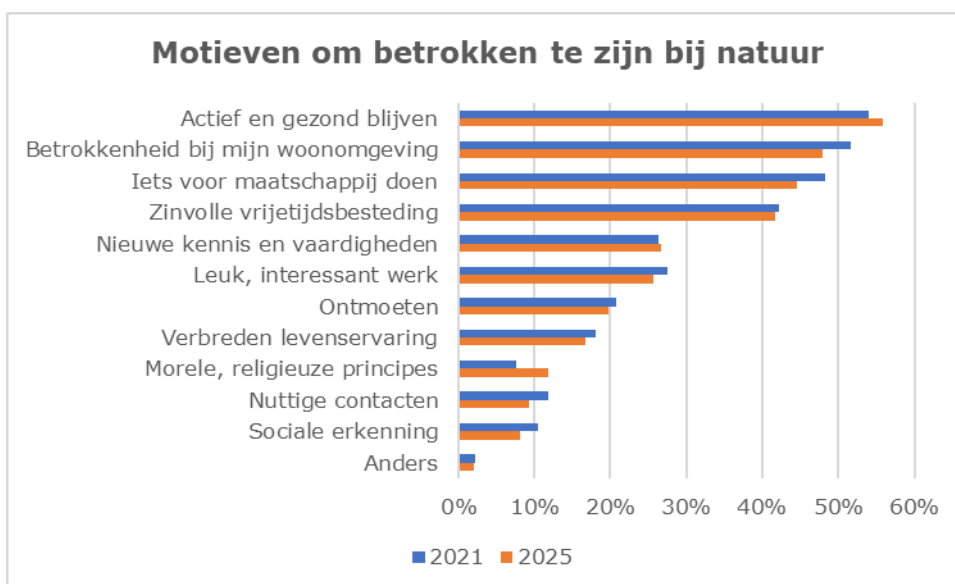
Uit figuur 6.9 blijkt dat meer mensen aangeven niet betrokken te willen zijn bij het beschermen en verbeteren van natuur. In 2017 ging het om 18% van de bevolking, in 2021 om 20% en in 2025 is dat gestegen naar 26%. Van de manieren om wel betrokken te willen zijn, is de interesse voor het 'zelf met bewoners buurtgroen verbeteren of onderhouden' stabiel in de tijd. De interesse voor 'geïnformeerd worden over wat je kunt doen voor natuur' én voor het 'meedenken met de gemeente, provincie of natuurorganisatie' neemt af in deze periode. In relatie tot het doen van vrijwilligerswerk is er een toenemende interesse van 26% naar 30% tussen 2017 en 2021, die in 2025 weer daalt naar 25%, dus grofweg naar het niveau van 2017.

Figuur 6.9 Mogelijkheden die burgers aanspreken als de overheid hen wil betrekken bij natuur, in de periode 2017-2025.

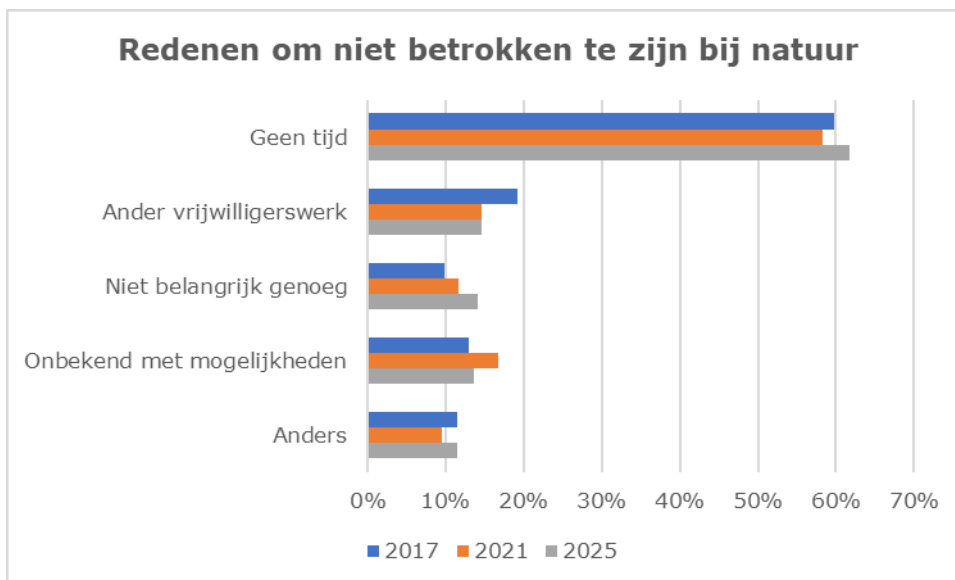
In 2017 is voor het eerst gevraagd naar motieven om betrokken te willen zijn bij de natuur. Deze vraag is in 2021 op een andere manier gesteld dan in 2017 - in 2017 konden maximaal drie antwoorden worden aangevinkt -, dus niet vergelijkbaar tussen deze twee jaren. In 2025 is de vraag wel identiek aan die van 2021.

Figuur 6.10 laat zien dat de motieven om betrokken te willen zijn bij natuur tussen 2021 en 2025 grotendeels gelijk zijn. Drie motieven vertonen significante verschuivingen: het motief van 'morele, religieuze en/of politieke principes' is in 2025 vaker genoemd (12% tegenover 8% in 2021), en de motieven 'nuttige contacten opdoen' (nu 9%, was 12%) en 'het geeft sociale erkenning' (8%, waar dit in 2021 11% was, zie ook bijlage 5).

Figuur 6.10 Motieven die mensen noemen om betrokken te willen zijn bij natuur, in de periode 2021-2025 (n=1.216 in 2021 en n=1.173 in 2025).

Ook is in 2017 voor het eerst gevraagd naar redenen waarom mensen niet betrokken willen zijn bij natuur. Tussen 2017 en 2025 doen zich geen significante verschillen in beantwoording voor, zie figuur 6.11 en bijlage 4

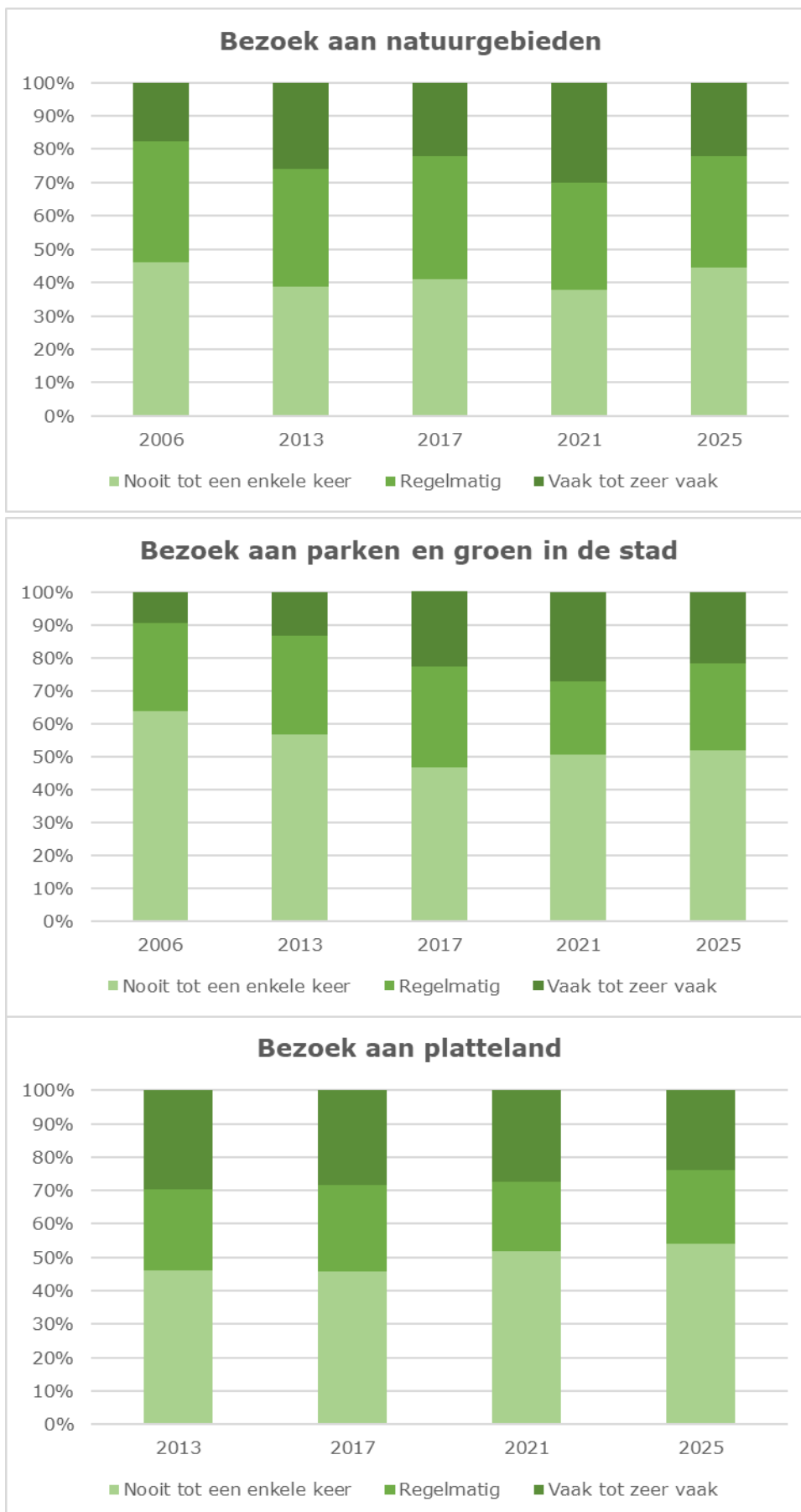
Figuur 6.11 Redenen die mensen weerhouden om betrokken te willen zijn bij natuur, in de periode 2017-2025 ($n=443$ in 2017, $n=312$ in 2021 en $n=418$ in 2025).

6.3.2 Burger als gebruiker van natuur

6.3.2.1 Bezoek aan stadsgroen, platteland en natuurgebieden

Naar het natuurbezoek is ook in eerdere draagvlakenquête's gevraagd. De vraagstelling in 2025 is identiek aan die in 2021 en 2017. In 2017 zijn de antwoordcategorieën van de vraag enigszins aangepast ten opzichte van 2013. De volgende categorieën zijn meer gespecificeerd: 'regelmatig' (de toelichting 'maandelijks' toegevoegd), 'vaak' (de toelichting 'wekelijks' toegevoegd) en 'zeer vaak' ('bijna dagelijks' toegevoegd). In 2013 is ten opzichte van 2006 één antwoordcategorie iets aangepast: parken en groen in de stad in plaats van stadsparken, stadsbossen en plantsoenen. Sinds 2013 is - naast bezoek aan stadsgroen en natuurgebieden - ook gevraagd naar de bezoekfrequentie van het platteland. In 2001 is geen vraag gesteld over natuurbezoek. Een vergelijking met 1996 is niet mogelijk, door een andere vraagstelling en andere antwoordcategorieën in dat jaar.

In figuur 6.12 (a t/m c) zijn de vijf antwoordcategorieën ingedikt tot drie categorieën. Voor alle typen groen doen zich verschillen in de tijd voor. Kijken we alleen naar de meest recente ontwikkelingen, dan zien we dat zich tussen 2021 en 2025 enkel voor *natuurgebieden* een (significant) verschil voordoet in de bezoekfrequentie: minder Nederlanders gaven aan vaak tot zeer vaak natuurgebieden te bezoeken (van 30% naar 22%) en omgekeerd gaven meer Nederlanders aan natuurgebieden nooit tot hooguit een enkele keer te bezoeken (van 38% naar 45%). Het bezoek aan natuurgebieden in 2025 is na de piek van 2021 - wellicht ingegeven door corona (zie De Boer en Langers, 2022) - grotendeels vergelijkbaar met 2017. In relatie tot *stadsgroen* zien we dat op de lange termijn - dus bezien vanaf 2006, toen 'slechts' 9% vaak tot zeer vaak stadsparken bezocht - het bezoek is toegenomen. De bezoekfrequenties zijn evenwel stabiel tussen 2021 en 2025 en ook tussen 2017 en 2021 (zie ook bijlage 5). Circa een kwart van de bevolking komt vaak tot zeer vaak in parken en groen in de stad. Ook voor het platteland gelden stabiele bezoekcijfers tussen deze perioden en ook tussen 2013 en 2017. Op de lange termijn zien we een significante daling van het bezoek aan het platteland: waar in 2013 30% vaak tot zeer vaak het platteland bezocht, is dat in 2025 24%, terwijl het aantal mensen dat nooit tot hooguit een enkele keer het platteland bezoekt, is toegenomen van 46% (2013) naar 54% in 2025.

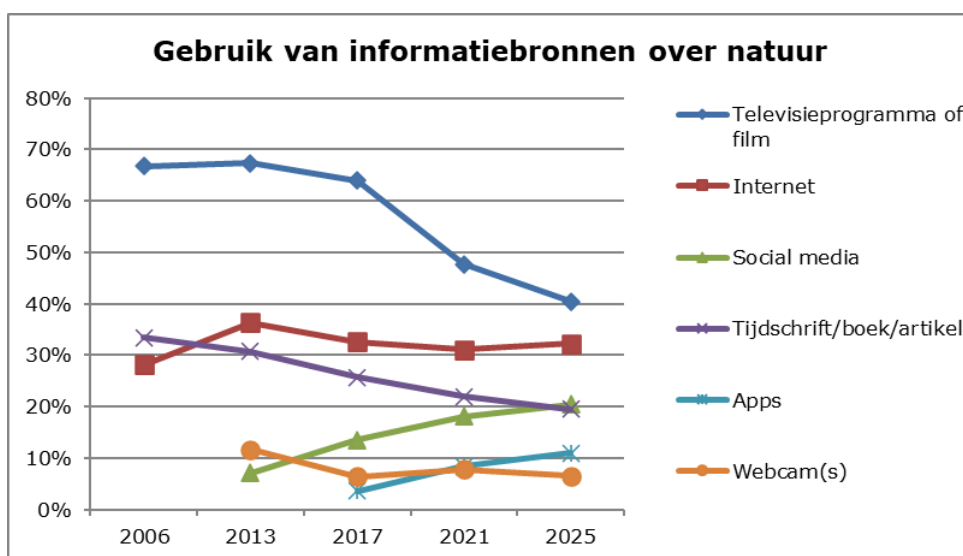

Figuur 6.12 Bezoek aan natuurgebieden, parken en groen in de stad, platteland, in de periode 2006-2025.

6.3.2.2 Gebruik van informatiebronnen over natuur

De vraag over informatiebronnen is sinds 2017 op dezelfde manier gesteld als in 2021 en 2025. In 2006 en 2013 is de vraag ook gesteld, het aantal en type bevraagde bronnen is met de jaren veranderd. De vraag naar het gebruik van apps is nieuw in 2017 en doet dus enkel voor drie jaargangen mee in de tijdanalyse. In 2013 zijn twee categorieën toegevoegd ten opzichte van 2006: 'webcam(s) over natuur bekeken' en 'social media gevolgd'. Daarnaast is ook een aantal categorieën weggelaten. In 2001 en 1996 is deze vraag niet gesteld. De zes bronnen die eerder zijn voorgelegd doen mee in de analyse.

Voor alle bronnen doen zich verschillen in de tijd voor. Een opvallende daling laat het kijken naar televisieprogramma's of films over natuur zien, zo maakt figuur 6.13 duidelijk. Van de neergaande lijn is sprake sinds 2013, en ook tussen 2021 en 2025 zet deze lijn zich onverminderd voort. Ondanks de dalende tendens, blijft de tv het belangrijkste medium voor het publiek om meer te weten te komen over natuur. De dominantie ten opzichte van andere bronnen is wel duidelijk afgenomen. De op een na meest gebruikte bron is het internet: toename hiervan heeft vooral tussen 2006 en 2013 plaatsgehad. Tussen 2013 en 2017 was sprake van een daling en sindsdien is het internetgebruik voor informatie over natuur stabiel gebleven. De enige andere informatiebron die in de periode 2021-2025 significant is veranderd, is het gebruik van apps over natuur: appgebruik is toegenomen (zie ook bijlage 5).

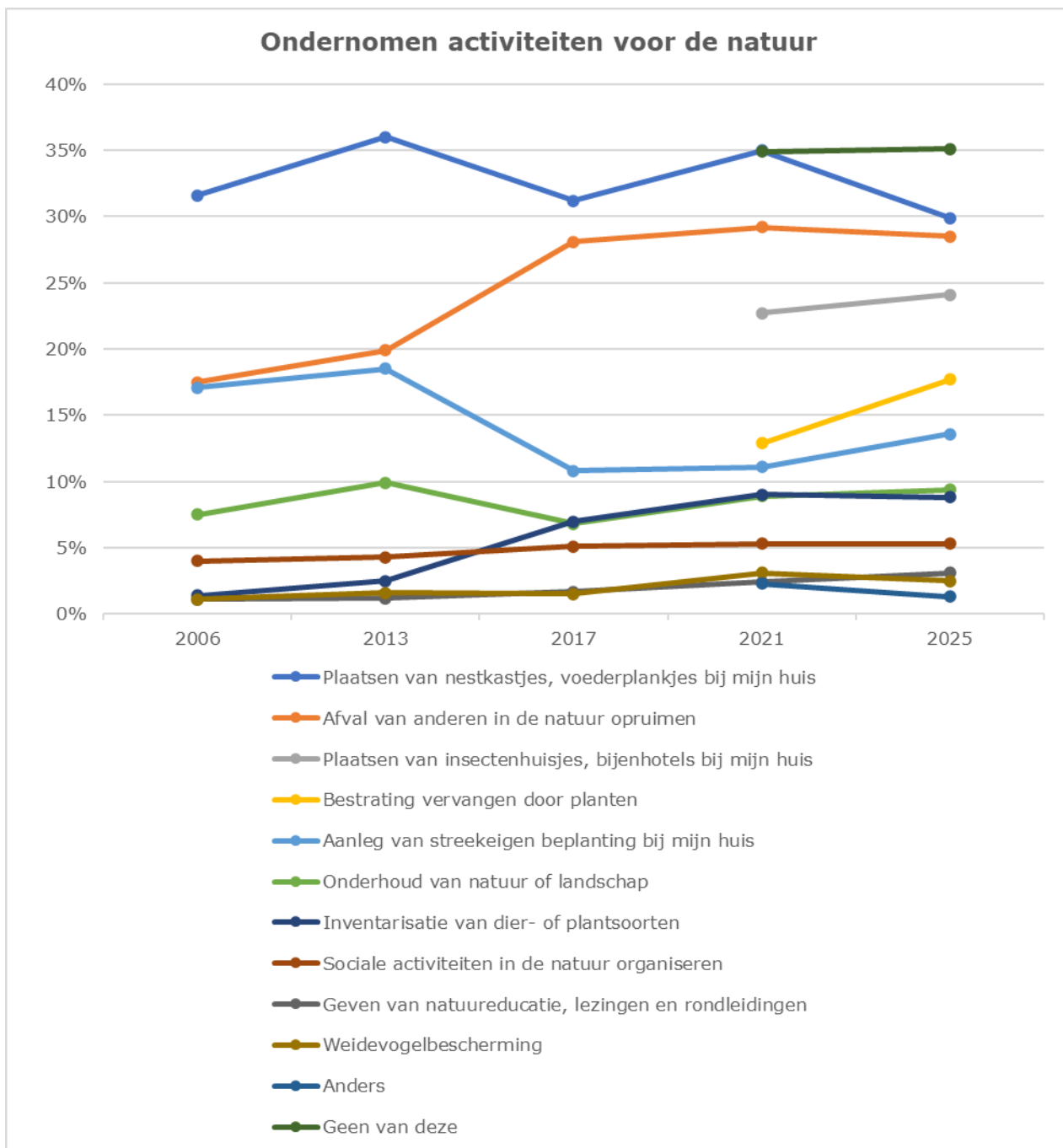
Figuur 6.13 Percentage Nederlanders dat de informatiebron over natuur raadpleegde, in de periode 2006-2025.

6.3.3 Burger als beschermer van natuur

6.3.3.1 Ondernomen activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer

In 2021 zijn twee nieuwe uitspraken toegevoegd ('plaatsen van insectenhuisjes, bijenhôtels bij mijn huis', 'bestrating vervangen door planten'). De antwoordcategorieën 'anders' en 'geen van deze' lenen zich daarmee ook enkel voor analyse in de periode 2021-2025. Verder is de vraag over natuuractiviteiten in 2017 ietwat aangepast ten opzichte van 2013: de zinsnede voor de natuur is toegevoegd. Daarnaast is de antwoordcategorie 'inventarisatie van dier- of plantsoorten' aangepast. Hieraan is toegevoegd: ('bijvoorbeeld tuinvogeltelling, waarneming.nl'). De vraagstelling was in 2006 en 2013 identiek. In 2001 en 1996 is vooral naar georganiseerd vrijwilligerswerk gevraagd. De Bakker et al. (2007) concluderen daarom dat het moeilijk is deze gegevens te vergelijken met de gegevens uit latere jaren. Om die reden zijn 2001 en 1996 niet opgenomen in de analyse.

Uit figuur 6.14 blijkt dat tussen 2021 en 2025 sprake is van een afname van één activiteit: het plaatsen van nestkastjes (van 35% naar 30%). Twee activiteiten zijn vaker ondernomen: het vervangen van bestrating door planten (van 13% naar 18%) en de aanleg van streekeigen beplanting (van 11 naar 14%). Deelname aan overige activiteiten is tussen 2021 en 2025 constant gebleven. Op de langere termijn zijn wel enige verschuivingen zichtbaar, voor bijna alle activiteiten; alleen de deelname aan sociale activiteiten verandert niet tussen de jaren. Opvallend is de kentering in 2025 in de continue toename sinds 2006 van mensen die afval van anderen in de natuur opruimen.

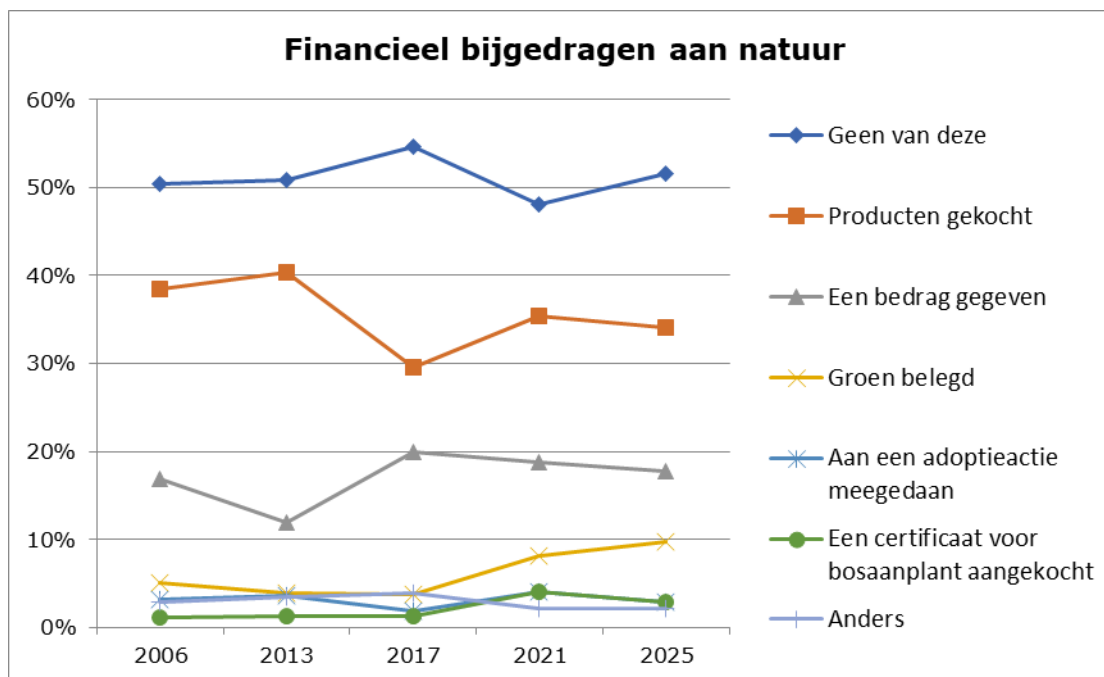

Figuur 6.14 Percentage Nederlanders dat activiteiten voor natuur en landschap ondernam, in de periode 2006-2025.

6.3.3.2 Financiële bijdrage aan natuur

De vraag over financiële bijdragen is sinds 2017 niet aangepast. In 2013 is bijna dezelfde vraag gesteld. Het enige verschil is de opname in 2013 van het woordje 'extra' in de antwoordcategorie: 'een extra bedrag voor natuurbescherming gegeven'. De vraag van 2013 is gelijk aan die van 2006. In 2001 is deze vraag niet gesteld en in 1996 dusdanig anders (bereidheid) dat een vergelijking niet mogelijk is.

Het percentage burgers dat op de een of andere manier financieel bijdraagt aan natuur is tussen 2021 en 2025 voor alle bevraagde typen bijdragen gelijk gebleven (figuur 6.15). Ook het aantal mensen dat aangeeft geen van deze bijdragen te doen, is niet (significant) veranderd. In 2021 zagen we ten opzichte van 2017 wel voor bijna alle antwoordmogelijkheden verschuivingen; uitzondering was 'een bedrag gegeven voor natuurbescherming', en ook in eerdere jaren doen zich voor een aantal categorieën van financieel bijdragen verschuivingen voor (zie ook bijlage 5).

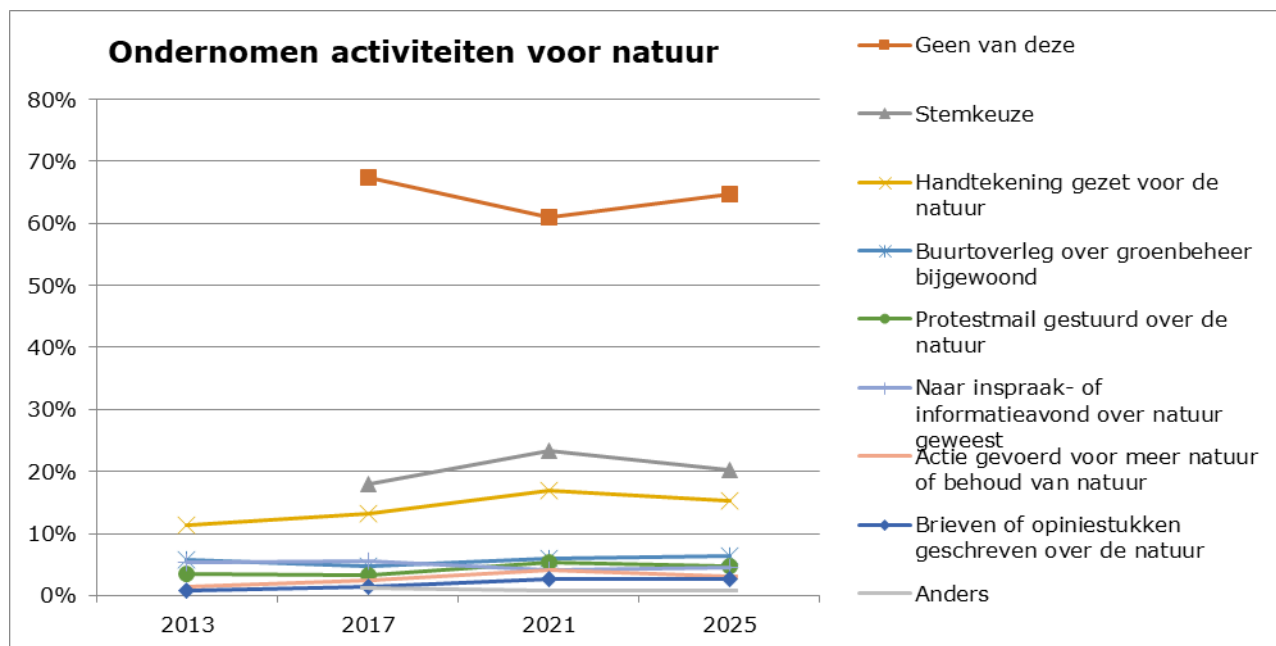
Figuur 6.15 Percentage Nederlanders dat een financiële bijdrage heeft gegeven aan natuur, in de periode 2006-2025.

6.3.4 Burger als medebeslisser over natuur

6.3.4.1 Ondernomen activiteiten om besluitvorming over natuur te beïnvloeden

De vraag over activiteiten die verband houden met besluitvorming over natuur is in 2013 voor het eerst gesteld. In 2017 is een antwoordcategorie toegevoegd: 'in mijn stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen'. Daarmee zijn ook de antwoordcategorieën 'anders' en 'geen van deze' voor 2013 niet vergelijkbaar met latere jaren. In 2025 is de vraag gelijk aan die van 2017 en 2021.

In figuur 6.16 zijn de zes categorieën activiteiten weergegeven die zowel in 2013 als in 2017 zijn voorgelegd, en de drie antwoorden die alleen tussen 2017, 2021 en 2025 vergeleken kunnen worden. Een eerste bevinding is dat het aandeel mensen dat aangeeft geen van de genoemde activiteiten te hebben ondernomen is toegenomen (van 61% in 2021 naar 65% in 2025). Overigens lag dit percentage in 2017 nog wat hoger (67%). Voor één activiteit zien we een significante verandering tussen 2021 en 2025: in 2025 hebben minder mensen aangegeven in hun stemkeuze het onderwerp te laten meewegen (van 23% naar 20%). Het mee laten wegen van natuur in de stemkeuze is de activiteit die in alle drie jaren dat deze optie is voorgelegd, het meest is aangekruist. Zoals gezegd zijn er geen recente veranderingen in aandeel van de bevolking dat de andere bevraagde activiteiten heeft ondernomen. Dat is enigszins opvallend, omdat veel activiteiten tussen 2017 en 2021 wel veranderingen lieten zien (zie bijlage 5). De deelname aan deze activiteiten is dus tussen 2021 en 2025 gestabiliseerd.

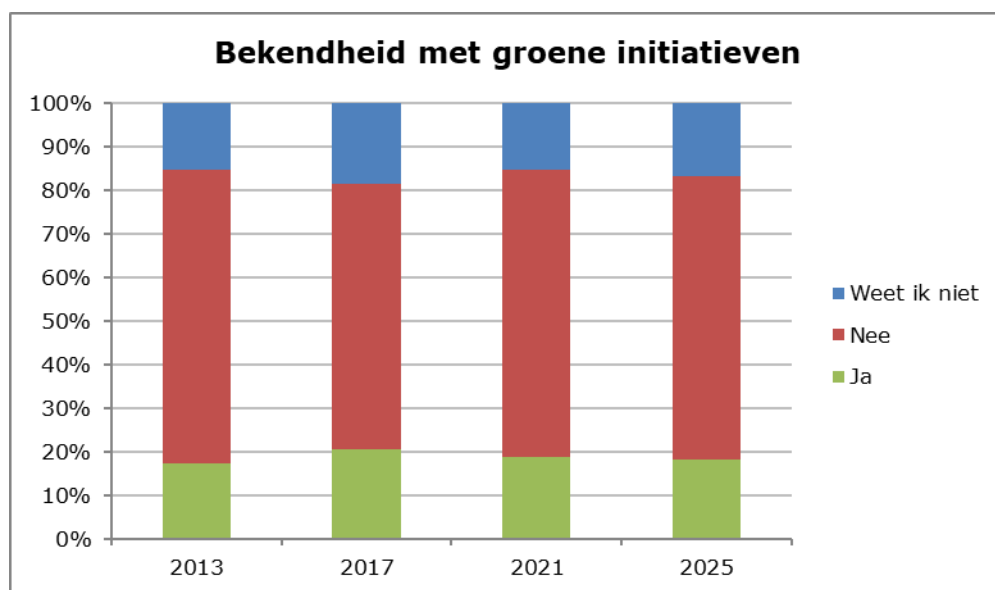

Figuur 6.16 Percentage Nederlanders dat activiteiten voor natuur heeft gedaan om besluitvorming over natuur te beïnvloeden, in de periode 2013-2025.

6.3.4.2 Kennis van burgerinitiatieven op het gebied van natuur en landschap

De vraag over kennis van groene burgerinitiatieven is in 2013 voor het eerst gesteld. In 2017 is de vraag enigszins aangepast: de zinsnede 'om de natuur te verbeteren of te beschermen' is toegevoegd. In 2025 is de vraag gelijk aan die van 2021 en 2017.

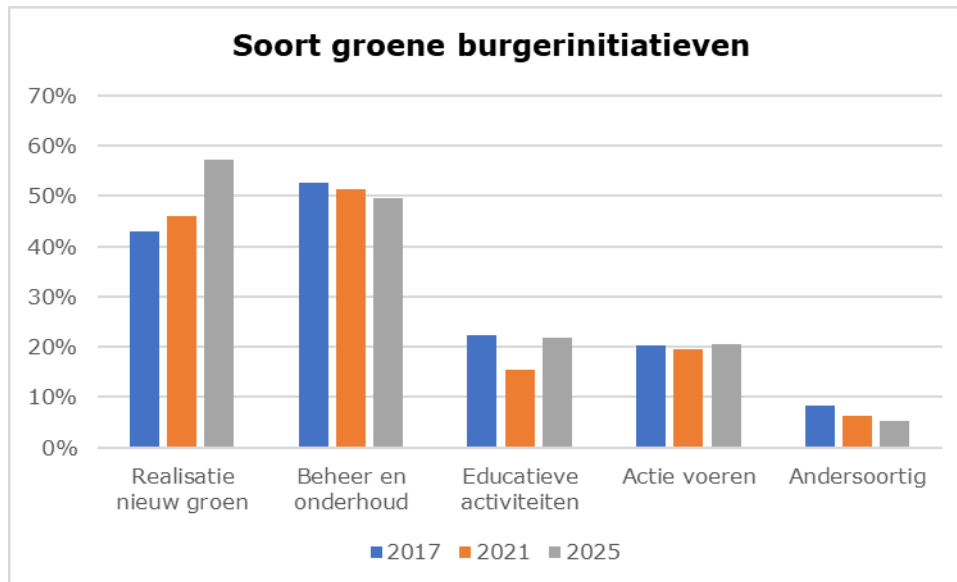
Figuur 6.17 geeft het beeld voor de vier jaargangen. Tussen 2021 en 2025 doen zich geen (significante) veranderingen voor, tussen de eerdere jaren wel: het aandeel mensen dat geen groene initiatieven kent nam af in 2017 (van 67% naar 61%) en weer toe in 2021 (naar 66%), terwijl de groep die 'weet ik niet' antwoordde in die periode een omgekeerde tendens liet zien: in 2017 nam dit aantal toe (van 15% naar 19%), waarna het in 2021 weer daalde naar 16% (zie ook bijlage 5). Kortom, 2017 lijkt een afwijkend jaar geweest te zijn.

Figuur 6.17 Bekendheid van Nederlanders met groene burgerinitiatieven, in de periode 2013-2025.

6.3.4.3 Soort initiatieven dat men kent

In 2017 is de vraag over soort initiatieven voor het eerst gesteld. Een vergelijking tussen de drie jaargangen maakt duidelijk dat burgers in 2025 aanzienlijk vaker dan eerdere jaren initiatieven noemen die betrekking hebben op de realisatie van nieuw groen. Het gaat in 2025 om 57% van de respondenten die aangeven groene initiatieven te kennen. Ter vergelijking: in 2021 ging het om 46% van de mensen die groene initiatieven kennen, en in 2017 43% (zie figuur 6.18 en bijlage 5). Daarmee is realisatie van nieuw groen in 2025 voor het eerst het meest genoemde soort groene initiatief. De andere bevraagde soorten initiatieven laten geen substantiële veranderingen in de tijd zien.

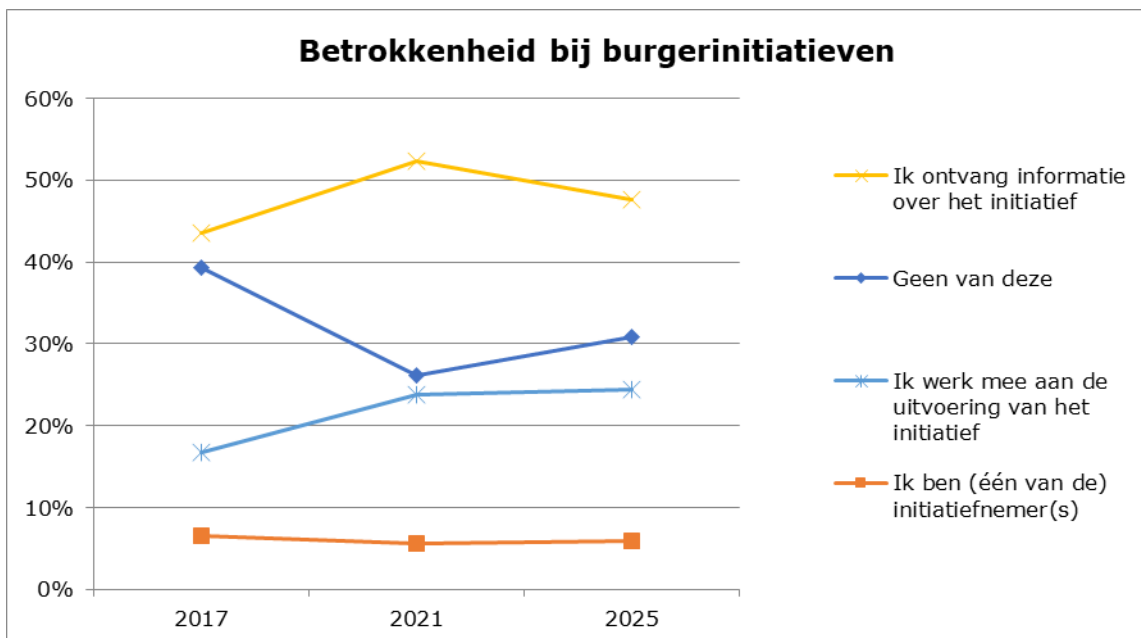

Figuur 6.18 Soort groene burgerinitiatieven van burgers die met groene initiatieven bekend zijn, in de periode 2017-2025 (n=513 in 2017, n=286 in 2021 en n=286 in 2025).

6.3.4.4 Betrokkenheid bij burgerinitiatieven

In 2025 is de vraag over betrokkenheid bij burgerinitiatieven gelijk aan die van 2017. In 2013 is deze vraag voor het eerst gesteld. Eén van de antwoordmogelijkheden uit 2013 is in 2017 afgefallen: 'Ik denk mee over het initiatief'. Ook is de antwoordmogelijkheid veranderd: in 2013 kon men slechts één van de (toen) vijf antwoordmogelijkheden aanvinken, vanaf 2017 zijn meerdere antwoorden mogelijk. Een ander belangrijk verschil is dat de vraag in 2013 aan alle respondenten is gesteld, terwijl deze vanaf 2017 enkel is voorgelegd aan de respondenten die op de voorgaande vraag aangaven groene initiatieven te kennen. Vanwege de genoemde verschillen in bevraging is besloten de data van 2013 buiten beschouwing te laten.

Figuur 6.19 laat zien wat voor een betrokkenheid de mensen hebben, die hebben aangegeven bekend te zijn met groene burgerinitiatieven. Tussen 2021 en 2025 doen zich geen (significante) verschillen voor in type betrokkenheid. Tussen 2017 en 2021 was er wel sprake van verschuivingen: de betrokkenheid is in die periode toegenomen: waar in 2017 39% antwoordde met 'geen van deze', is dat in 2021 gedaald naar 27%. Ook groeide in die periode het aantal mensen dat aangaf mee te werken in de uitvoering, van 17% naar 24%. In 2025 is dat nog steeds 24% (zie ook bijlage 5).

Figuur 6.19 Type betrokkenheid bij groene burgerinitiatieven van burgers die hiermee bekend zijn, in de periode 2017-2025 ($n=513$ in 2017, $n=286$ in 2021 en $n=286$ in 2025).

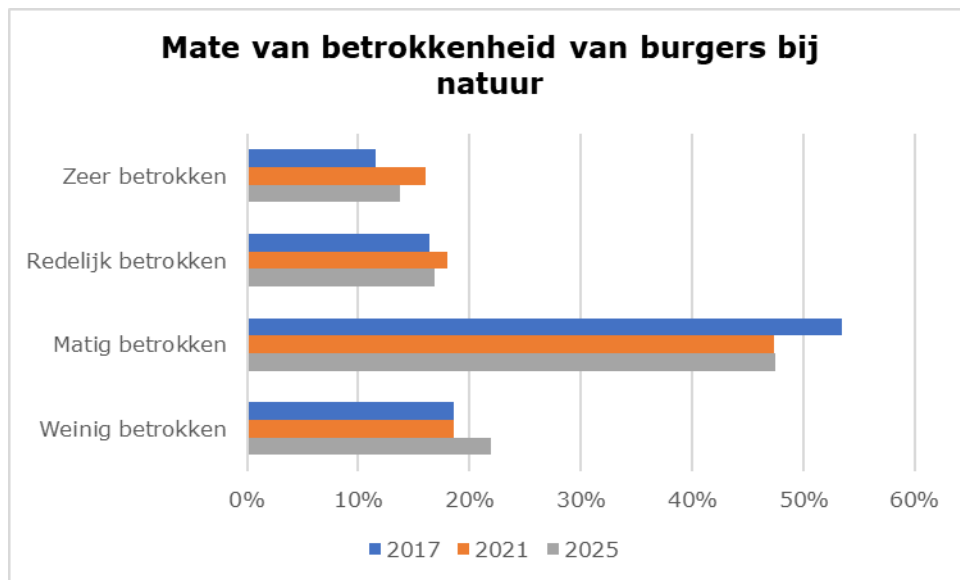
6.3.5 Een indeling van burgers naar betrokkenheid bij natuur

Hiervoor is besproken in welke mate de betrokkenheid van de burger bij de natuur als gebruiker, beschermer en medebeslisser is veranderd. In deze paragraaf kijken we naar patronen in de tijd, in relatie tot de indeling van de Nederlandse bevolking naar betrokkenheid bij natuur: (zie ook paragraaf 4.3.5, voor de manier waarop de mate van natuurbetrokkenheid is bepaald).

Natuurbetrokkenheid

Het construct natuurbetrokkenheid wordt sinds 2017 bepaald (zie paragraaf 4.3.5). In 2025 is één onderliggende vraag van het construct natuurbetrokkenheid licht gewijzigd: in plaats van lidmaatschap van Greenpeace is nu gevraagd naar lidmaatschap van de Vogelbescherming. Hoewel deze twee natuurorganisaties verschillende doelen hebben, heeft deze wijziging slechts een minimaal effect op de totaalscore van het construct natuurbetrokkenheid. Omdat eerst gevraagd is of men überhaupt lid is van een natuurorganisatie, en het slechts één item betreft, wordt aangenomen dat deze kleine aanpassing de vergelijking met eerdere jaren niet belemmert.

Een vergelijking in de tijd laat zien dat er enige verschuivingen hebben plaatsgevonden in de mate van natuurbetrokkenheid tussen 2017 en 2025, zie figuur 6.21 en bijlage 5. Voor de periode 2017-2021 zijn deze significant, voor de periode 2021-2025 echter niet.

Figuur 6.21 Indeling van burgers naar mate van betrokkenheid bij natuur, in de periode 2017-2025.

7 Conclusies

In dit hoofdstuk presenteren we de conclusies. In paragraaf 7.1 staan de conclusies over het draagvlak in 2025 aan de hand van de drie indicatoren 'belang van natuurbehoud' (1), 'steun voor natuurbeleid' (2) en 'betrokkenheid bij natuur' (3). In paragraaf 7.2 zijn de conclusies over de trends in het draagvlak beschreven.

7.1 Het draagvlak voor natuur in 2025

Brede maatschappelijke waardering voor natuurbehoud

Het onderzoek laat zien dat natuurbehoud breed gedragen wordt onder de Nederlandse bevolking. Een ruime meerderheid van de burgers vindt natuurbescherming belangrijk, onder andere vanwege het belang voor gezondheid en welzijn. Er is substantieel draagvlak voor het behoud van wettelijk beschermde natuur-gebieden en voor het beschermen van planten en dieren, zelfs wanneer dit andere belangen, zoals landbouw of bereikbaarheid, in de weg zou staan.

De aandacht voor natuur wordt door het publiek niet als overdreven ervaren. Het antwoord op de vraag of natuur economische ontwikkeling in de weg mag zitten is minder eenduidig: in 2025 vond 36 procent van de mensen dit acceptabel, een kwart vond dat de natuur geen belemmering mag zijn voor economische vooruitgang en de rest had geen mening. Ook heerst er breed de overtuiging dat de mens de verantwoordelijkheid heeft om voor de natuur op te komen.

Grote steun voor beleid, beperkte politieke prioriteit

Hoewel natuur relatief weinig als topprioriteit wordt genoemd in het rijtje van beleidsdomeinen (gezondheidszorg staat veruit bovenaan), is het draagvlak voor natuurbeleidsmaatregelen groot.

Vooraf maatregelen die gericht zijn op het behoud van bestaande natuurgebieden, het beschermen van zeldzame soorten en het beheer en onderhoud van natuurgebieden kunnen rekenen op brede steun. Minder prioriteit wordt gegeven aan maatregelen die gericht zijn op uitbreiding of verbinding van natuurgebieden of bescherming van natuur op het platteland.

De overheid wordt gezien als de primaire verantwoordelijke voor natuurbehoud, zowel in natuurgebieden als op het platteland en in stedelijk gebied. Natuurorganisaties en landbouwbedrijven worden ook genoemd, maar vervullen volgens burgers een meer aanvullende rol. Burgers zien zichzelf vooral als mede-verantwoordelijke voor natuur in de stad, natuurgebieden en het platteland.

Betrokkenheid uit zich vooral in bezoek aan natuur en groen

De Nederlanders zijn het meest betrokken bij natuur als bezoeker. Natuurgebieden blijken het meest in trek: een kleine meerderheid van de burgers gaat daar regelmatig tot zeer vaak naartoe. Ook stadsparken en ander stadsgroen worden veel bezocht, al ligt dat net iets lager. Het platteland volgt daar weer iets onder. Tegelijkertijd zegt ongeveer een derde van de respondenten dat ze al deze gebieden slechts af en toe bezoeken.

Betrokkenheid bij bescherming van natuur vooral laagdrempelig en individueel

De betrokkenheid van burgers bij natuur manifesteert zich vooral in laagdrempelige en individuele activiteiten zoals het opruimen van zwerfafval, het plaatsen van nestkastjes en milieubewust gedrag in het dagelijks leven. Actieve participatie in besluitvorming zoals deelname aan inspraakavonden of buurtoverleg of uitvoering van groene burgerinitiatieven is echter beperkt; slechts een kleine groep Nederlanders is hierbij daadwerkelijk betrokken. Ook de bereidheid van burgers om financieel bij te dragen aan natuurbescherming – via bijvoorbeeld donaties, certificaten of groene beleggingen – is relatief gering. Gebrek aan tijd is de belangrijkste reden waarom burgers niet betrokken willen zijn.

Vier groepen van natuurbetrokkenheid

Op basis van de mate van betrokkenheid kunnen vier groepen burgers worden onderscheiden:

5. zeer betrokken (14%): actief als gebruiker, beschermer én deelnemer aan besluitvorming;
6. redelijk betrokken (17%): naast bezoeker ook regelmatig actief als natuurbeschermer;
7. matig betrokken (47%): voornamelijk bezoeker van natuur en gebruiker van informatie, maar nauwelijks actief als beschermer of deelnemer aan besluitvorming.
8. weinig betrokken (22%): weinig tot geen betrokkenheid bij natuur.

Natuurbetrokkenheid hangt samen met achtergrondkenmerken en waardeoriëntaties

In hoeverre burgers betrokken zijn bij natuur blijkt samen te hangen met sociaaleconomische kenmerken en intrinsieke, relationele en instrumentele waardenperspectieven. Weinig betrokkenen hebben vaker een gemiddeld lager opleidingsniveau, een lager inkomen en wonen stedelijker; zij houden het minst rekening met natuur en milieu bij hun dagelijkse activiteiten. Zij scoren het laagst op alle waardeoriëntaties en richten zich vooral op de instrumentele waarde van natuur, ofwel het nut van natuur. Zeer betrokkenen daarentegen zijn hoger opgeleid, hebben een hoger inkomen, koesteren sterke jeugdherinneringen aan natuur en hechten vooral aan de intrinsieke en relationele waarde van natuur. De matig en redelijk betrokkenen nemen een tussengelegen positie in, waarbij redelijk betrokkenen in hun kenmerken en waardeoriëntaties dicht bij de zeer betrokkenen staan. Besef hiervan is relevant, omdat het handvatten biedt aan overheid en groene ngo's om ook minder zichtbare groepen te bereiken. Het maakt ook duidelijk dat het voor een breder gedragen natuurbeleid nodig is om bij het benaderen van burgers niet enkel in te zetten op de intrinsieke waarde van de natuur.

Waardeoriëntaties zijn sturend in het denken over actuele beleidsonderwerpen

Het onderscheid in drie waardenperspectieven blijkt ook relevant voor het denken over actuele vraagstukken van het natuurbeleid. Of het nu gaat om wolvenbeleid, stedelijke vergroening, stikstofbeleid of de keuze tussen intensieve en duurzame landbouw: telkens blijkt dat intrinsieke, relationele en instrumentele waarden richting geven aan standpunten. Vooral de intrinsieke waardeoriëntatie – het belang dat mensen hechten aan natuur omwille van zichzelf – komt daarbij het sterkst naar voren als verklarende factor voor steun aan natuur- en duurzaamheidsbeleid. Relationele waardeoriëntaties hebben een aanvullende, maar minder dominante invloed, terwijl de instrumentele waardeoriëntatie vaker samenhangt met voorkeuren die natuur ongeschikt maken aan menselijk gebruik. Daarmee wordt duidelijk dat waardeoriëntaties niet slechts achtergrondopvattingen zijn, maar sturend zijn in het publieke denken over beleidsdilemma's rond natuur en duurzaamheid.

Samenvattend kan worden gesteld dat er een behoorlijk maatschappelijk draagvlak is voor natuur en natuurbeleid in 2025. De burger heeft een redelijk besef van het belang van natuurbehoud en staat overwegend positief tegenover beleidsmaatregelen. De betrokkenheid van de meeste burgers bij natuur manifesteert zich vooral in recreatief gebruik van natuur en groen en het uitvoeren van eenvoudige laagdrempelige beschermingsactiviteiten.

7.2 Ontwikkelingen in het draagvlak

Draagvlak voor natuur is nog steeds groot

In vergelijking met 2021 zijn verschuivingen zichtbaar in het maatschappelijk sentiment rond natuur en natuurbeleid. De grote lijn is dat de steun in 2025 – net als eerdere jaren – nog steeds vrij hoog is.

Het draagvlak neemt wat af

Ondanks de nog altijd hoge steun, neemt het maatschappelijk draagvlak voor natuur wel enigszins af:

- Drie uitspraken over het belang van natuur duiden alle op een afnemend maatschappelijke waardering van natuurbehoud. Voor de uitspraak dat we ons terecht zorgen maken over de toekomst van de natuur was deze neergaande lijn al in de periode 2017-2021 ingezet, voor de overige twee uitspraken (de aandacht voor natuur is niet overdreven én de inzet van overheidsuitgaven aan natuur) lijkt nu voor het eerst sprake te zijn van een kanteling.
- Tevredenheid over de hoeveelheid natuur in de woonomgeving is in 2025 toegenomen (ofwel het aandeel mensen dat vindt dat er onvoldoende natuur in de woonomgeving is afgenomen).

-
- Het draagvlak voor vrijwel alle elf voorgelegde maatregelen om natuur te beschermen is tussen 2021 en 2025 afgenomen. Deze tendens is al eerder ingezet: ook tussen 2017 en 2021 deed zich een afname voor, voor zes van de elf maatregelen.
 - Voor vier van de vijf voorgelegde beleidsdilemma's is een tendens zichtbaar naar een verminderd draagvlak voor natuur. Het gaat om de positie van de wolf in Nederland, het denken over natuurinclusieve landbouw, de wettelijke bescherming van natuurgebieden en de aandacht voor soortenbescherming in het natuurbeheer. Alleen de perceptie van de wolf is verschoven van gemiddeld positief voor natuur naar gemiddeld positief voor andere maatschappelijke belangen (van de wolf als verrijking naar de wolf als overlast); voor de andere dilemma's geldt dat het natuurbelang sterker weegt dan andere maatschappelijke belangen.
 - Tussen 2021 en 2025 is er een significante afname van burgers die vaak of zeer vaak een bezoek brengen aan natuurgebieden. Mogelijk gaat het om een tijdelijke opleving in 2021 vanwege corona (let wel, dit geldt enkel voor bezoek aan natuurgebieden; de bezoekfrequenties aan het platteland en groen in de stad zijn in deze periode stabiel).
 - Potentiële betrokkenheid bij natuur: een toenemend aantal mensen geeft aan niet betrokken te willen zijn bij het beschermen en verbeteren van natuur. In 2017 ging het om 18% van de bevolking, in 2021 om 20% en in 2025 is dat gestegen naar 26%.

Naast de genoemde verschuivingen zijn er ook verschillende aspecten in relatie tot draagvlak die in de afgelopen jaren relatief stabiel zijn gebleven. Zo is de deelname aan de meeste activiteiten rond natuur in en om het huis tussen 2021 en 2025 nagenoeg gelijk gebleven, met uitzondering van enkele lichte verschuivingen. Het plaatsen van nestkastjes is wat afgenomen, terwijl het aanleggen van streekeigen beplanting en het vervangen van bestrating door planten juist iets vaker voorkomt. Mogelijk is dat laatste ingegeven door de acties rond tegelwippen die steeds meer gemeenten omarmen (met ook gratis tegels ophalen voor inwoners, etc.). Ook op andere terreinen zijn de patronen grotendeels constant. Zo zijn de motieven om betrokken te zijn bij natuur nauwelijks veranderd, en wordt de overheid nog steeds gezien als de belangrijkste verantwoordelijke voor natuur. De redenen om juist niet betrokken te willen zijn bij natuur, zoals een gebrek aan tijd, laten evenmin grote verschuivingen zien. Tot slot zien we in de manier waarop mensen zich informeren over natuur duidelijke veranderingen: televisieprogramma's en films worden minder vaak geraadpleegd, terwijl het gebruik van apps juist verder toeneemt.

8 Discussie en aanbevelingen

8.1 Duiding van de bevindingen

Om de resultaten van het draagvlakonderzoek in 2025 in perspectief te plaatsen, kijken we naar eerder onderzoek op dit terrein. Waar mogelijk zouden we ook ander onderzoek naar trends in draagvlak voor natuur betrekken, maar dergelijk onderzoek ontbreekt; onderhavig onderzoek is in die zin uniek op dit thema. In deze paragraaf richten we ons daarom op de vergelijking met ander relevant onderzoek en de interpretatie van de actuele bevindingen.

De brede steun in ons onderzoek voor het behoud van beschermde gebieden en bescherming van flora en fauna sluit goed aan bij de bevindingen van het onderzoek 'Natuurbeleid en natuurbeleving' (De Jong & Klöne, 2025). Ook daarin vindt het merendeel van de Nederlanders natuur- en biodiversiteitsbescherming belangrijk, vooral vanwege welzijn, gezondheid en recreatie. Het onderzoek van Kluizenaar et al. (2025) van het Sociaal en Cultureel Planbureau laat zien dat driekwart van de bevolking zich zorgen maakt over de achteruitgang van natuur en het aantal planten- en diersoorten. In lijn met ons onderzoek leggen Nederlanders in de studie van De Jong & Klöne de verantwoordelijkheid voor natuurbescherming vooral bij de overheid.

In ons onderzoek vindt ruim de helft van de respondenten dat het stikstofprobleem moet worden opgelost om de natuur te verbeteren. Dit sluit aan bij de conclusie uit het onderzoek 'Natuurbeleid en natuurbeleving', dat een kleine meerderheid vindt dat stikstof een probleem voor de natuur vormt. Bij het dilemma 'natuur of landbouw, woningbouw en verkeer' zijn onze resultaten in lijn met de bevindingen in het onderzoek 'Namens Nederland' (2024): een meerderheid vindt dat woningbouw niet ten koste mag gaan van natuurgebieden.

Uit ons onderzoek blijkt dat natuur veel waarde heeft voor de burger. Hoewel De Jong & Klöne (2025) niet exact dezelfde waarden bevroegen, onderschrijft in hun onderzoek een grote meerderheid vergelijkbare stellingen zoals 'natuur geeft een gevoel van verbondenheid', 'natuur biedt mogelijkheden voor buitenrecreatie' en 'we hebben de natuur nodig voor onze gezondheid'.

Ook wat betreft betrokkenheid bij natuur komen de resultaten van De Jong & Klöne (2025) overeen met onze bevindingen: laagdrempelige, individuele acties zijn populair en structurele of tijdsintensieve betrokkenheid is beperkt. Volgens dit rapport vindt 35% het te veel moeite om bij te dragen aan natuurbescherming. Uit ons onderzoek blijkt dat 26% van de bevolking niet betrokken wil zijn bij de natuur.

De Jong & Klöne constateren dat de zorgen over natuur licht toenemen: in 2024 maakte 42% zich (heel) veel zorgen, tegenover 37% in 2022. In ons onderzoek, met iets andere vraagstelling, is juist een lichte daling te zien: 45% is het (helemaal) eens met de stelling dat we ons terecht zorgen maken over de toekomst van de natuur (2025), tegenover 51% in 2021 (zie paragraaf 6.3.1). De Jong & Klöne concluderen echter ook dat het publiek minder waarde aan de natuur hecht dan in 2022, hoewel de verschillen klein zijn.

In ons onderzoek geeft circa 5% van de burgers aan betrokken te zijn bij een burgerinitiatief, hetzij als initiatiefnemer, hetzij als uitvoerder. Dit percentage ligt iets lager dan de 8% die Mattijssen et al. (2024) rapporteerden. Het verschil hangt waarschijnlijk samen met de gehanteerde meetmethode. Waar Mattijssen et al. selectievragen gebruikten – een reeks gerichte vragen om stap voor stap vast te stellen of iemand actief is als vrijwilliger in een burgerinitiatief – hebben wij respondenten rechtstreeks gevraagd of zij betrokken zijn bij een burgerinitiatief.

In ons onderzoek zien we dat er een samenhang is tussen de mate van natuurbetrokkenheid en achtergrondkenmerken als opleidingsniveau, inkomen en voetafdruk. De positieve samenhang tussen sociaal-economische status (SES) en natuurbetrokkenheid sluit aan bij ook ander onderzoek, dat laat zien dat mensen met een hogere opleiding en inkomen gemiddeld positiever staan tegenover natuur en

duurzaamheid, meer kennis en bewustzijn hebben van ecologische thema's en meer deelnemen aan natuuractiviteiten, zoals wandelen, tuinieren en vrijwilligerswerk (o.a. Van den Born et al., 2020). Ook laat onderzoek zien dat mensen met een lage SES vaak minder toegang hebben tot groene omgevingen en minder vrijetijdsmogelijkheden of middelen hebben om de natuur te bezoeken (RIVM en SCP, 2018; PBL, 2017). Verschillen in natuurbetrokkenheid kunnen dus tot op zekere hoogte geïnterpreteerd worden als een vorm van environmental injustice: niet alle groepen in de samenleving hebben gelijke kansen om natuur te ervaren, waarderen of er voordeel uit te halen (zoals gezondheid, welzijn, ontspanning). Dit sluit aan bij onderzoek dat laat zien dat toegang tot groene ruimtes sterk ongelijk verdeeld is en sociaaleconomisch achtergestelde groepen structureel minder profiteren van de baten van natuur, zowel fysiek als sociaal (Jennings, Larson & Yun, 2016). En dat raakt aan het begrip wederkerigheid, een begrip dat relevant is met name in relatie tot relationele waardeoriëntaties. Wanneer natuur niets oplevert voor mensen, wordt het moeilijker om een wederkerige relatie te ontwikkelen. Mensen zullen dan ook minder snel wat teruggeven aan natuur.

Overigens lijken ook bredere levensstijlvoorkeuren relevant. Hoewel diverse studies laten zien dat hogere sociaaleconomische groepen gemiddeld een grotere ecologische voetafdruk hebben (CBS, 2023; PBL, 2012), blijkt in ons onderzoek dat respondenten met een lagere sociaaleconomische status juist een hogere voetafdruk rapporteren. Dit kan deels worden verklaard door structurele factoren, zoals beperkte toegang tot energiebesparende technologieën en minder middelen om duurzame keuzes door te voeren. Daarnaast kunnen ook bredere levensstijlvoorkeuren en gedragskeuzes een rol spelen: dagelijkse routines, consumptiepatronen en praktische prioriteiten kunnen bijdragen aan een hogere voetafdruk, onafhankelijk van inkomen. Intenties en motivatie kunnen dus een sturend effect hebben op het gedrag dat uiteindelijk de voetafdruk beïnvloedt. Onze voetafdrukvraag is zo opgebouwd dat respondenten konden aangeven welke duurzame gedragingen zij al uitvoeren en welke zij wel zouden willen uitvoeren. Hierdoor meten we niet alleen gedrag, maar ook de motivatie en intentie die samenhangen met deze levensstijlvoorkeuren. Deze bevinding sluit aan bij recente literatuur over energiearmoede en milieu-ongelijkheid in Nederland, die benadrukt dat milieubelasting wordt bepaald door een combinatie van middelen, infrastructuur, keuzeruimte en leefstijl (TNO en CBS, 2025; Feenstra et al, 2021; PBL, 2018).

Samengevat laten de vergelijkingen met andere recente onderzoeken zien dat de bevindingen van ons draagvlakonderzoek in grote lijnen aansluiten bij wat eerder is vastgesteld over waarden, betrokkenheid en verantwoordelijkheidsgevoel rondom natuur. Burgers hechten veel waarde aan natuur, zien de overheid als belangrijkste verantwoordelijke en ondernemen vooral laagdrempelige, individuele acties. Tegelijkertijd zijn er ook subtiele verschillen zichtbaar, zoals lichte afwijkingen in zorgen over natuur en in actieve deelname aan burgerinitiatieven.

8.2 Mogelijke verklaringen voor afnemend draagvlak

Uit ons onderzoek blijkt dat het maatschappelijk draagvlak voor natuur op sommige punten afneemt, al zijn de verschillen vaak klein. Deze daling laat zich niet volledig verklaren op basis van de cijfers, maar het is aannemelijk dat zij voortkomt uit een samenspel van maatschappelijke, economische en culturele factoren. Het is belangrijk te benadrukken dat onderstaande analyse niet direct voortvloeit uit de bevindingen van de draagvlakenquête, maar een interpretatie is op basis van bestaande literatuur, maatschappelijke trends en plausibele hypothesen.

Een eerste aannemelijke factor is het afnemende vertrouwen in de overheid (SCP, 2024). Burgers zijn kritischer geworden en minder geneigd om overheidsinitiatieven vanzelfsprekend te steunen. Daarbij komt een politieke verschuiving naar rechts, waarbij natuur- en milieubeleid minder prioriteit krijgt en economische belangen vaker zwaarder wegen. In een tijd waarin woningbouw en infrastructuur prioriteit hebben, kan natuurbehoud worden gezien als een luxe of zelfs als een belemmering. Wanneer natuurbeschermingsregels - bijvoorbeeld stikstofmaatregelen - ingrijpen in het dagelijks leven en bouw of landbouw beperken, ervaren sommige mensen natuur eerder als iets wat tegenover hun eigen belangen staat dan als een gedeelde waarde. Een nuancering hierbij is dat de discussie vaak wordt voorgesteld als een tegenstelling: óf natuur, óf woningbouw, infrastructuur of gaswinning. In werkelijkheid hoeft dit geen keus tegen elkaar te zijn. Door natuur en biodiversiteit actief mee te nemen in de ruimtelijke en economische

afwegingen, bijvoorbeeld via integrale planning of natuurinclusief bouwen, kunnen zowel maatschappelijke behoeften als natuurwaarden beter worden gecombineerd. Dit vraagt echter wel om beleidsmatige en ruimtelijke keuzes die verder gaan dan het traditionele 'óf-óf'-denken.

De veranderende leefomgeving speelt eveneens een rol. Steeds meer mensen wonen in stedelijke gebieden en komen minder direct in aanraking met natuur (I&O Research, 2021). Voor kinderen is buitenspelen en vrij bewegen in de natuur minder vanzelfsprekend dan vroeger (Brecht & Graafland, 2025). Daardoor wordt natuurbehoud abstracter: zeldzame planten of insecten lijken ver weg, en grote natuurgebieden liggen vaak op aanzienlijke afstand van de woonplaats. Als natuur iets wordt wat men alleen kent van televisiebeelden, social media of sporadische uitstapjes, wordt de emotionele verbondenheid minder. Ook het 'shifting baseline syndroom' kan een rol spelen (Soga et al., 2018). Dit is het fenomeen waarbij we geleidelijk accepteren dat de natuur steeds meer verslechtert, omdat elke nieuwe generatie een nieuwe, minder rijke staat van de natuur als 'normaal' gaat beschouwen. Dit komt doordat we onvoldoende kennis hebben van hoe de natuur er vroeger uitzag en dit natuurlijke 'geheugen' verloren gaat, wat leidt tot lagere verwachtingen voor natuurbescherming.

Hoewel veel mensen zorgen uiten over de achteruitgang van de natuur (SCP, 2024), leeft tegelijkertijd het idee bij veel mensen dat natuur er altijd zal zijn en zichzelf reguleert, waar de mens minder invloed op heeft (I&O Research, 2021). Omdat natuur meestal gratis en grotendeels vrij toegankelijk is voor het publiek, ontstaat de gedachte dat extra inspanningen of betalingen overbodig zijn. Dit vermindert het gevoel van urgentie en de bereidheid om te investeren in natuur.

Daarnaast leeft bij veel mensen het idee dat natuur er altijd zal zijn, wat zichzelf reguleert en waar de mens minder invloed op heeft (I&O Research, 2021).

Een andere psychologische factor is klimaatstress: de constante stroom aan berichten over biodiversiteitsverlies kan het gevoel versterken dat inspanningen toch weinig verschil maken. Het idee dat de toekomst mogelijk minder leefbaar wordt, in combinatie met het gevoel dat voldoende en serieuze maatregelen van overheden tegen klimaatverandering uitblijven, roept gevoelens van verdriet, angst en machteloosheid op. Uit onderzoek blijkt dat jongeren zich in de steek gelaten voelen of niet serieus genomen worden, en dat hun toekomst onvoldoende wordt beschermd (Diffey et al., 2020). Dit fenomeen staat ook wel bekend als 'climate grief'. Vooral onder jongeren speelt anderzijds dat hun aandacht wordt opgeslokt door andere voor hen urgente kwesties, zoals oorlog, de zoektocht naar betaalbare woonruimte en stijgende kosten van levensonderhoud (RIVM, 2024). Hun 'mentale ruimte' voor klimaat en natuur is daardoor beperkter.

8.3 Beperkingen van het onderzoek

Onderzoekspanel, steekproef en respons

Voor dit onderzoek is gekozen voor werving van respondenten via een online-onderzoekspanel, omdat dit snelle toegang biedt tot een relatief grote en diverse groep respondenten en het mogelijk maakt om specifieke subgroepen te benaderen. Panelleden kunnen efficiënt gestandaardiseerde vragenlijsten invullen, wat de betrouwbaarheid van de dataverzameling bevordert. Tegelijkertijd kent deze methode enkele beperkingen: panelleden verschillen mogelijk systematisch van de algemene populatie en jongeren, lager-opgeleiden en mensen met een migratieachtergrond zijn vaak ondervertegenwoordigd in het panel wat doorwerkt in de steekproef. Daardoor zijn de resultaten mogelijk niet volledig representatief voor de gehele bevolking en komen bepaalde opvattingen of ervaringen onvoldoende in beeld. Daarom hebben we de gegevens gewogen naar achtergrondkenmerken, waardoor is dit effect deels is gecompenseerd. Daarnaast blijven panelleden mogelijk systematisch verschillen van de algemene populatie en blijft er een risico op selectiebias.

Constructen

In dit onderzoek zijn enkele constructen opgesteld, waarbij nieuwe variabelen zijn gecreëerd op basis van de antwoorden op meerdere vragen of items. Onder meer voor de indeling van burgers naar natuurbetrokkenheid is dit toegepast. Het samenvoegen van items tot één construct is een gebruikelijke en statistisch verantwoorde methode in kwantitatief onderzoek, omdat het de betrouwbaarheid van de meting

verhoogt, ruis in individuele antwoorden vermindert en complexere eigenschappen, zoals attitudes of gedragsintenties, beter kan operationaliseren. Tegelijkertijd kent deze aanpak enkele beperkingen. Keuzes over welke items worden gecombineerd en hoe ze worden geschaald kunnen invloed hebben op de resultaten, en constructen blijven een vereenvoudigde weergave van een vaak complexe werkelijkheid, waardoor nuance verloren kan gaan.

Relationele waardeoriëntatie

In dit onderzoek hebben we geprobeerd waardeoriëntaties van respondenten in kaart te brengen aan de hand van een eerder geteste schaal. Empirisch onderzoek naar waardeoriëntaties is nog vrij nieuw, en onze bevindingen leveren al interessante inzichten op in verschillen tussen groepen en hun motivaties. Tegelijkertijd kent deze methode beperkingen. Een belangrijke beperking betreft de complexiteit van het begrip 'relationele waarden'. Uit eerder onderzoek (Kuhn et al., 2025; Saito et al., 2022) blijkt dat dit concept lastig te onderzoeken is, omdat het sterk afhankelijk is van context, persoonlijke ervaringen en specifieke relaties tussen mensen en een bepaald gebied. Relationele waarden hebben vaak betrekking op concrete plekken waarmee mensen zich verbonden voelen - bijvoorbeeld een bos, park of landschap waar zij persoonlijke herinneringen aan hebben of waarmee zij sociale relaties ervaren. In dit onderzoek hebben we echter vragen gesteld over de natuur in algemene zin, zonder te verwijzen naar een specifieke locatie. Hierdoor is het mogelijk dat belangrijke nuances in de manier waarop mensen betekenis geven aan natuur en hun relatie ermee, minder goed naar voren zijn gekomen. Dit kan ertoe hebben geleid dat de diepte en contextgebondenheid van relationele waarden slechts gedeeltelijk zijn gereflecteerd in de resultaten. Ondanks zorgvuldige interpretatie en methodische onderbouwing blijft dit een beperking bij het duiden van onze bevindingen, en een kanttekening bij de gevonden sterke samenhang tussen intrinsieke en relationele waardeoriëntaties.

8.4 Aanbevelingen voor beleid

Onderbouwd inzicht in oorzaken afnemend draagvlak is nodig

In paragraaf 8.2 presenteren we mogelijke verklaringen voor het afnemende draagvlak voor natuur. Het is essentieel om deze oorzaken beter in de vingers te krijgen, omdat beleid anders het risico loopt maatregelen te nemen die onvoldoende aansluiten bij de beleving, waarden en zorgen van burgers. Dit kan leiden tot maatschappelijke weerstand, verminderd vertrouwen in de overheid en een verzwakking van de legitimiteit van natuurbeleid. Wij bevelen aan om hier gericht kwalitatief onderzoek naar te doen, bijvoorbeeld via interviews, focusgroepen en burgerpanels.

Groeikansen benutten: burgers stimuleren bewust anders te consumeren

Ons onderzoek laat zien dat ongeveer 20% van de bevolking aangeeft mogelijk bereid te zijn om activiteiten te ondernemen die hun ecologische voetafdruk verkleinen (zie 'voetafdruk' in bijlage 3). Deze groep die nu nog weinig rekening houdt met natuur en milieu vormt een belangrijke doelgroep voor beleid: hier ligt de grootste kans om gedragsverandering op te schalen. Het is belangrijk dat mensen de urgentie van duurzaam consumeren beter gaan begrijpen, omdat herstel van de natuur alleen mogelijk is wanneer ook de onderliggende consumptiedruk op ecosystemen wordt verminderd. Wij adviseren beleid dat deze groep ondersteunt en motiveert, bijvoorbeeld door heldere informatie, praktische hulpmiddelen, laagdrempelige initiatieven en sociale stimulansen te bieden. Door gericht in te zetten op mensen die al openstaan voor duurzaam gedrag, kan het aantal burgers dat actief bijdraagt aan en rekening houdt met natuur en milieu op een effectieve en positieve manier worden vergroot.

Burgers informeren en betrekken als beschermers van natuur

Een belangrijke opgave voor beleid ligt in het beter benutten van de latente betrokkenheid van burgers bij natuur, vooral binnen de grootste groep van matig betrokkenen, die op dit moment beperkt actief is. Tegelijkertijd laat ons onderzoek zien dat ruim 40% van de respondenten graag geïnformeerd wil worden over wat zij concreet kunnen doen voor de natuur. Dit biedt een belangrijke kans: burgers hebben de bereidheid om bij te dragen, maar weten blijkbaar vaak niet wat ze kunnen doen of hoe ze dat kunnen aanpakken. Daarvoor is het belangrijk dat de rol van burgers als beschermers van natuur expliciet wordt erkend, aangezien hun betrokkenheid een cruciaal onderdeel kan zijn voor effectief natuurbeheer. Door barrières weg te nemen (zoals gebrek aan middelen of kennis, gebrekkige communicatie) en participatie

actief te faciliteren, kan de maatschappelijke betrokkenheid aanzienlijk worden versterkt. Bij het stimuleren van betrokkenheid is het verstandig om aan te sluiten bij de motieven van degenen die al actief zijn, zoals actief en gezond blijven, verbondenheid met de woonomgeving, bijdragen aan de maatschappij en zinvolle vrijetijdsbesteding.

Spreek een breed publiek aan door inzet op ook de instrumentele en relationele waarde van natuur

Natuurbeleid staat voor de uitdaging om natuurherstelmaatregelen niet alleen ecologisch effectief, maar ook maatschappelijk acceptabel vorm te geven. Zonder brede legitimatie is de kans groot dat beleid weerstand oproept en daardoor vertraagt of zelfs vastloopt. Om natuurherstel succesvol te realiseren, heeft beleid daarom meer nodig dan een beroep op de intrinsieke waarde van natuur. Ons onderzoek laat zien dat deze insteek onvoldoende draagvlak genereert bij een breed publiek. Met name burgers die minder betrokken zijn bij natuur zoeken vaak naar directe betekenis en relevantie in hun eigen leefwereld. Aanbeveling is dat het natuurbeleid expliciet inzet op een meervoudige waardenbenadering, met ook aandacht voor instrumentele waarden. En wellicht ook aandacht voor relationele waarden, maar daar is meer onderzoek voor nodig (zie paragraaf 8.3). Een insteek op instrumentele waarden wil concreet zeggen: communiceer helder welke concrete voordelen natuurherstel oplevert voor de samenleving, zoals waterveiligheid, beperken wateroverlast en hittestress, gezondheid en economische kansen.

Kleine acties, groot effect op betrokkenheid

Een van de weinige activiteiten die burgers meer zijn gaan doen ten opzichte van 2021 is het vervangen van bestrating door planten. We zien hierin een verband met acties rond tegelwippen die steeds meer gemeenten zijn gaan omarmen, van twee in 2020 tot circa 200 deelnemers aan het NK Tegelwippen in 2024. Concrete en laagdrempelige acties, zoals tegelwippen, laten zien dat natuurherstel niet alleen een zaak is van grote beleidsvisies en beleidsprogramma's, maar ook van tastbare stappen in de leefomgeving van burgers. Doordat steeds meer gemeenten dit initiatief omarmen, wordt natuurherstel zichtbaar en voelbaar in de straat en de wijk. Dit vergroot niet alleen het bewustzijn over het belang van natuur, maar zorgt ook een positieve waardering: mensen ervaren direct hoe vergroening bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving en verbondenheid in hun eigen buurt. Zulke praktische interventies vormen daarmee een krachtig middel om maatschappelijke legitimiteit voor bredere en verder gaande natuurmaatregelen te versterken.

Natuur zichtbaar maken in alle beleidsdomeinen

Uit ons onderzoek blijkt dat natuurbeleid weinig prioriteit heeft voor respondenten als het gaat om onderwerpen waar de overheid zich mee bezig houdt. Het is daarom van belang natuurbeleid structureel te verbinden met andere beleidsdomeinen zoals gezondheidszorg, landbouw en stedenbouw. Door natuur integraal mee te nemen in deze sectoren kan een breder en stabiel maatschappelijk draagvlak ontstaan. Daarbij helpt het wanneer de gezonde keuze, zoals bewegen, ontspannen of ontmoeten in een groene omgeving, eenvoudig en aantrekkelijk wordt gemaakt. Zo wordt natuur niet uitsluitend gezien als iets dat beschermd moet worden, maar ook als een vanzelfsprekende bron van gezondheid, leefbaarheid en economische veerkracht.

Literatuur

- Bakker, H.C.M. de, C.S.A. van Koppen en J. Vader (2007). Het groene hart van burgers. Het maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid. WOt-rapport 47. Wageningen.
- Blake, J. (1999). Overcoming the 'value-action gap' in environmental policy: Tensions between national policy and local experience. *Local Environment*, 4(3), 257–278.
<https://doi.org/10.1080/13549839908725599>
- Boer, T.A. de en R. Schulting (2002). Zorgen voor natuur. Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2001. Wageningen: Alterra.
- Boer, T.A. de, A.T. de Blaeij, B.H.M Elands, H.C.M. de Bakker, C.S.A. van Koppen en A.E. Buijs (2014). Maatschappelijk draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2013. WOt-rapport 126. Wageningen: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.
- Boer, T.A. de. & F. Langers (2017). Maatschappelijk draagvlak voor natuurbeleid en betrokkenheid bij natuur in 2017. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WUR. WOt-technical report 102.
- Boer, T.A. de & F. Langers (2022). Maatschappelijk draagvlak voor natuur in 2021 en trends in het draagvlak. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 138.
- Born, R.J.G. van den, Arts, B., Admiraal, J., Beringer, A., Knights, P., & Pol, E. (2020). Citizens' images of nature in the Netherlands. Radboud Universiteit / Centre Connecting Humans and Nature.
- Born, R.J.G. van den, Arts, B., Admiraal, J., Beringer, A., Knights, P., Molinario, E., de Groot, W.T. (2018). The missing pillar: Eudemonic values in the justification of nature conservation. *Journal of Environmental Planning and Management*, 61(5-6), 841–856.
- Brecht, J. van & H. Graafland (2025). Generatieonderzoek Buitenspelen 2025. In opdracht van Jantje Beton en Branchevereniging Spelen & Bewegen.
- Buijs, A.E., Elands, B.H.M., & Langers, F. (2009). No wilderness for immigrants: Cultural differences in images of nature and landscape preferences. *Landscape and Urban Planning*, 91(3), 113–123.
- Buijs, A.E. en C.M. Volker (1997). Publiek draagvlak voor natuur en natuurbeleid. Wageningen: Staring Centrum.
- Buijs, A.E., S. Dressel, J.B. Jacobsen, T. de Kruiff, L. Quintero Uribe, A. M. Smith, C. Gamborg (in prep). The "value perspectives of nature" scale: A validated scale to measure plural value perspectives of future nature from a transformative angle.
- Buijs, A.E., M. Hoogstra-Klein, T. de Boer, S. Dressel, F. Langers (2025). Evidence for increasing public support for nature conservation: A 15-year longitudinal analysis of nature conservation attitudes in the Netherlands, *Biological Conservation*, 308, 111239.
- CBS (2023). Duurzaam wonen – Klimaatverandering en energietransitie (Longread). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Dam, F. van, L. Pols, L., Schoolenberg, M. en Veerkamp, C. (2024). Naar een breder gedragen natuurbeleid in Nederland. Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag.
- Dam, R.I. van, W. de Haas, A.E. Buijs, Z.C.S. van Eldik, T.J.M. Mattijssen en J.L.M. Donders (2024). Het spel der legitimiteiten; Sturingsmogelijkheden voor maatschappelijke legitimiteit van natuurbeleid. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport 164.
- Diffey, J., Wright, S., Uchendu, J.O., Masithi, S., Olude, A., Juma, D.O., Anya, L.H., Salami, T., Mogathala, P. R., Agarwal, H., Roh, H., Aboy, K.V., Cote, J., Saini, A., Mitchell, K., Kleczka, J., Lobner, N.G., Ialamov, L., Borbely, M., . . . Lawrance, E. (2022). "Not about us without us" – the feelings and hopes of climate-concerned young people around the world. *International Review of Psychiatry*, 34(5), 499–509.
<https://doi.org/10.1080/09540261.2022.2126297>
- Elands, B.H.M. en E. Turnhout (red.) (2009). Burgers, beleid en natuur: tussen draagvlak en betrokkenheid. WOt-studies nr. 9. Wageningen: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen UR.
- EZ & IPO (2013), Natuurpact. Ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland, Den Haag: Ministerie van Economische Zaken & Interprovinciaal Overleg.
- Feenstra, M., L. Middlemiss, M. Hesselman, K. Straver en S. Tirado Herrero (2021). Humanising the energy transition: Towards a national policy on energy poverty in the Netherlands. *Frontiers in Sustainable Cities*, 3, 645624. <https://doi.org/10.3389/frsc.2021.645624>

-
- Gezondheidsraad en Raad voor Ruimtelijk, Milieu- en Natuuronderzoek (2004). *Natuur en gezondheid; Invloed van natuur op sociaal, psychisch en lichamelijk welbevinden*. Den Haag: Gezondheidsraad en RMNO. Publicatie nr 2004/09, ISBN 90 5549 525 5;
- RMNO, publicatie nr A02a, ISBN 90 5931 319 4.
- Groot, J.I.M. de, & Steg, L. (2008). Value orientations to explain beliefs related to environmental significant behavior: How to measure egoistic, altruistic, and biospheric value orientations. *Environment and Behavior*, 40(3), 330–354.
- I&O Research (2021). *Natuuropvattingen in Nederland*. Enschede, I&O Research.
- IPBES (2022). *Methodological Assessment Report on the Diverse Values and Valuation of Nature of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. Balvanera P., Pascual U., Christie M., Baptiste B., González-Jiménez D.(eds.). IPBES secretariat, Bonn, Germany. <https://doi.org/10.5281/zenodo.652252>
- IPBES (2023). *The Nature Futures Framework, a flexible tool to support the development of scenarios and models of desirable futures for people, nature and Mother Earth, and its methodological guidance, version July 2023*, IPBES secretariat, Bonn, Germany. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8171339>.
- Jennings, V., L. Larson & J. Yun (2016). Advancing sustainability through urban green space: Cultural ecosystem services, equity, and social determinants of health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(2).
- Jong, R. de & E.J. Klöne (2025). *Natuurbeleid en natuurbeleving*. Ministerie LNVN. Motivaction, Amsterdam.
- Kluizenaar, Y. de, G. ten Berge & J. Iedema. 2025. *Klimaat en samenleving. Burgerperspectieven*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, april 2025.
- Kuhn, L., M.Á. Cebrián-Piqueras, M. Riechers, J. Loos, B. Martín-López (2025). How methods influence nature's values we find – A comparison of three elicitation methods. *Ecological Economics*, Volume 238, 2025, 108721, ISSN 0921-8009, <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2025.108721>.
- Langers, F., A.E. van den Berg, J. Luttik en B. ten Cate (2012). *WoesteLand. Effecten en motieven bij vijftig jaar natuurbeschermingskampen voor jongeren*. Wetenschapswinkel WUR, Wageningen.
- Mattijssen, T.J.M., Ganzevoort, W., van den Born, R.J.G., Arts, B.J.M., Breman, B.C., Buijs, A.E., Knippenberg, L.W.J. (2020). Relational values of nature: leverage points for nature policy in Europe. *Ecosystems and People*, 16(1), 402–410. <https://doi.org/10.1080/26395916.2020.1848926>
- Mattijssen, T.J.M., De Boer, T.A., Michels, R., D. van Wonderen (2024). *De inzet van burgers voor natuur en groen in Nederland. Een representatieve enquête onder groene vrijwilligers*. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT-rapport 162.
- Mooney, P. (2009). The physical and social aspects of place attachment. Their role in self-sustaining communities. *TOPOS / 02 / 2009*.
- Namens Nederland (2024). *Resultaten namens Nederland*. juni 2024.
- PBL (2018). "Metten met twee maten" in: Een studie naar de betaalbaarheid van de energierekening van huishoudens, eds M. Middelkoop, S. Van Polen, R. Holtkamp, & F. Bonnerman (Den Haag).
- PBL (2017). *Lerende evaluatie van het Natuurpact: Naar nieuwe verbindingen tussen natuur, beleid en samenleving*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- PBL (2012). *De voetafdruk van Nederland: hoe groot en hoe diep?* Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Pereira L.M., Davies K.K., den Belder E., et al. (2020). Developing multiscale and integrative nature-people scenarios using the Nature Futures Framework. *People and Nature* 2020; 2:1172–1195. <https://doi.org/10.1002/pan3.10146>.
- RIVM (2024). *Gezondheidsmonitor Jongvolwassenen 2024*.
- RIVM & SCP (2018). *De waarde van natuur voor mensen*. Bilthoven/Den Haag.
- Saito, T., Hashimoto, S. & Basu, M. (2022). Measuring relational values: do people in Greater Tokyo appreciate place-based nature and general nature differently. *Sustain Sci* 17, 837–848 (2022). <https://doi.org/10.1007/s11625-020-00898-4>.
- SCP (2024). *Burgerperspectieven 2024. Bericht 2*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Soga, M., & Gaston, K.J. (2018). Shifting baseline syndrome: causes, consequences, and implications for biodiversity conservation. *Front Ecol Environ* 2018; 16(4): 222–230, doi: 10.1002/fee.1794
- Stern, P. (2000). Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior. *The Journal of Social Issues*, 56, 407–424. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>.
- TNO & CBS (2025). *Energiearmoede in Nederland: Monitor energiearmoede 2019-2024*. TNO-rapport R11172. Delft/Den Haag: TNO & Centraal Bureau voor de Statistiek.

Verboom, J. & Vries, S. de red. (2006). Topervaringen van kinderen met de natuur.

Vries, S. de, Kramer, H., Smits, M., Spijker, J., Verheij, R., Dückers, M., Baliatsas, C. & Wiegersma, S., (2023). Een groene tuin, een gezonde tuin? Onderzoek naar het belang van privégroen bij huis voor de gezondheid van burgers. Wageningen: Wageningen Environmental Research. Rapport 3232.

Verantwoording

WOT-rapport: 172

BAPS-projectnummer: WOT-04-010-042

WOT Natuur & Milieu hecht grote waarde aan de kwaliteit van eindproducten. Een review van de rapporten op wetenschappelijke kwaliteit door een referent maakt standaard deel uit van het kwaliteitsbeleid.

De auteurs bedanken allen voor hun bijdrage aan het tot stand komen van deze rapportage.

Dit project werd begeleid door Marlies Sanders (WOT Natuur & Milieu) en Lizzy van Megen en Lenny van Bussel (Planbureau voor de Leefomgeving). Sierp de Vries (Wageningen Environmental Research) heeft meegedacht over de analyses omtrent waardeoriëntaties die zijn beschreven in hoofdstuk 5.

Het conceptrapport is besproken met de contactpersonen van WOT Natuur & Milieu en PBL. Op basis van hun feedback zijn verbeteringen doorgevoerd. Het eindconcept van het rapport is gereviewd door Joyce Zwartkruis (WENR). De opmerkingen uit de review zijn verwerkt in de definitieve versie van het rapport.

Gereviewd door

functie: onderzoeker

naam: Joyce Zwartkruis

datum: 14-11-2025

Akkoord Extern contactpersoon

functie: onderzoeker

naam: Lizzy van Megen (PBL)

datum: 15-12-2025

Akkoord Intern contactpersoon

naam: Marlies Sanders

datum: 19-12-2025

Bijlage 1 Enquête

Enquête draagvlak voor natuur en natuurbeleid 2025

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) wil graag jouw mening over de natuur en het natuurbeleid in Nederland weten. Het is hierbij niet belangrijk of je veel van natuur weet of dat je er vaak komt.

Natuur wordt in deze vragenlijst breed opgevat: het omvat natuurgebieden, natuur op het platteland, en natuur en groen in de stad.

1. De overheid houdt zich met veel onderwerpen bezig. Welke 4 onderwerpen zouden volgens jou de grootste prioriteit van de overheid moeten zijn?

1. Gezondheidszorg
2. Misdaad en terrorisme
3. Immigratie en integratie
4. Milieu- en klimaat
5. Sociale zekerheid
6. Natuur
7. Onderwijs
8. Werkgelegenheid
9. Normen en waarden
10. Ouderen
11. Geen van deze

2. Wat vind je van de hoeveelheid natuur in geheel Nederland?

1. Te weinig
2. Weinig
3. Voldoende
4. Ruim voldoende
5. Te veel
6. Weet ik niet

3. Wat vind je van de hoeveelheid natuur en groen in je eigen woonomgeving?

1. Te weinig
2. Weinig
3. Voldoende
4. Ruim voldoende
5. Te veel
6. Weet ik niet

4. Hoe vaak bracht je in de afgelopen 12 maanden je vrije tijd door op de volgende plekken?

1. Parken en groen in de stad
 2. Platteland
 3. Natuurgebied (bos, heide, duinen, meren en plassen, etc.)
-
1. (Bijna) nooit
 2. Een enkele keer
 3. Regelmatig (maandelijks)
 4. Vaak (wekelijks)
 5. Zeer vaak (bijna dagelijks)

5. Zijn er plekken in de natuur, waar je als kind kwam en nog steeds goede herinneringen aan hebt?

1. ja
2. nee

6. Hieronder staan uitspraken over verschillende aspecten die belangrijk kunnen zijn als je denkt over natuur in Nederland in de toekomst. Geef aan hoeveel prioriteit elk aspect volgens jou zou moeten hebben in het natuurbeleid.

1. De natuur biedt mogelijkheden voor buitenrecreatie en sport
2. Mensen kunnen genieten van de schoonheid van natuurgebieden
3. De natuur wordt beschermd voor het belang van de natuur zelf
4. We blijven onze morele verantwoordelijkheid nemen om de natuur te beschermen
5. De natuur wordt beschermd, ongeacht of dit de mens ten goede komt of niet
6. Natuur draagt bij aan economische groei en werkgelegenheid
7. De natuur biedt mogelijkheden om goederen te oogsten zoals hout, bessen, paddenstoelen of vis
8. De natuur draagt bij aan zingeving van ons leven
9. De natuur biedt religieuze en spirituele waarden of ervaringen
10. Mensen vinden een gevoel van verbondenheid in de natuur
11. Mensen kunnen zich verbonden voelen met bomen en dieren
12. De natuur biedt mogelijkheden om bij te dragen aan de gezondheid van mensen
13. Helemaal geen prioriteit 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 De hoogste prioriteit

7. Hoe houd je in je dagelijks leven rekening met natuur en milieu?

1. Voor korte afstanden de fiets pakken in plaats van de auto
2. Hoofdzakelijk biologisch of lokaal geteeld voedsel kopen
3. Minder vlees eten
4. Energiebesparende maatregelen nemen (bijv. zonnepanelen, warmtepomp, muurisolatie)
5. Zoveel mogelijk openbaar vervoer, elektrische auto, fiets en/of deelauto gebruiken
6. Een vakantiebestemming kiezen waarvoor niet gevlogen hoeft te worden
7. Bij het kopen van nieuwe spullen hebben tweedehands spullen de voorkeur
8. Uit principe zo weinig mogelijk spullen kopen
9. De tuin vergroenen door bijv. tegels te vervangen door planten
10. De tuin of het balkon aantrekkelijk maken voor vogels, vlinders en bijen

1. Ja, dat doe ik al
2. Ja, dat zou ik misschien willen doen
3. Nee, dat zou ik niet willen doen
4. Voor mij niet van toepassing

8. Heb je een tuin bij je woning?

1. Ja
2. Nee

9. Er zijn verschillende mogelijkheden om iets over natuur te weten te komen. Van welke mogelijkheden maakte je de afgelopen 12 maanden gebruik? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Televisieprogramma of film over natuur bekeken
2. Tijdschrift/boek/artikel over natuur gelezen
3. Internet over natuur geraadpleegd
4. Webcam(s) over natuur bekeken
5. Social media (twitter, facebook) over natuur gevolgd
6. Apps over natuur gebruikt
7. Anders, namelijk
8. Geen van deze

10. Ben je lid van een natuurorganisatie? Meerdere antwoorden mogelijk.

1. Nee
2. Ja, van Natuurmonumenten
3. Ja, van het Wereldnatuurfonds
4. Ja, van Provinciale Landschappen
5. Ja, van Vogelbescherming
6. Ja, van een andere organisatie, namelijk:

11. Hieronder staat een aantal dilemma's. Welke kant zou je kiezen? (schaal 1-4)

	1	2	3	4	
1. De wolf is een verrijking voor de Nederlandse natuur	0	0	0	0	Nederland is te klein voor de wolf; het dier geeft te veel overlast
2. De landbouw moet meer rekening houden met vogels, insecten en planten die afhankelijk zijn van akkers en weilanden	0	0	0	0	De landbouw moet zich vooral richten op voedselproductie
3. Alle wettelijk beschermde natuurgebieden moeten blijven bestaan om de natuur in stand te houden	0	0	0	0	Wettelijk beschermde natuurgebieden mogen worden geschrapt als ze beperkend zijn voor landbouw, woningbouw en verkeer
4. Het beheren van natuur is werk voor betaalde professionals	0	0	0	0	Vrijwilligers kunnen de meeste taken van natuurbeheer ook goed uitvoeren.
5. Natuurbeheer moet vooral gericht zijn op het beschermen van planten en dieren	0	0	0	0	Natuurbeheer moet meer rekening houden met de natuurbeleving van burgers
6. Goede bereikbaarheid en parkeer-gelegenheid voor auto's is belangrijker dan meer groen (bomen, parken) in de stad.	0	0	0	0	Steden moeten groener worden om ze leefbaar te houden, ook als dat leidt tot minder ruimte voor auto's (wegen en parkeerplekken)
7. De landbouw moet de ruimte krijgen, ook al gaat de stikstofuitstoot ten koste van natuurherstel	0	0	0	0	Het stikstofprobleem moet opgelost worden om de natuur te verbeteren, ook als dit leidt tot krimp van de veestapel
8. Als in het wild levende dieren (bijv. wolf, wild zwijn, bever, hert, gans) schade veroorzaken is jacht geoorloofd	0	0	0	0	In het wild levende dieren mogen in principe niet bejaagd worden
9. De landbouw moet grootschalig en intensief zijn, om aan de binnen- en buitenlandse vraag te voldoen, zelfs als dit ten koste gaat van de natuur	0	0	0	0	De landbouw moet kleinschalig en duurzaam zijn, ook al leidt dit tot lagere opbrengsten en hogere prijzen voor de consument
10. Natuurgebieden moeten vrij toegankelijk zijn voor recreatie	0	0	0	0	Delen van natuurgebieden mogen afgesloten worden voor recreatie om de natuur te beschermen

12. Mensen kunnen financieel bijdragen aan natuur. Heb je in de afgelopen 12 maanden weleens het volgende gedaan? Meerdere antwoorden mogelijk.

1. Een bedrag gegeven voor natuurbescherming
2. Groen belegd
3. Producten gekocht die rekening houden met natuur (eco-keurmerk, FSC-hout, duurzaam katoen, weidevogelmelk etc.)
4. Aan een adoptieactie meegedaan (kip, kalf, koe, akkerrand, boom, etc.)
5. Een certificaat voor bosaanplant aangekocht ter compensatie van de uitstoot van broeikasgassen door vliegvlagen (via Green Seat etc.)
6. Anders, namelijk
7. Geen van deze

13. Er zijn verschillende maatregelen om de natuur in Nederland te beschermen en te verbeteren.

Kun je per maatregel aangeven in hoeverre je dit belangrijk vindt?

1. Beschermen van bestaande natuurgebieden
2. Aanleg en/of vergroten van natuurgebieden
3. Natuurgebieden met elkaar verbinden
4. Beschermen van zeldzame planten, dieren en bijzondere gebieden
5. Het beheren en onderhouden van natuurgebieden
6. Beschermen van natuur op het platteland
7. Meer paden, bankjes, informatiepanelen en dergelijke
8. Meer natuur in de stad (bijv. parken en plantsoenen)
9. Meer natuur op het platteland (bijv. agrarische natuur)
10. Meer natuureducatie op scholen
11. Burgers betrekken bij het beschermen en verbeteren van de natuur
12. Bedrijven betrekken bij het beschermen en verbeteren van de natuur

1. Helemaal niet belangrijk
2. Niet belangrijk
3. Niet belangrijk / niet onbelangrijk
4. Belangrijk
5. Zeer belangrijk
6. Weet ik niet

14. Kun je aangeven welke drie van de bovenstaande maatregelen je het belangrijkste vindt?

Je dient bij deze vraag exact drie antwoorden te kiezen.

15. De volgende uitspraken gaan over het belang van de Nederlandse natuur voor jou. Wil je bij elke uitspraak aangeven of je het hiermee eens bent of niet?

1. Al die aandacht voor natuur is overdreven
2. We maken ons te veel zorgen over de toekomst van de natuur in Nederland
3. De overheid geeft te weinig geld uit aan natuurbehoud
4. De natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang
5. De natuur kan niet voor zichzelf opkomen, daarom moeten wij dat doen
6. We hebben de natuur nodig om op te laden en gezond te blijven
7. Als we op de huidige manier doorgaan, verliezen we te veel waardevolle natuur en biodiversiteit

1. Helemaal niet mee eens
2. Niet mee eens
3. Niet mee eens / niet mee oneens
4. Mee eens
5. Helemaal mee eens
6. Weet ik niet

16. In hoeverre zouden de volgende partijen verantwoordelijkheid voor natuur moeten dragen?

Wil je dit voor elke partij aangeven en per type natuur:

1. Natuur in natuurgebieden
2. Natuur op het platteland
3. Natuur in de stad

1. Overheid
2. Landbouwbedrijven
3. Natuurorganisaties
4. Overig bedrijfsleven
5. Burgers

1. Hoofdverantwoordelijk
2. Medeverantwoordelijk

-
3. Niet verantwoordelijk
 4. Weet ik niet

17. De overheid wil burgers graag betrekken bij het beschermen en verbeteren van de natuur. Welke mogelijkheden spreken jou aan? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Geïnformeerd worden over wat ik kan doen voor de natuur (naar vraag 18)
2. Meedenken met de gemeente, provincie of natuurorganisatie(s) over hun plannen voor natuur (naar vraag 18)
3. Vrijwilligerswerk doen voor een lokale, provinciale of landelijke natuurorganisatie (naar vraag 18)
4. Zelf met bewoners buurtgroen of natuur verbeteren of onderhouden (naar vraag 18)
5. Ik wil niet betrokken zijn (naar vraag 19)

18. Wat zijn je belangrijkste motieven om betrokken te willen zijn bij de natuur? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Betrokkenheid bij mijn woonomgeving
2. Leuk, interessant werk
3. Andere mensen ontmoeten, vrienden maken
4. Actief en gezond blijven
5. Nieuwe kennis en vaardigheden opdoen
6. Nuttige contacten opdoen
7. Zinnvolle tijdsbesteding
8. Verbreden van levenservaring
9. Iets voor de maatschappij doen
10. Morele, religieuze en/of politieke principes
11. Het geeft sociale erkenning
12. Anders, namelijk

19. Wat weerhoudt je ervan om betrokken te willen zijn bij de natuur? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Niet belangrijk genoeg, natuur heeft geen prioriteit
2. Geen tijd
3. Ander vrijwilligerswerk
4. Onbekend met de mogelijkheden om iets te doen
5. Anders, namelijk

20. Welke van de volgende activiteiten voor de natuur heb je de afgelopen 12 maanden weleens ondernomen? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Onderhoud van natuur of landschap (bomen snoeien & knotten, bermbeheer, poelen schonen, houtwallen afzetten etc.)
2. Aanleg van streekeigen beplanting bij mijn huis
3. Plaatsen van nestkastjes, voederplankjes bij mijn huis
4. Plaatsen van insectenhuisjes, bijenhôtels bij mijn huis
5. Bestrating vervangen door planten
6. Weidevogelbescherming
7. Inventarisatie van dier- of plantsoorten (bijv. tuinvogeltelling, waarneming.nl)
8. Geven van natuureducatie, lezingen en rondleidingen
9. Sociale activiteiten in de natuur organiseren (scouting, zorg, reizen etc.)
10. Afval van anderen in de natuur opruimen
11. Anders, namelijk
12. Geen van deze

21. Welke van de volgende activiteiten heb je de afgelopen 12 maanden weleens ondernomen? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Buurtoverleg over groenbeheer bijgewoond
2. Actie gevoerd voor meer natuur of behoud van natuur
3. Naar inspraak- of informatieavond over natuur geweest

-
4. Brieven of opiniestukken geschreven over de natuur
 5. Handtekening gezet voor de natuur
 6. Protestmail gestuurd over de natuur
 7. In mijn stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen
 8. Anders, namelijk
 9. Geen van deze

22. Ken je projecten op het gebied van natuur en landschap in je woonplaats waarbij burgers het initiatief hebben genomen om de natuur te verbeteren of te beschermen?

1. Ja
2. Nee (einde vragenlijst)
3. Weet ik niet (einde vragenlijst)

23. Je hebt zojuist aangegeven dat je projecten kent op het gebied van natuur en landschap in je woonplaats waarbij burgers het initiatief hebben genomen om de natuur te verbeteren of te beschermen. Om wat voor soort initiatief/initiatieven gaat het? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Het initiatief heeft betrekking op beheer en onderhoud (opruimen van afval, wilgen knotten, poelen schonen)
2. Het initiatief heeft betrekking op realisatie van nieuw groen (bijv. planten van bomen, inrichten van tuinen, bouwen vogelkijkhut)
3. Het initiatief heeft betrekking op actievoeren (bijv. protestacties, inzamelen handtekeningen)
4. Het initiatief heeft betrekking op educatieve activiteiten (bijv. excursies, lezingen)
5. Andersoortig initiatief, namelijk

24. Je hebt zojuist aangegeven dat je projecten kent op het gebied van natuur en landschap in je woonplaats waarbij burgers het initiatief hebben genomen om de natuur te verbeteren of te beschermen. Hoe ben je betrokken bij een dergelijk initiatief? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

1. Ik ben (één van de) initiatiefnemer(s)
2. Ik ontvang informatie over het initiatief
3. Ik werk mee aan de uitvoering van het initiatief
4. Geen van deze

Bijlage 2 Veranderingen in de enquête 2025 t.o.v. 2021

Aangepaste vragen

V4

Oude formulering

4. Mensen vinden natuur om verschillende redenen belangrijk. Kunt u aangeven in hoeverre u onderstaande redenen belangrijk vindt?

De natuur is belangrijk voor recreatie (bijv. om in te wandelen en te fietsen)

De natuur is belangrijk om van te kunnen genieten

De natuur is belangrijk van zichzelf

De natuur is belangrijk voor de gezondheid (bijv. schone lucht)

Wij zijn het aan onze kinderen verplicht om de natuur te beschermen

De natuur is belangrijk omdat er geld mee verdiend kan worden (bijv. houtproductie)

De natuur is belangrijk omdat het ons herinnert aan de oorsprong van het leven

De natuur is belangrijk voor de wetenschap (bijv. als bron voor medicijnen)

De natuur is belangrijk voor de landbouw (bijv. bestuiven van gewassen door bijen)

1. Helemaal niet belangrijk

2.

3.

4.

5. Zeer belangrijk

6. Weet niet

Nieuwe formulering

4. Hieronder staan uitspraken over verschillende aspecten die belangrijk kunnen zijn als u denkt over natuur in Nederland in de toekomst. Geef aan hoeveel prioriteit elk aspect volgens u zou moeten hebben.

De natuur biedt mogelijkheden voor buitenrecreatie en sport

Mensen kunnen genieten van de schoonheid van natuurgebieden

De natuur wordt beschermd voor het belang van de natuur zelf

We blijven onze morele verantwoordelijkheid nemen om de natuur te beschermen

De natuur wordt beschermd, ongeacht of dit de mens ten goede komt of niet

Natuur draagt bij aan economische groei en werkgelegenheid

De natuur biedt mogelijkheden om goederen te oogsten zoals hout, bessen, paddenstoelen of vis

De natuur draagt bij aan zingeving van ons leven

De natuur biedt religieuze en spirituele waarden of ervaringen

Mensen vinden een gevoel van verbondenheid in de natuur

Mensen kunnen zich verbonden voelen met bomen en dieren

De natuur biedt mogelijkheden om bij te dragen aan de gezondheid van mensen

1. Helemaal geen prioriteit

2.

3.

4. Matige prioriteit

5.

6.

7. De hoogste prioriteit

Onderbouwing

Uit de workshop kwam een duidelijke roep naar een waarde vraag naar voren. Eerdere vragen in de draagvlakenquête om waarden van mensen over natuur te achterhalen (d.i. natuurbeelden, uitgewerkt

naar normatieve, cognitieve en expressieve dimensie), zijn in de loop van de jaren achterhaald geworden en deels ook verwijderd uit de draagvlakenquête¹². Voor de nieuwe schaal is gekozen voor aansluiting bij het kader van het Nature Futures Framework (NFF), dat internationaal getoetst is (IPBES) en door het PBL ook als instrument gebruikt wordt haar scenariostudies. Dit kader onderscheidt intrinsieke, instrumentele en relationele waarden.

Met het oog op gebruik van het NFF in surveys hebben Buijs et al. (in prep) een schaal met elf items ontwikkeld, waarin de genoemde drie dimensies zijn geoperationaliseerd en getoetst: Value Perspectives for Nature-schaal (VPN).

Een aantal items uit de huidige motievenvraag 4 overlapt met items uit de VPN-schaal. Omdat de inleidende vraagstelling echter enigszins afwijkt (VPN conceptualiseert waarden als perspectieven omdat NFF toekomst georiënteerd is) en ook de schaal anders is (7- i.p.v. 5-punttschaal), is besloten de motievenvraag volledig te vervangen door de VPN-schaal. Enige item uit de motievenvraag dat hieraan toegevoegd wordt, is de uitspraak over gezondheid. Dit item is in alle jaren het meest genoemd als reden om natuur belangrijk te vinden. De formulering van dit item heeft wel een kleine aanpassing gekregen, om het te laten aansluiten bij de inleidende VPN-vraagstelling ('De natuur is belangrijk voor de gezondheid' is veranderd in: 'De natuur biedt mogelijkheden om bij te dragen aan de gezondheid van mensen').

V6

Oude formulering

6. Hoe houdt u in uw dagelijks leven rekening met natuur en milieu?

Ik koop hoofdzakelijk biologisch of lokaal geteeld voedsel

Ik eet max. 4x per week vlees

In mijn woning zijn 1 of meer van de volgende maatregelen genomen om energie te besparen: zonnepanelen, warmtepomp, muurisolatie, HR++ glas

Ik pak sneller de fiets in plaats van de auto

Ik reis voornamelijk met openbaar vervoer, elektrische auto, fiets en/of deel een auto

Ik kies een vakantiebestemming waarvoor ik niet hoeft te vliegen

Ik koop regelmatig tweedehands spullen

Ik koop weinig nieuwe spullen

Ik houd daar geen rekening mee

(Antwoord aankruisen wat van toepassing is)

Nieuwe formulering

Hoe houdt u in uw dagelijks leven rekening met natuur en milieu?

Voor korte afstanden de fiets pakken in plaats van de auto

Hoofdzakelijk biologisch of lokaal geteeld voedsel kopen

Minder vlees eten

Energiebesparende maatregelen nemen (bijv. zonnepanelen, warmtepomp, muurisolatie)

Zoveel mogelijk openbaar vervoer, elektrische auto, fiets en/of deelauto gebruiken

Een vakantiebestemming kiezen waarvoor niet gevlogen hoeft te worden

Tweedehands spullen kopen

Weinig nieuwe spullen kopen

De tuin vergroenen door bijv. tegels te vervangen door planten

De tuin of het balkon aantrekkelijk maken voor vogels, vlinders en bijen

Antwoord categorieën:

Ja, dat doe ik al

Ja, dat zou ik misschien willen doen

Nee, dat zou ik niet willen doen

Voor mij niet van toepassing

¹² Enkel de normatieve vraag was in de 2021-editie van de vragenlijst nog opgenomen. Deze vraag V18 komt te vervallen, nu we kiezen voor het bevragen van waarden middels het kader van NFF.

V6

Onderbouwing	Met de vraag willen we de ecologische voetafdruk achterhalen. Beperking van de huidige vraag-formulering is dat deze enkel informatie geeft over wat mensen momenteel doen (en dus niet wat zij nog meer zouden willen doen). Een dergelijke vraag -dus combinatie van huidig gedrag en intenties- is in ander onderzoek eerder gesteld (Langers et al. (2012) en I&O Research (2021). We hebben de antwoordcategorieën hierop aangepast en de items geherformuleerd om ze passend te maken bij de nieuwe antwoordcategorieën. Bovendien zijn twee items toegevoegd: een item over het vergroenen van de tuin en een item over het vergroten van biodiversiteit van tuin/balkon. De huidige vraag 9 (omgang met tuin) is hierdoor komen te vervallen.
--------------	---

V11

Oude formulering	11. Bent u lid van een natuurorganisatie? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. 1. Nee 2. Ja, van Natuurmonumenten 3. Ja, van Provinciale Landschappen 4. Ja, van het Wereldnatuurfonds 5. Ja, van Greenpeace 6. Ja, van een andere organisatie, namelijk:
Nieuwe formulering	11. Bent u lid van een natuurorganisatie? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk. 1. Nee 2. Ja, van Natuurmonumenten 3. Ja, van het Wereldnatuurfonds 4. Ja, van Provinciale Landschappen 5. Ja, van Vogelbescherming 6. Ja, van een andere organisatie, namelijk:
Onderbouwing	Vogelbescherming is toegevoegd als antwoordoptie, Greenpeace is verwijderd. Weliswaar heeft Greenpeace meer donateurs dan Vogelbescherming leden heeft (respectievelijk 317.000 en 159.000; situatie 2023), maar doorslaggevend is dat Greenpeace geen natuurorganisatie is, maar een milieu-organisatie. Dat is ook de reden dat Greenpeace sinds 2016 niet meer opgenomen is in CLO-indicator 1281 ('Ledenaantal particuliere natuur- en milieuorganisaties'). Met deze aanpassing is de vraag meer gestroomlijnd met de genoemde CLO-indicator, dat dezelfde vier grootste natuurorganisaties (qua ledenaantallen) aandacht geeft.

V12

Oude formulering	Dilemma's: 1. Steden moeten groener worden om ze leefbaar te houden, ook als dat leidt tot minder ruimte voor auto's (wegen en parkeerplekken) / Goede bereikbaarheid voor auto's is belangrijker dan meer groen (bomen, parken) in de stad. 2. De landbouw moet de ruimte krijgen, ook al gaat de stikstofuitstoot ten koste van natuurherstel / Het stikstofprobleem moet snel opgelost worden om de natuur te verbeteren, ook als dit leidt tot krimp van de veestapel 3. Als in het wild levende dieren (bijv. wolf, wild zwijn, bever, hert, gans) schade veroorzaken is jacht geoorloofd / In het wild levende dieren mogen niet bejaagd worden 4. De landbouw moet kleinschalig en duurzaam zijn, ook al leidt dit tot lagere opbrengsten en hogere prijzen voor de consument / De landbouw moet grootschalig en intensief zijn, om aan de binnen- en buitenlandse vraag te voldoen, zelfs als dit ten koste gaat van de natuur. 5. Delen van natuurgebieden mogen afgesloten worden voor recreatie om de natuur te beschermen / Natuurgebieden moeten vrij toegankelijk zijn voor recreatie
Nieuwe formulering	Bovenstaande 5 aanvullen met: 1. Steden moeten groener worden om ze leefbaar te houden, ook als dat leidt tot minder ruimte voor auto's (wegen en parkeerplekken) / Goede bereikbaarheid voor auto's is belangrijker dan meer groen (bomen, parken) in de stad.

V12

2. De landbouw moet de ruimte krijgen, ook al gaat de stikstofuitstoot ten koste van natuurherstel / Het stikstofprobleem moet snel opgelost worden om de natuur te verbeteren, ook als dit leidt tot krimp van de veestapel
3. Als in het wild levende dieren (bijv. wolf, wild zwijn, bever, hert, gans) schade veroorzaken is jacht geoorloofd / In het wild levende dieren mogen niet bejaagd worden
4. De landbouw moet kleinschalig en duurzaam zijn, ook al leidt dit tot lagere opbrengsten en hogere prijzen voor de consument / De landbouw moet grootschalig en intensief zijn, om aan de binnen- en buitenlandse vraag te voldoen, zelfs als dit ten koste gaat van de natuur.
5. Delen van natuurgebieden mogen afgesloten worden voor recreatie om de natuur te beschermen / Natuurgebieden moeten vrij toegankelijk zijn voor recreatie

Onderbouwing Uit de workshop bleek behoefte om vraag 12 uit te breiden met ca. vijf actuele dilemma's. Daarbij is ook een aantal beleidsmatig relevante thema's/natuurdiscussies naar voren gebracht. Wij hebben hieruit een selectie gemaakt, gebaseerd op actualiteit, maar tegelijkertijd ook robuust in de tijd. De nieuw toegevoegde dilemma's betreffen achtereenvolgens de thema's: vergroening van steden, de stikstofneerslag, de jacht, de landbouwtransitie en toegankelijkheid van natuur. Met uitzondering van item 7 (stikstof) hadden de onderwerpen reeds aandacht in de vragen 16 en 18 die verwijderd worden. De formulering is wel aangepast: in de nieuwe dilemma-omschrijvingen zijn de consequenties van de keuzes duidelijker naar voren gebracht.

V17

Huidige formulering

1. Al die aandacht voor natuur is overdreven.
2. We maken ons te veel zorgen over de toekomst van natuur in Nederland.
3. De natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang.
4. (De overheid geeft te weinig geld uit aan natuurbehoud)

Nieuwe formulering Bovenstaande vier aanvullen met:

5. De natuur kan niet voor zichzelf opkomen, daarom moeten wij dat doen
6. We hebben de natuur nodig om op te laden en gezond te blijven
7. Als we op de huidige manier doorgaan, verliezen we te veel waardevolle natuur en biodiversiteit

Onderbouwing Vraag 17 (eerste drie items¹³) is de belangrijkste attitudevraag en is bedoeld om de houding ten opzichte van natuur in het algemeen te achterhalen: het geeft aan of mensen wel of niet positief reageren op de ambitie om natuurgebieden te beschermen, onafhankelijk van specifieke beleidsinstrumenten. De drie items zijn alle negatief geformuleerd. Met het oog op validiteit en betrouwbaarheid (vermijden instemmingsbias, verhogen cognitieve alertheid, detecteren inconsistenties) is dit niet wenselijk. Een optie is om een of twee items positief te herformuleren. Dit heeft niet onze voorkeur, met het oog op analyses in de tijd (de items zijn al sinds 2001 opgenomen in de vragenlijst). Voor meer balans is er voor gekozen om twee positief geformuleerde items toe te voegen. Dit hebben we gedaan in lijn met de eerdere formuleringen:

- Algemene formulering (niet benoemen van beleidsinstrumentarium of termen als 'overheid')
- Wel gebruik van het woord 'we'
- Kort en krachtig
- Gezondheid geven we aandacht, omdat dit een relevante instrumentele waarde¹⁴ is (vergelijk met item 2 waarin een andere instrumentele waarde -economische- wordt aangehaald)

¹³ Het vierde item is hierop een uitzondering. Dit item is niet algemeen verwoord, want benoemt wel beleidsinstrumentarium (in dit geval financiële middelen). Om deze reden wordt dit item ook wel geanalyseerd tezamen met items van vraag 14, die ook specifieke natuurbeschermingsmaatregelen in Nederland benoemen.

¹⁴ Zie ook bevindingen uit eerdere jaren voor motievenvraag 4

Nieuwe vragen

Vn1: Place attachment

Nieuwe formulering	Zijn er plekken in de natuur, waar u als kind kwam en nog steeds goede herinneringen aan hebt?
	In het geheel niet ... heel erg sterk
Onderbouwing	In de workshop is de suggestie gedaan om aandacht te geven aan place attachment. Lastig aan dit concept is dat het normaliter vraagt naar de verbondenheid met een concreet gebied. Dat is niet goed te operationaliseren in een landelijke vragenlijst. We hebben ervoor gekozen om -in plaats van een concreet gebied- de link te leggen met een specifiek type gebied, namelijk het gebied waar men als kind kwam. En daarmee combineren we place attachment met een andere factor: het als kind verblijven in de natuur en het opdoen van topervaringen, zie o.a. Verboom en De Vries (2006) en Langers et al. (2012). Hiervan is uit eerder onderzoek bekend dat dit belangrijk kan zijn voor latere betrokkenheid en handelingsbereidheid en aanzien van natuur. Een enkelvoudige vraag is toegevoegd. De formulering volgt in grote lijnen de suggestie uit de workshop ('Zijn er plekken in de natuur waar je als kind kwam en je nog steeds komt'). In plaats van de focus te leggen op huidig bezoek van deze plekken, leggen we de focus bij warme/goede herinneringen. Huidig bezoek kan immers ook beperkt worden door afstandsfactoren (de respondent woont niet meer in deze omgeving). Door naar goede herinneringen te vragen, worden praktische bezwaren vermeden en de associatie met topervaringen nog wat concreter gelegd. We denken dat aandacht voor deze twee factoren (place attachment in combinatie met topervaringen uit de jeugd) het conceptueel kader versterkt waar het gaat om waarden/grondhouding, aanvullend op de nieuwe waardenvraag.

Verwijderde vragen

V5

Formulering	5. Kunt u aangeven welke drie van de bovenstaande redenen u het belangrijkste vindt? <i>U dient bij deze vraag exact drie antwoorden te kiezen.</i>
Onderbouwing	Met het vervangen van vraag 4 is deze vraag niet meer relevant.

V9

Formulering	Hieronder staan enkele uitspraken. Wilt u bij elke uitspraak aangeven of u hiermee eens bent of niet? 1. Ik ben graag in mijn tuin 2. Ik kies liever voor bestrating dan voor gras of planten in mijn tuin 3. Ik kies liever voor echt gras dan voor kunstgras in mijn tuin 4. Ik kies liever voor schaduw van een parasol dan schaduw van bomen in mijn tuin 5. Ik heb een tuin die aantrekkelijk is voor vogels, vlinders en bijen 1. Helemaal niet mee eens 2. Niet mee eens 3. Niet mee eens / niet mee oneens 4. Mee eens 5. Helemaal mee eens 6. Weet ik niet
Onderbouwing	De uitwerking van deze vraag is heel specifiek, de vraag heeft weinig toegevoegde waarde op vraag 8 waarin gevraagd wordt naar het al dan niet bezitten van een tuin (en die relevant is als verklaring voor een positieve natuurhouding). De uitspraken 2 en 5 zijn in gewijzigde vorm opgenomen als item bij vraag 6 (voetafdruk).

V16

Formulering	Natuur is vaak onderwerp van maatschappelijke discussie. Hieronder staat een aantal discussies. Welke kant zou u kiezen? (schaal 1-4 --> economie–natuur) 1. Meer groen in mijn gemeente < > meer winkels in mijn gemeente 2. Meer parkeerplaatsen in mijn woonwijk < > meer speelveldjes en bomen in mijn woonwijk 3. Files bestrijden door rekeningrijden < > files bestrijden door extra wegen 4. Meer woningen in mijn gemeente < > aanleg nieuwe natuur in mijn gemeente 5. Kleinschalige landbouw met duurdere producten < > grootschalige landbouw met goedkopere producten
-------------	---

Onderbouwing	De consequentie van de dilemma's (wat mensen er voor moeten doen of laten) staat onvoldoende in de vraagstelling. Bovendien zijn enkele niet meer actueel (bijv. rekening rijden). Dilemma's 1, 2 en 5 zijn in gewijzigde vorm opgenomen als dilemma (vraag 12).
--------------	--

V18

Formulering	De volgende uitspraken gaan over hoe u met de natuur wilt omgaan. Wilt u bij elke uitspraak aangeven of u het hiermee eens bent of niet? 1. Dode bomen in het bos moeten worden opgeruimd 2. Hoe langer een natuurgebied door mensen met rust is gelaten, des te groter de waarde van het gebied 3. In de natuur kom ik liever geen bebouwing tegen 4. Om de natuur te beschermen moeten sommige gebieden worden afgesloten voor bezoekers 5. Bermen langs de weg moeten netjes gemaaid worden 6. Hoogspanningsmasten en windmolens maken natuurgebieden minder waardevol 7. Het in koude winters bijvoederen van wilde dieren vind ik niet nodig 8. Bomen en struiken in natuurgebieden mogen worden gekapt om meer variatie aan natuur te krijgen. 9. Om een gebied als natuur te bestempelen moet het een behoorlijke omvang hebben 10. Als dieren, zoals herten, wilde zwijnen of ganzen, overlast veroorzaken is jacht geoorloofd 11. Ik vind het belangrijk dat we de natuur ook gebruiken voor houtproductie 1. Helemaal niet mee eens 2. Niet mee eens 3. Niet mee eens / niet mee oneens 4. Mee eens 5. Helemaal mee eens 6. Weet ik niet
-------------	--

Onderbouwing	De items zijn deels achterhaald. Er is gekozen voor een andere manier om de waardeoriëntaties van mensen te bevragen (zie ook bespreking vraag 4). De items 4 en 10 zijn in gewijzigde vorm opgenomen als dilemma (vraag 12).
--------------	---

Bijlage 3 Resultaten vragen naar natuurverbondenheid

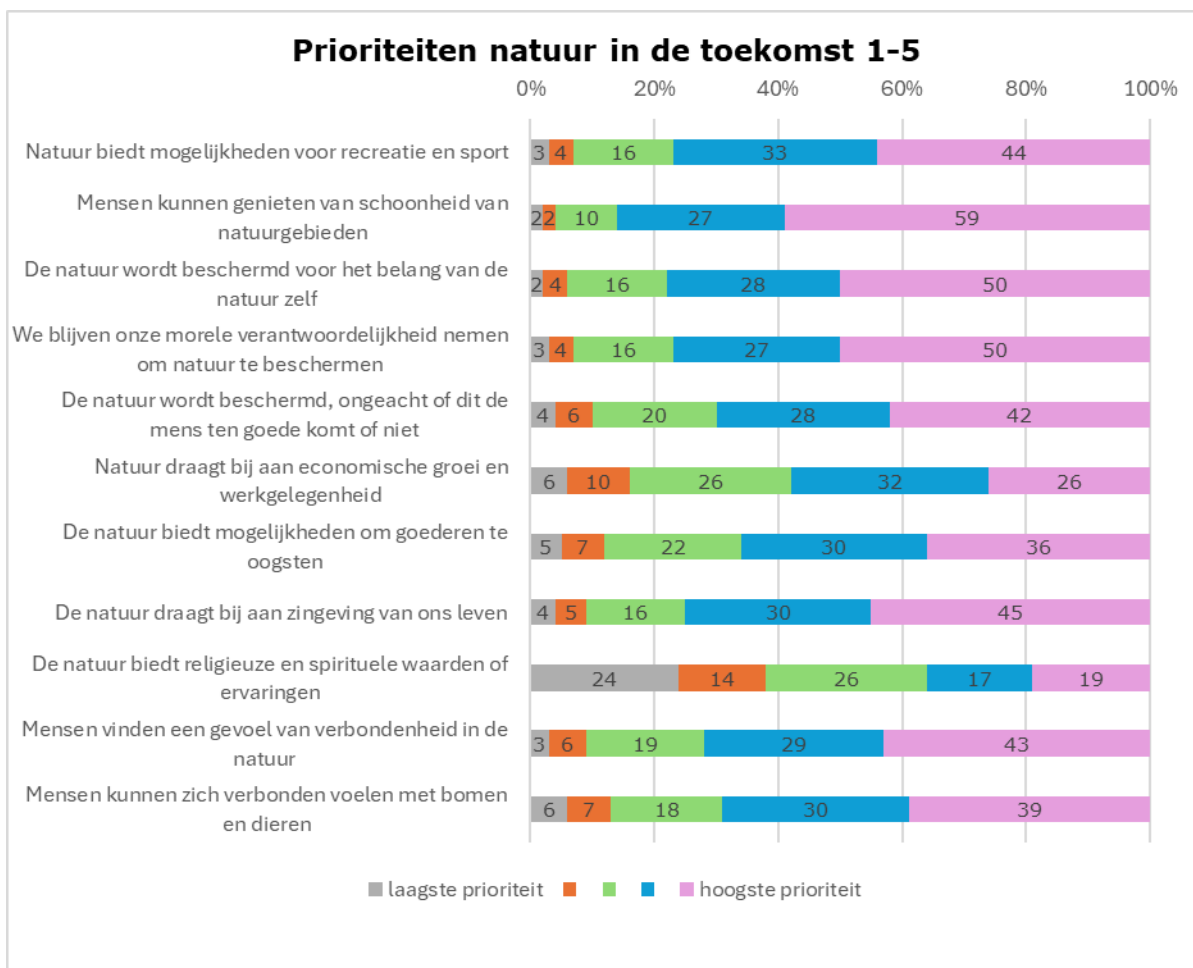
In deze bijlage staan de resultaten van de enquêtevragen die betrekking hebben op natuurverbondenheid: jeugdherinneringen aan natuur (vraag 5), waardeoriëntaties (vraag 6), voetafdruk (vraag 7) en tuinbezit (vraag 8).

Jeugdherinneringen aan natuur

79% van de respondenten heeft nog steeds goede herinneringen aan plekken in de natuur waar ze als kind kwamen, 21% geeft aan deze herinneringen niet te hebben.

Waardeoriëntaties

De items 1 t/m 11 van vraag 6 behoren tot de Value Perspectives for Nature-schaal (VPN), die ontwikkeld en getoetst is (Buijs, et al., in prep) om intrinsieke, instrumentele en relationele waardeoriëntaties van mensen te achterhalen. Allereerst bespreken wij de resultaten van de afzonderlijke items, daarna volgt de bespreking van de resultaten voor de drie waardeoriëntaties.

Figuur B3.1 Prioriteiten* van natuur in de toekomst in % (n=1591).

*De antwoorden zijn in bovenstaande figuur iets ingedikt. Antwoord 1 en 2 en antwoord 6 en 7 zijn samengenomen.

Uit de figuur blijkt dat een grote meerderheid (58% of meer) bijna alle aspecten een hoge prioriteit (score 5 of hoger) geeft. Uitzondering is het aspect 'de natuur biedt religieuze en spirituele waarden of ervaringen'; 38% geeft dit een lage prioriteit (score 3 of lager) en 36% een hoge prioriteit.

Zoals gezegd zijn de items bedoeld om waardeoriëntaties van mensen te achterhalen. Voor elk van de drie waarden - intrinsiek, relationeel, instrumenteel - zijn op basis van theorie (zie tabel B3.1, en ook: Buijs et al., in prep) schalen gemaakt¹⁵. De interne consistentie van de items is voor alle schalen acceptabel, de Cronbach's alpha is achtereenvolgens: intrinsiek waarden (3 items): $\alpha=0,844$, relationele waarden (4 items): $\alpha=0,825$; instrumentele waarden (4 items): $\alpha=0,754$.

Tabel B3.1 Theoretische indeling elf items* naar type waardeoriëntatie.

Intrinsieke waarde	Relationele waarde (cultural value)	Instrumentele waarde (ecosysteemdiensten, social value)
Item 3 (natuurzelf)	Item 8 (zingeving)	Item 1 (recreatie)
Item 4 (morele)	Item 9 (waarden)	Item 2 (schoonheid)
Item 5 (ongeacht)	Item 10 (natuurbinding)	Item 6 (economie)
	Item 11 (bomen)	Item 7 (oogsten)

* In vraag 6 is ook een twaalfde item bevraagd, over het belang van natuur voor gezondheid (zie ook bijlage 2). Dit item maakt geen deel uit van de VPN-schaal. Besloten is dit item voor het berekenen van de schaalscores buiten beschouwing te laten.

Voor elke schaal is van alle respondenten de schaalscore bekend, die aangeeft in hoeverre een respondent een betreffende waardeoriëntatie heeft: deze variëren in theorie van 1 tot 7. In tabel B3.2 zijn enkele maten (gemiddelde, standaarddeviatie, kurtosis) weergegeven. In relatie tot de gemiddelden valt op dat deze wat lager ligt voor de relationele schaal dan voor de overige schalen. Het is goed om beseft te hebben van de oorzaak hiervan, en in het verlengde: de interpretatie hiervan. Het lagere gemiddelde van de relationele schaal hangt samen met de eerdere constatering dat het item over religieuze en spirituele waarden tot veel grotere verdeeldheid in oordeel heeft geleid dan de andere items¹⁶. Dit item maakt dan ook dat de (absolute) relationele schaalscore, die onder andere op deze uitspraak gebaseerd is, gemiddeld lager uitvalt dan de schaalscores van de intrinsieke of instrumentele waardeoriëntatie. Met andere woorden: het is moeilijker om hoog te scoren op de relationele schaal dan op de andere twee schalen. De absolute schaalscores hebben op zichzelf staand slechts beperkte betekenis. Je kunt op basis van absolute schaalscores dus niet concluderen dat de relationele waardeoriëntatie per definitie lager is dan de intrinsieke of instrumentele waardeoriëntatie. De schaalscores moeten vooral relatief geïnterpreteerd worden als ze onderling vergeleken worden (zie ook analyse hieromtrent in paragraaf 5.1.3).

Tabel B3.2 Theoretische indeling items naar type waardeoriëntatie.

Schaal	Gemiddelde	Standaarddeviatie	Kurtosis
Intrinsieke waardeoriëntatie	5,3	1,1	0,9
Relationele waardeoriëntatie	4,8	1,2	0,4
Instrumentele waardeoriëntatie	5,1	1,0	0,7

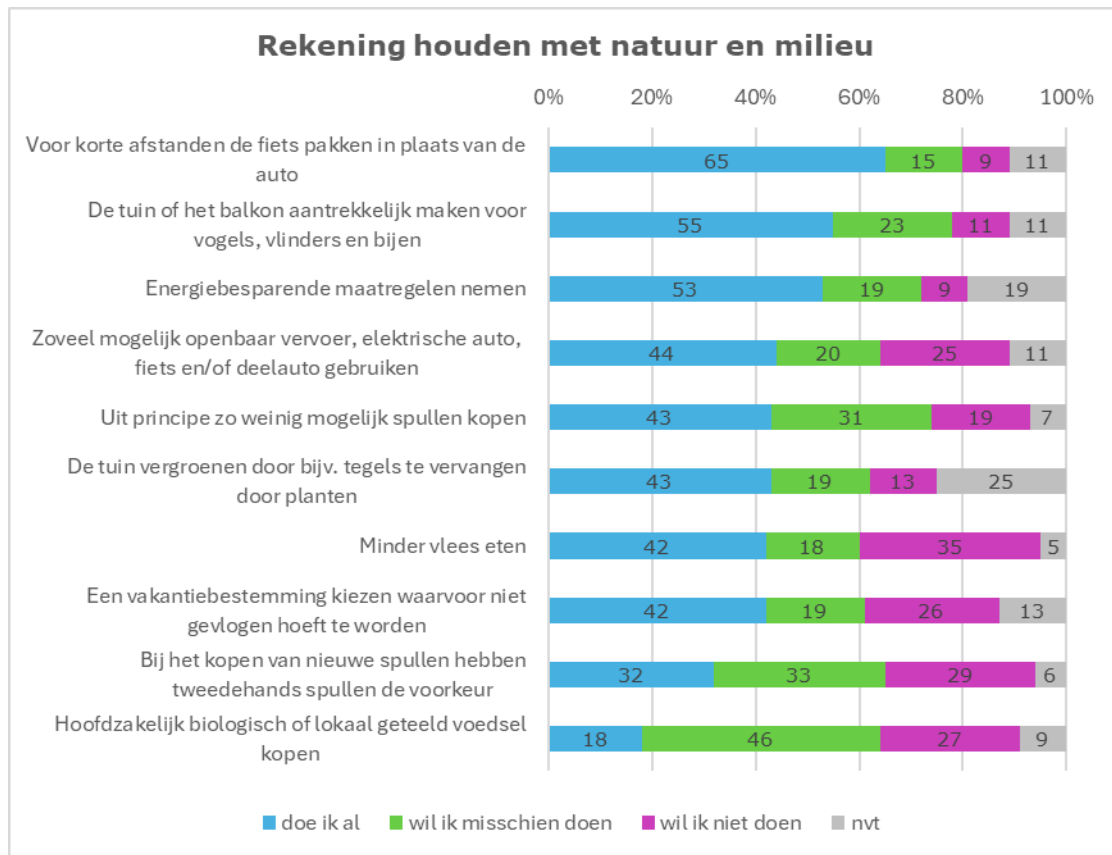
De correlaties tussen de schalen onderling zijn vrij hoog: $r=0,623$ tussen intrinsiek en relationeel, $r=0,641$ tussen relationeel en instrumenteel en $r=0,538$ tussen intrinsiek en instrumenteel. Dit is zoals verwacht, immers ook in het artikel van Buijs wordt ook gesproken van hoge correlaties. Maar is niet gewenst: immers het idee achter factoranalyse en schalen is datareductie, de factoren/schalen zijn idealiter onafhankelijk van elkaar. Een belangrijke verklaring is de hoge scores op bijna alle afzonderlijke items (uitzondering is het item over zingeving, zie hiervoor).

¹⁵ Aanvankelijk hebben we hiertoe factoranalyses (in eerste instantie varimax, in tweede instantie oblimin) uitgevoerd. Deze hadden echter geen bevredigend resultaat: het resultaat was slechts twee i.p.v. drie factoren, en bij afdwingen van 3 factoren kwam het voor dat items verkeerd laden, in de zin van dat zij hogere factorladingen hadden op een andere dan de vanuit theorie bedoelde waarde (item 2 over schoonheid, item 10 over natuurbinding, bij oblimin ook item 8 over zingeving). Uiteindelijk is er voor gekozen om op basis van de theoretische indeling van Buijs schaalscores te berekenen (optellen en middelen van de items die tot een schaal behoren).

¹⁶ Idealiter zijn de opvattingen van respondenten in vergelijkbare mate verdeeld voor alle uitspraken. Dat is niet het geval: het item over religieuze en spirituele waarden wijkt qua responsverdeling af van de overige items.

Rekening houden met natuur en milieu

Gevraagd is naar de wijzen waarop mensen in hun dagelijks leven rekening houden met natuur en milieu. Deze vraag is bedoeld om de voetafdruk van een respondent te bepalen. Allereerst bespreken wij de resultaten van de afzonderlijke items, daarna volgt de bespreking van de resultaten voor het construct 'voetafdruk'.

Figuur B3.2 Rekening houden met natuur en milieu in % (n=1591).

Veel respondenten houden al rekening met natuur en milieu. Minimaal 30% doet al de genoemde maatregelen. Koploper is het gebruik van de fiets voor korte afstanden (68%) en 53% neemt energiebesparende maatregelen. Het kopen van biologisch of lokaal voedsel gebeurt door een vijfde van de respondenten, maar een veel grotere groep (46%) zegt dit misschien te willen doen.

Voetafdruk

De voetafdruk geeft weer in hoeverre een consument door zijn gedrag schade aanricht aan het milieu. De voetafdruk van de respondenten is bepaald door het aantal aangekruiste items over koopgedrag en gedragskeuzes (zie hiervoor) op te tellen: hoe meer een item al wordt gedaan, hoe kleiner de voetafdruk is (en hoe minder schade aan het milieu). Bij de optelling zijn de antwoorden gewogen:

- 1=ja, dat doe ik al
- 2=ja, dat zou ik misschien willen doen
- 3=nee, dat zou ik niet willen doen & voor mij niet van toepassing.

De schaal heeft dus een range van 10-30 voor de tien items opgeteld, waarbij geldt hoe dichterbij 10, hoe kleiner de voetafdruk (een score van 10 betekent immers dat de respondent voor alle tien items rekening houdt met natuur en milieu). Voor de bepaling van de klassengrenzen is gekeken naar de omvang van de groepen in 2021 (toen de vraag iets anders is gesteld) en is weergegeven in tabel B3.3. De klassengrens 10-13 voor een kleine voetafdruk betekent dat een respondent minimaal 7 van de 10 activiteiten nu al doet. De interne consistentie van de schaal is acceptabel (Cronbach's $\alpha=0,766$).

Tabel B3.3 laat zien dat 14% van de respondenten een kleine voetafdruk heeft, 9% heeft een grote voetafdruk. De grootste groep (33%) houdt enigszins rekening met natuur en milieu in het dagelijks handelen.

Tabel B3.3 *Mate waarin rekening gehouden wordt met natuur en milieu (%).*

Omvang voetafdruk	Klassengrenzen (schaalscores)	%
heel veel rekening (kleine voetafdruk)	10-13	14
veel rekening	14-16	21
enigszins rekening	17-20	33
weinig rekening	21-25	24
geen rekening (grote voetafdruk)	26-30	9

Tuinbezit

Bijna driekwart van de respondenten heeft een tuin, de overige 27% bezit geen tuin.

Bijlage 4 Segmentatie burgerbetrokkenheid bij natuur

In deze bijlage wordt uitgelegd hoe de segmentatie van de Nederlandse bevolking voor betrokkenheid bij natuur tot stand is gekomen.

Stap 1

In tabel B4.1 staan de zes vormen van burgerbetrokkenheid. Er is onderscheid gemaakt tussen gebruiker, beschermer en beslisser en in de mate van betrokkenheid (actief en passief). De tien indicatoren van de zes vormen zijn gebaseerd op verschillende enquêtevragen.

1. *Gebruiker actief* is gebaseerd op de vragen naar bezoek aan park, platteland en natuurgebieden.
2. *Gebruiker passief* is gebaseerd op de vraag naar het gebruik van informatiebronnen.
3. *Beschermer actief* is gebaseerd op de vraag naar activiteiten voor natuur en landschap (minus insectenhuisjes en bestrating vervangen, anders was een vergelijking met 2017 niet mogelijk) en op de vraag naar betrokkenheid bij burgerinitiatieven, antwoordcategorie 'ik werk mee aan de uitvoering'.
4. *Beschermer passief* is gebaseerd op de vraag naar lidmaatschap natuurorganisaties en op de vraag naar een financiële bijdrage voor de natuur.
5. *Beslisser actief* is gebaseerd op de vraag naar activiteiten die gericht zijn op beïnvloeding van besluitvorming (minus de antwoordcategorieën 'stemgedrag' en 'handtekening') en op de vraag naar betrokkenheid bij burgerinitiatieven, antwoordcategorie 'ik ben één van de initiatiefnemers'.
6. *Beslisser passief* is gebaseerd op de vraag naar activiteiten gericht op beïnvloeding van besluitvorming, antwoordcategorieën: 'in mijn stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen' en 'handtekening gezet voor de natuur'. De antwoordcategorie 'ik ontvang informatie over het initiatief' is buiten beschouwing gelaten voor de segmentatie, omdat dit geen goede indicator is in relatie tot beslissen.

Tabel B4.1 Indicatoren voor vormen van burgerbetrokkenheid bij natuur.

Vormen van betrokkenheid	Gebruiker	Beschermer	Beslisser
Actief	• Bezoek aan groen in de stad, platteland, natuurgebied (1)	• Activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer (3) • Actief in burgerinitiatief: ik werk mee aan uitvoering burgerinitiatief (4)	• Activiteiten voor natuur- en landschap gericht op beïnvloeding van besluitvorming (minus stemgedrag en handtekening) (7) • Actief in burgerinitiatief: ik ben een van de initiatiefnemers (8)
Passief	• Gebruik informatiebronnen over natuur (2)	• Lidmaatschap natuurorganisaties (5) • Financiële bijdrage voor natuur (6)	• Activiteiten voor natuur en landschap gericht op beïnvloeding van besluitvorming: stemgedrag (9) en handtekening zetten (10)

Stap 2

Om de verschillende vormen van burgerbetrokkenheid te vergelijken, worden de tien indicatoren uit stap 1 teruggebracht tot twee indicatoren per domein (zes in totaal).

1. De indicatoren 'bezoek aan groen in de stad, aan platteland en aan natuurgebieden' zijn teruggebracht tot één indicator 'natuurbezoek'.
2. De indicator 'informatiebronnen' is niet gegroepeerd, omdat het al om één indicator gaat.
3. De indicator 'actief in burgerinitiatief als uitvoerder' is toegevoegd aan de indicator 'activiteiten voor natuur- en landschapsbeheer'.
4. De indicator 'lidmaatschap van natuurorganisaties' is toegevoegd aan de indicator 'financiële bijdrage aan natuurbescherming'.

- De indicator 'actief in burgerinitiatief als initiatiefnemer' is toegevoegd aan de indicator 'activiteiten gericht op beïnvloeding besluitvorming'.
- De indicatoren 'handtekening zetten' en 'bij stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen' zijn samengevoegd.

Elk van deze zes indicatoren (met uitzondering van handtekening zetten/stemgedrag) heeft vier categorieën van mate van betrokkenheid:

- 'niet betrokken' (nul activiteiten)
- 'weinig betrokken' (één activiteit)
- 'redelijk betrokken' (twee tot drie activiteiten)
- 'zeer betrokken' (vier activiteiten of meer)

Een uitzondering is de indicator 'handtekening zetten/stemgedrag'. Deze indicator heeft drie categorieën. De indicator 'natuurbezoek' kent andere categorieën 'niet betrokken' (nooit/zelden), 'weinig betrokken' (zo nu en dan), 'actief' (regelmatig), 'zeer betrokken' (vaak of zeer vaak).

Tabel B4.2 *Bewerking indicatoren*

Betrokkenheid bij natuur	Indicator	Variabele naam en values	Bewerking
Gebruiker actief	Bezoek aan parken en groen in de stad, platteland, natuurgebied (bos, heide, duinen, meren en plassen, etc.)	V4_1 parken V4_2 platteland V4_3 natuurgebieden Values 1=(bijna) nooit, 2=een enkele keer, 3=regelmatig (maandelijks), 4=vaak (wekelijks), 5=zeer vaak ((bijna) dagelijks)	Zelden/nooit: 3x values 1 of 2 bij elkaar opgeteld (Zeer) vaak: tenminste 2x values 4 of 5 Zo nu en dan: 2x values 1 of 2 en 1x regelmatig Variabele: groenbezoek Values: 1=zelden/nooit, 2=zo nu en dan, 3=regelmatig, 4=(zeer)vaak
Gebruiker passief	Informatiebronnen gericht op media	V9_1 televisieprogramma of film over natuur bekeken V9_2 tijdschrift/boek/artikel over natuur gelezen V9_3 internet over natuur geraadpleegd V9_4 webcam(s) over natuur bekeken V9_5 social media (Twitter, Facebook) over natuur gevolgd V9_6 apps over natuur gebruikt V9_7 anders Values 0=not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat een activiteit is genoemd opgeteld. Variabele: infogebruik Values: 1=niets (0 activiteiten), 2=weinig (1 activiteit), 3=redelijk wat (2 tot 3 activiteiten), 4=(zeer) veel (4 activiteiten of meer)
Beschermmer actief	Activiteiten voor natuur- en landschap	V20_1 onderhoud van natuur of landschap (bomen snoeien & knotten, bermbeheer, poelen schonen, houtwallen afzetten, etc.) V20_2 aanleg van streekeigen beplanting bij mijn huis V20_3 plaatsen van nestkastjes, voederplankjes bij mijn huis V20_6 weidevogelbescherming V20_7 inventarisatie van dier- of plantensoorten V20_8 geven van natuureducatie, lezingen en rondleidingen V20_9 sociale activiteiten in de natuur organiseren (scouting, zorg, reizen, etc.) V20_10 afval in de natuur opruimen V20_11 anders Values 0 = not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat een activiteit is genoemd opgeteld. Variabele: beschermact Values: 1=niets (0 activiteiten), 2=weinig (1 activiteit), 3=redelijk wat (2 tot 3 activiteiten), 4=(zeer) veel (4 activiteiten of meer)
	Soort betrokkenheid bij burgerinitiatief	V24_3 ik werk mee aan de uitvoering van het initiatief Values 0=not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat activiteit is genoemd opgeteld en toegevoegd aan activiteiten voor natuur- en landschap.
Beschermmer passief	Lidmaatschap	V10_1 geen lid V10_2 lid van Natuurmonumenten V10_3 lid van Wereldnatuurfonds V10_4 lid van Provinciale Landschappen V10_5 lid van Vogelbescherming V10_6 lid van andere organisatie	Gehercodeerd tot lid of geen lid en toegevoegd aan financiële bijdrage aan natuurbescherming

Betrokkenheid bij natuur	Indicator	Variabele naam en values	Bewerking
		Values 0=not mentioned, 1=mentioned	
	Financiële bijdrage aan natuur-bescherming	V12_1 een extra bedrag geven voor natuurbescherming V12_2 groen belegd V12_3 producten gekocht die rekening houden met natuur (ECO-keurmerk, FSC-hout, duurzaam katoen, weidevogelmelk, etc.) V12_4 aan een adoptieactie meegedaan (kip, kalf, koe, akkerrand, bom, etc.) V12_5 een certificaat voor bosaanplant aangekocht ter compensatie van de uitstoot van broeikasgassen door vliegereizen (via Green Seat, etc.) V12_6 anders Values 0=not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat een activiteit is genoemd opgeteld. Variabele: fin. bijdrage Values: 1=niets (0 activiteiten), 2=weinig (1 activiteit), 3=redelijk wat (2 tot 3 activiteiten), 4=(zeer) veel (4 activiteiten of meer)
Beslisser actief	Activiteiten gericht op beïnvloeding besluitvorming	V21_1 buurtoverleg over groenbeheer bijgewoond V21_2 actie gevoerd voor meer natuur of behoud van natuur V21_3 naar inspraak- of informatieavond over natuur geweest V21_4 brieven of opiniestukken geschreven over de natuur V21_6 protestmail gestuurd over de natuur V21_8 anders Values 0 = not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat een activiteit is genoemd opgeteld. Variabele: beslisact Values: 1=niets (0 activiteiten), 2=weinig (1 activiteit), 3=redelijk wat (2 tot 3 activiteiten), 4=(zeer) veel (4 activiteiten of meer)
	Soort betrokkenheid bij burgerinitiatief	V24_1 Ik ben (één van de) initiatiefnemer(s) Values 0=not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat activiteit is genoemd opgeteld en toegevoegd aan activiteiten gericht op beïnvloeding besluitvorming
Beslisser passief	Activiteiten gericht op beïnvloeding besluitvorming	V21_5 handtekening gezet voor de natuur V21_7 in mijn stemkeuze het onderwerp natuur mee laten wegen Values 0=not mentioned, 1=mentioned	Aantal keren dat een activiteit is genoemd opgeteld. Variabele: beslispass Values: 1=niets (0 activiteiten), 2=weinig (1 activiteit), 3=redelijk (2 activiteiten)

Stap 3

In stap 3 is een segmentering van burgers gemaakt op grond van de scores op de zes indicatoren van betrokkenheid:

1. Weinig/niet betrokken: 6x score 1 of 2 op de zes indicatoren van betrokkenheid.
2. Matig betrokken: hetzij 4x score 1 of 2 en 2x score 3 of 4, hetzij 5x score 1 of 2 en 1x score 3 of 4 op de zes indicatoren van betrokkenheid.
3. Redelijk betrokken: 3x score 1 of 2 en 3x score 3 of 4 op de zes indicatoren van betrokkenheid.
4. Zeer betrokken: tenminste 4x score 3 of 4 op de zes indicatoren van betrokkenheid.

Bijlage 5 Tabellenboek analyses in de tijd

Deze bijlage bevat het overzicht van significante verschillen in de tijd, geordend in de volgorde waarin de vragen in de enquête (zie bijlage 1) zijn opgenomen. Een vergelijking is gemaakt van de opvattingen van het publiek in 2025 met de opvattingen in voorgaande publieksenquêtes. Hiervoor zijn de data van eerdere jaargangen (2006, 2013, 2017, 2021) aan de database van 2025 toegevoegd, voor de 2025-vragen die ook in eerdere jaren op een vergelijkbare manier zijn gesteld. Vervolgens is per variabele geanalyseerd of zich significante verschillen tussen de opvattingen in de verschillende jaren voordoen. Hierbij is een betrouwbaarheidsniveau van 95% gehanteerd ($\alpha = 0,05$). Resultaten met een p-waarde kleiner dan 0,05 worden beschouwd als statistisch significant. Indien dit het geval is hebben we post-hoc analyses gedaan naar de jaren waartussen zich die verschillen voordoen. We hebben daarbij enkel opvolgende jaren nader geanalyseerd (dus wel bijvoorbeeld 2017-2021, maar niet 2013-2021). De data zijn gewogen, met uitzondering van de jaargang 2006, waarvoor geen wegingsfactoren beschikbaar zijn (zie paragraaf 3.1 voor de onderbouwing om te kiezen voor het wegen van data). De weging is op alle jaren toegepast, om vergelijking mogelijk te maken. Daarmee wijken de gepresenteerde percentages voor eerdere jaren iets af van de percentages genoemd in vorige publicaties.

Het aantal respondenten per jaargang is weergegeven in tabel B5.1

Tabel B5.1 Respons per jaargang (n).

Jaargang	Omvang respons (n)
2006	1.485
2013	1.500
2017	2.525
2021	1.527
2025	1.591

Voor een aantal vragen geldt een andere responsomvang. Dit zijn verdiepende vragen, die enkel zijn voorgelegd als respondenten op een eerdere vraag een specifiek antwoord gaven. Bij deze vragen met afwijkende aantallen respondenten (dit is: vraag 18, 19, 23 en 24) is bij de tabel de respons vermeld.

Enquêtevraag 1

Tabel B5.2 Verschil in mening over prioritaire overheidsonderwerpen, naar jaargang enquête.

Onderwerp	2006	2013	2017	2021	2025	Sign	2006- 2013	2013- 2017	2017- 2021	2021- 2025
Gezondheidszorg	80%	78%	75%	76%	76%	P=0,007	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Sociale zekerheid	50%	51%	41%	43%	48%	P<0,001	n.s.	P<0,001	n.s.	P=0,006
Misdaad en terrorisme	48%	40%	44%	36%	46%	P<0,001	P<0,001	P=0,018	P<0,001	P<0,001
Onderwijs	57%	60%	51%	55%	46%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P=0,012	P<0,001
Immigratie en integratie	9%	5%	24%	27%	40%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	n.s.	P<0,001
Milieu- en klimaat	32%	19%	37%	44%	39%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P=0,005
Normen en waarden	25%	23%	25%	29%	31%	P<0,001	n.s.	n.s.	P=0,011	n.s.
Werkgelegenheid	47%	72%	44%	38%	26%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P<0,001
Ouderen	21%	22%	32%	21%	21%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P<0,001	n.s.
Natuur	21%	19%	14%	26%	20%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P<0,001	P<0,001
Geen van deze	0%	1%	1%	1%	2%	P<0,001	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.

Enquêtevragen 2 en 3

Tabel B5.3 Verschil in beoordeling van hoeveelheid natuur als (ruim) voldoende, naar jaargang enquête.

Omgeving	2006	2013	2017	2021	2025	Sign	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
In Nederland	47%	67%	63%	55%	57%	P<0,001	P<0,001	P=0,011	P<0,001	n.s.
In woonomgeving	67%	80%	77%	67%	72%	P<0,001	P<0,001	n.s.	P<0,001	P=0,005

Enquêtevraag 4

Tabel B5.4 Verschil in bezoekfrequentie natuur, naar jaargang enquête.

Type natuur	Bezoek-frequentie	2006	2013	2017	2021	2025	Sign	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Parken en groen in de stad	Nooit tot...	64%	57%	47%	50%	52%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	n.s.	n.s.
	Regelmatig	27%	30%	31%	22%	27%					
	Vaak tot...	9%	13%	23%	27%	22%					
Platteland	Nooit tot...	X	46%	46%	52%	54%	P<0,001	X	n.s.	n.s.	n.s.
	Regelmatig	X	24%	26%	21%	22%					
	Vaak tot...	X	30%	28%	27%	24%					
Natuurgebied	Nooit tot...	46%	39%	41%	38%	45%	P<0,001	P<0,001	P=0,002	P<0,001	P<0,001
	Regelmatig	36%	35%	37%	32%	33%					
	Vaak tot...	18%	26%	22%	30%	22%					

Enquêtevraag 9

Tabel B5.5 Verschil in aandeel respondenten dat informatiebronnen over natuur gebruikte, naar jaargang enquête.

Informatiebron	2006	2013	2017	2021	2025	Sign	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Tv-programma of film	67%	67%	64%	48%	40%	P=0,001	n.s.	P=0,030	P<0,001	P<0,001
Internet	28%	36%	33%	31%	32%	P=0,001	P<0,001	P=0,014	n.s.	n.s.
Social media	X	7%	14%	18%	20%	P=0,001	X	P<0,001	P<0,001	n.s.
Tijdschrift/boek/artikel	33%	31%	26%	22%	20%	P=0,001	n.s.	P<0,001	P=0,006	n.s.
Apps	X	X	4%	8%	11%	P=0,001	X	X	P<0,001	P=0,014
Webcam(s)	X	12%	6%	8%	7%	P=0,001	X	P<0,001	n.s.	n.s.

Enquêtevraag 11

Tabel B5.6 Verschil in mening dilemma's natuur en andere maatschappelijke belangen (schaal 1-4; 1=pro natuur, 4=pro andere belangen), naar jaargang enquête.

Dilemma	2021	2025	2021-2025
Wolf: verrijking of overlast	2,3	2,8	P<0,001
Landbouw: natuurinclusief of voedselproductie	1,9	2,1	P<0,001
Beschermde gebieden: behouden of verminderen	1,5	1,8	P<0,001
Beheer: door professionals of ook vrijwilligers	2,6	2,6	n.s.
Natuurbeheer: biodiversiteit of ook natuurbeleving	1,7	2,0	P<0,001

Enquêtevraag 12

Tabel B5.7 Verschil in aandeel respondenten dat financieel bijdraagt aan natuur, naar jaargang enquête.

Soort bijdrage	2006	2013	2017	2021	2025	Sign	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Geen van deze	50%	51%	55%	48%	52%	P=0,001	n.s.	P=0,021	P<0,001	n.s.
Producten gekocht	38%	40%	30%	35%	34%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P<0,001	n.s.
Een bedrag gegeven	17%	12%	20%	19%	18%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	n.s.	n.s.
Groen belegd	5%	4%	4%	8%	10%	P<0,001	n.s.	n.s.	P<0,001	n.s.
Adoptieactie	3%	4%	2%	4%	3%	P<0,001	n.s.	P=0,001	P<0,001	n.s.
Certificaat bosaanplant	1%	1%	1%	4%	3%	P<0,001	n.s.	n.s.	P<0,001	n.s.
Anders	3%	3%	4%	2%	2%	P=0,003	n.s.	n.s.	P=0,002	n.s.

Enquêtevraag 13

Tabel B5.8 Verschil in aandeel respondenten dat beschermingsmaatregelen (zeer) belangrijk vindt, naar jaargang enquête.

Maatregel	2006	2013	2017	2021	2025	Sign	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Beschermen bestaand	95%	92%	94%	90%	82%	P<0,001	P=0,002	P=0,020	P<0,001	P<0,001
Beheren	X	X	93%	89%	82%	P<0,001	X	X	P<0,001	P<0,001
Beschermen zeldzame	88%	85%	91%	86%	76%	P<0,001	P=0,027	P<0,001	P<0,001	P<0,001
Meer natuur in stad	74%	74%	79%	83%	76%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P<0,001	P<0,001
Meer natuureducatie	88%	77%	83%	81%	76%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	n.s.	P<0,001
Beschermen platteland	X	X	89%	83%	75%	P<0,001	X	X	P<0,001	P<0,001
Burgers betrekken	X	X	80%	80%	75%	P<0,001	X	X	n.s.	P=0,001
Bedrijven betrekken	X	X	85%	79%	72%	P<0,001	X	X	P<0,001	P<0,001
Aanleg*	76%	66%	79%	75%	63%	P<0,001	P<0,001	P<0,001	P=0,002	P<0,001
Meer natuur platteland	60%	56%	63%	69%	62%	P<0,001	P=0,027	P<0,001	P<0,001	P<0,001
Verbinden	56%	62%	68%	66%	57%	P<0,001	P=0,001	P<0,001	n.s.	P<0,001
Meer paden, bankjes	60%	54%	53%	59%	53%	P<0,001	P<0,001	n.s.	P<0,001	P<0,001

*andere formulering

Enquêtevraag 15

Tabel B5.9 Verschil in aandeel respondenten dat het (helemaal) eens is met uitspraken over belang van natuur, naar jaargang enquête.

Uitspraak	2006	2013	2017	2021	2025	Sign*	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Al die aandacht is <i>niet</i> ...*	67%	66%	71%	69%	58%	P<0,001	n.s.	P=0,002	n.s.	P<0,001
We maken ons <i>niet</i> ...*	48%	47%	60%	51%	45%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P<0,001	P<0,001
De overheid...	32%	34%	43%	47%	40%	P<0,001	n.s.	P<0,001	P=0,018	P<0,001
De natuur mag <i>wel</i> ...*	33%	31%	33%	36%	36%	P=0,006	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.

* Gecorrigeerd voor gespiegelde oorspronkelijke vraag

Enquêtevraag 16

Tabel B5.10 Verschil in aandeel respondenten dat partijen verantwoordelijk houdt voor natuur in natuurgebieden, naar jaargang enquête.

Type organisatie	Mate van verantwoordelijkheid	2017	2021	2025	Sign*	2017-2021	2021-2025
Overheid	Hoofd	65%	63%	65%	n.s.		
	Mede	31%	33%	29%			
	Niet	1%	2%	3%			
	Weet niet	3%	3%	4%			
Landbouwbedrijven	Hoofd	7%	9%	11%	P<0,001	P<0,001	n.s.
	Mede	81%	69%	66%			
	Niet	8%	18%	18%			
	Weet niet	4%	4%	6%			
Natuurorganisaties	Hoofd	22%	32%	29%	P<0,001	P<0,001	n.s.
	Mede	70%	60%	60%			
	Niet	6%	6%	7%			
	Weet niet	3%	3%	4%			
Overig bedrijfsleven	Hoofd	5%	5%	6%	P<0,001	P<0,001	n.s.
	Mede	73%	64%	63%			
	Niet	16%	23%	23%			
	Weet niet	6%	8%	8%			
Burgers	Hoofd	7%	8%	7%	P<0,001	P=0,008	n.s.
	Mede	79%	71%	70%			
	Niet	10%	15%	16%			
	Weet niet	4%	7%	7%			

* voor (ordinale) toets 'weet niet' beschouwd als missing value

Enquêtevraag 16

Tabel B5.11 Verschil in aandeel respondenten dat partijen verantwoordelijk houdt voor natuur op het platteland, naar jaargang enquête.

Type organisatie	Mate van verantwoordelijkheid	2017	2021	2025	Sign*	2017-2021	2021-2025
Overheid	Hoofd	54%	55%	57%	n.s.		
	Mede	41%	40%	37%			
	Niet	2%	3%	2%			
	Weet niet	3%	2%	4%			
Landbouwbedrijven	Hoofd	35%	31%	34%	P<0,001	P<0,001	n.s.
	Mede	59%	64%	58%			
	Niet	2%	3%	4%			
	Weet niet	4%	4%	4%			
Natuurorganisaties	Hoofd	16%	17%	16%	n.s.		
	Mede	72%	70%	70%			
	Niet	9%	10%	10%			
	Weet niet	4%	4%	4%			
Overig bedrijfsleven	Hoofd	5%	5%	6%	P=0,003	P<0,001	n.s.
	Mede	69%	62%	63%			
	Niet	20%	25%	23%			
	Weet niet	7%	8%	8%			
Burgers	Hoofd	6%	6%	6%	n.s.		
	Mede	68%	62%	62%			
	Niet	21%	23%	24%			
	Weet niet	6%	8%	9%			

*voor (ordinale) toets weet niet beschouwd als missing value

Enquêtevraag 16

Tabel B5.12 Verschil in aandeel respondenten dat partijen verantwoordelijk houdt voor natuur in de stad, naar jaargang enquête.

Type organisatie	Mate van verantwoordelijkheid	2017	2021	2025	Sign*	2017-2021	2021-2025
Overheid	Hoofd	69%	67%	68%	P=0,019	P=0,005	n.s.
	Mede	27%	27%	25%			
	Niet	1%	3%	3%			
	Weet niet	3%	3%	4%			
Landbouwbedrijven	Hoofd	4%	6%	7%	P<0,001	P=0,003	n.s.
	Mede	41%	43%	43%			
	Niet	51%	45%	45%			
	Weet niet	5%	6%	6%			
Natuurorganisaties	Hoofd	13%	14%	13%	n.s.		
	Mede	71%	69%	65%			
	Niet	12%	13%	16%			
	Weet niet	4%	4%	5%			
Overig bedrijfsleven	Hoofd	11%	6%	8%	P<0,001	P<0,001	n.s.
	Mede	73%	71%	70%			
	Niet	12%	17%	16%			
	Weet niet	5%	6%	7%			
Burgers	Hoofd	13%	10%	10%	P<0,001	P=0,008	n.s.
	Mede	74%	74%	72%			
	Niet	8%	10%	11%			
	Weet niet	4%	6%	6%			

*voor (ordinaire) toets weet niet beschouwd als missing value

Enquêtevraag 17

Tabel B5.13 Verschil in aandeel respondenten dat mogelijkheid om burgers te betrekken heeft genoemd, naar jaargang enquête.

Mogelijkheid	2017	2021	2025	sign	2017-2021	2021-2025
Geïnformeerd worden	47%	45%	42%	P=0,010	n.s.	n.s.
Meedenken	47%	43%	37%	P<0,001	P=0,006	P=0,003
Zelf met bewoners buurtgroen	36%	36%	34%	n.s.	-	-
Vrijwilligerswerk doen	26%	30%	25%	P=0,003	P=0,006	P=0,001
Ik wil niet betrokken zijn	18%	20%	26%	P<0,001	P=0,025	P<0,001

Enquêtevraag 18

Tabel B5.14 Verschil in aandeel respondenten dat belangrijkste motieven om betrokken te zijn bij de natuur heeft genoemd, naar jaargang enquête.

Mogelijkheid	2021 (n=1.216)*	2025 (n=1.173)*	2021-2025
Actief en gezond blijven	54%	56%	n.s.
Betrokkenheid bij mijn woonomgeving	52%	48%	n.s.
Iets voor maatschappij doen	48%	45%	n.s.
Zinnige vrijetijdsbesteding	42%	42%	n.s.
Nieuwe kennis en vaardigheden	26%	27%	n.s.
Leuk, interessant werk	28%	26%	n.s.
Ontmoeten	21%	20%	n.s.

Mogelijkheid	2021 (n=1.216)*	2025 (n=1.173)*	2021-2025
Verbreden levenservaring	18%	17%	n.s.
Morele, religieuze	8%	12%	P<0,001
Nuttige contacten	12%	9%	P=0,037
Sociale erkenning	11%	8%	P=0,048
Anders	2%	2%	n.s.

*Enkel beantwoord door respondenten die bij voorgaande vraag 17 mogelijkheden van betrokkenheid aankruisten

Enquêtevraag 19

Tabel B5.15 Verschil in aandeel respondenten dat reden niet betrokken zijn bij natuur heeft genoemd, naar jaargang enquête.

Reden	2017 (n=443)*	2021 (n=312)*	2025 (n=418)*	sign	2017-2021	2021-2025
Geen tijd	60%	58%	62%	n.s.		
Ander vrijwilligerswerk	19%	15%	15%	n.s.		
Niet belangrijk genoeg	10%	12%	14%	n.s.		
Onbekend met mogelijkheden	13%	17%	14%	n.s.		
Anders	12%	10%	12%	n.s.		

*Enkel beantwoord door respondenten die bij vraag 17 aankruisten niet betrokken te willen zijn

Enquêtevraag 20

Tabel B5.16 Verschil in aandeel respondenten dat activiteit voor natuur heeft ondernomen in afgelopen 12 maanden, naar jaargang enquête.

Activiteit	2006	2013	2017	2021	2025	sign	2006-2013	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Plaatsen van nestkastjes, voederplankjes bij mijn huis	32%	36%	31%	35%	30%	P<0,001	P=0,011	P=0,002	P=0,013	P=0,002
Afval van anderen in de natuur opruimen	18%	20%	28%	29%	29%	P<0,001	n.s.	P<0,001	n.s.	n.s.
Plaatsen van insecten-huisjes, bijenhôtels bij mijn huis				23%	24%	X				n.s.
Bestrating vervangen door planten				13%	18%	X				P<0,001
Aanleg van streekeigen beplanting bij mijn huis	17%	19%	11%	11%	14%	P<0,001	n.s.	P<0,001	n.s.	P=0,033
Onderhoud van natuur of landschap	8%	10%	7%	9%	9%	P=0,002	P=0,024	P<0,001	P=0,013	n.s.
Inventarisatie van dier- of plantsoorten	1%	3%	7%	9%	9%	P<0,001	P=0,028	P<0,001	P=0,021	n.s.
Sociale activiteiten in de natuur organiseren	4%	4%	5%	5%	5%	n.s.	-	-	-	-
Geven van natuur-educatie, lezingen en rondleidingen	1%	1%	2%	2%	3%	P<0,001	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Weidevogelbescherming	1%	2%	2%	3%	3%	P<0,001	n.s.	n.s.	P<0,001	n.s.
Anders				2%	1%	X				P=0,028
Geen van deze				35%	35%	X				n.s.

Enquêtevraag 21

Tabel B5.17 Verschil in aandeel respondenten dat activiteit voor plannen voor natuur heeft ondernomen in afgelopen 12 maanden, naar jaargang enquête.

Activiteit	2013	2017	2021	2025	sign	2013-2017	2017-2021	2021-2025
In mijn stemkeuze		18%	23%	20%	P<0,001	X	P<0,001	P=0,042
Handtekening gezet	11%	13%	17%	15%	P<0,001	n.s.	P=0,001	n.s.
Buurtoverleg bijgewoond	6%	5%	6%	6%	n.s.			
Protestmail	4%	3%	5%	5%	P=0,003	n.s.	P=0,001	n.s.
Naar inspraakavond	5%	6%	4%	5%	n.s.			
Actie gevoerd	1%	3%	4%	3%	P<0,001	P=0,015	P=0,007	n.s.
Brieven of opiniestukken	1%	2%	3%	3%	P<0,001	n.s.	P=0,008	n.s.
Anders		1%	1%	1%	n.s.			
Geen	X	67%	61%	65%	P<0,001	X	P<0,001	P=0,029

Enquêtevraag 22

Tabel B5.18 Verschil in aandeel respondenten dat groene burgerinitiatieven kent, naar jaargang enquête.

Antwoord	2013	2017	2021	2025	sign	2013-2017	2017-2021	2021-2025
Ja	17%	20%	19%	18%	P=0,002	P<0,001	P=0,007	n.s.
Nee	67%	61%	66%	65%				
Weet ik niet	15%	19%	16%	17%				

Enquêtevraag 23

Tabel B5.19 Verschil in aandeel respondenten dat bepaald soort groene burgerinitiatieven kent, naar jaargang enquête.

Soort burgerinitiatief	2017 (n=513)*	2021 (n=286)*	2025 (n=286)*	sign	2017-2021	2021-2025
Realisatie nieuw groen	43%	46%	57%	P<0,001	n.s.	P=0,007
Beheer en onderhoud	53%	51%	50%	n.s.		
Educatieve activiteiten	22%	15%	22%	n.s.		
Actie voeren	20%	20%	21%	n.s.		
Andersoortig	8%	6%	5%	n.s.		

*Enkel beantwoord door respondenten die bij vraag 22 aankruisten groene burgerinitiatieven te kennen

Enquêtevraag 24

Tabel B5.20 Verschil in aandeel respondenten met type betrokkenheid bij groene burgerinitiatieven, naar jaargang enquête.

Type betrokkenheid	2017 (n=513)*	2021 (n=286)*	2025 (n=286)*	sign	2017-2021	2021-2025
Ontvang informatie	44%	52%	48%	n.s.		
Geen van deze	39%	26%	31%	P<0,001	P<0,001	n.s.
Werk mee in de uitvoering	17%	24%	24%	P=0,012	P=0,016	n.s.
Initiatiefnemer	7%	6%	6%	n.s.		

*Enkel beantwoord door respondenten die bij vraag 22 aankruisten groene burgerinitiatieven te kennen.

Construct natuurbelang

Tabel B5.21 Verschil in aandeel respondenten naar mate van natuurbelang.

Mate van natuurbelang	2017	2021	2025	sign	2017-2021	2021-2025
Laag natuurbelang	9%	13%	18%	P<0,001	P<0,001	P<0,001
Gemiddeld natuurbelang	39%	35%	34%			
Hoog natuurbelang	52%	53%	48%			

Construct natuurbetrokkenheid

Tabel B5.22 Verschil in aandeel respondenten naar mate van natuurbetrokkenheid.

Mate van natuurbetrokkenheid	2017	2021	2025	sign	2017-2021	2021-2025
Weinig betrokken	19%	19%	22%	P<0,001	P<0,001	n.s.
Matig betrokken	53%	47%	48%			
Redelijk betrokken	16%	18%	17%			
Zeer betrokken	12%	16%	14%			

Recent verschenen WOT-rapporten

157	Eldik, Z.C.S. van & R.I. van Dam (2024). <i>Maatschappelijke visies op de toekomst van landbouw en natuur; Achtergrondrapport Landbouw-Natuurverkenning.</i>
158	Bouwma, I.M., M.J. Josemans, R. Pouwels, L.B. Sparrius, P. van Els, H. Sierdsema, G. Bos, C.A.M. van Swaay, L.G.J. van Bussel, J. Schild, P. Giesen, R. Michels & P.C. Roebeling (2024). <i>Het effect van natuurherstelmaatregelen op vaatplanten, dagvlinders en broedvogels; Een systematische literatuuranalyse en beoordeling van vier gebieden op basis van SNL-monitoring.</i>
159	Walther, C.M., D. Kamphorst, W. Nieuwenhuizen (2024). <i>Financieringsregelingen voor omschakeling van agrarische bedrijven tegen het licht.</i>
160	Gerritsen, A.L., R.A.M. Schrijver, C.M. Walther, H.J. Agricola. (2024). <i>Natuur en landbouw versterken in gebiedsprocessen; Inzicht in relatiegerichte interventielogica's in gebiedsgerichte aanpakken.</i>
161	Kamphorst, D.A., W. Nieuwenhuizen, P.P. Kuiper & F. Harleman (2024). <i>Drie decennia natuurrealisatie in de Krimpenerwaard; Inzicht in de werking en doorlooptijd van grondinstrumenten.</i>
162	Mattijssen, T.J.M., T.A. de Boer, R. Michels, D. van Wonderen (2024). <i>De inzet van burgers voor natuur en groen in Nederland; Een representatieve enquête onder groene vrijwilligers.</i>
163	Teuling, C., D.J.J. Walvoort, T.T.L. Harkema, G. Bakker, P.A. Gerritsen, M. de Keizer, H.L.E. de Groot, T.P. van Tol-Leenders (2024). <i>Basiskaarten en hydrofysische gegevens van het natuurlijke systeem: actualisatie in het stroomgebied van de Raam (waterschap Aa en Maas).</i>
164	Dam, R.I. van, W. de Haas, A.E. Buijs, Z.C.S. van Eldik, T.J.M. Mattijssen en J.L.M. Donders (2024). <i>Het spel der legitimiteiten; Sturingsmogelijkheden voor maatschappelijke legitimiteit van natuurbeleid.</i>
165	Pleijte, M., D.A. Kamphorst, I.E. Salverda, C.M. Walther, N. Nuesink (2024). <i>Provinciaal beleid voor biodiversiteit buiten het Natuurnetwerk; Inzicht in beleidsstrategieën buiten het Natuurnetwerk van drie provincies voor biodiversiteit. Achtergrond-rapport voor de derde Lerende Evaluatie van het Natuurpact.</i>
166	Roo, N. de, E. Giesbers, R. van Zandbrink (2025) <i>Leren van uitfasen van 'onwenselijke' praktijken; Een bijdrage aan het debat over een toekomstbestendig platteland.</i>
167	Dam, R.I. van, Z.C.S. van Eldik, W.de Haas en A.E. Buijs (2025). <i>Het spel der overtuiging; Argumentatie en legitimatie van het natuurbeleid bij ganzenbeheer en bomenskap.</i>

168	Gerritsen, A.L. & W. Nieuwenhuizen (2025). <i>Institutionele verandering als blinde vlek? Verkenning van mogelijke bijdragen van een institutioneel perspectief op transitie in de landbouw en het landelijk gebied.</i>
169	Chouchane, H., M.J.W. Smits, A. Jellema, V.G.M. Linderhof, D. Tessemaker, E.J.M.M. Arets, K.S. Jada, L.T.P. Grabijn (2025). <i>Verzilveren van circulaire strategieën ter halvering voetafdrukken en verbetering van biodiversiteit; Katoen casus.</i>
170	Eldik, Z.C.S. van, S. Greil, J. Beirnaert, E. van Remortel, (2025). <i>Wat maakt het landelijk gebied leefbaar? Discoursen vanuit wetenschap en beleidsadviezen.</i>
171	Nieuwenhuizen, W., C.M. Walther, D.A. Kamphorst, P.P. Kuiper, J. Spijkerboer & J. Heinen (2025). <i>Landinrichting met wettelijke herverkaveling; Wat zijn de condities voor een succesvolle inzet in de huidige context?</i>
172	Boer, T.A. en F. Langers (2025). <i>Draagvlak voor natuur en natuurbeleid in 2025 en trends in het draagvlak; Een kwantitatieve analyse van twee decennia draagvlakonderzoek.</i>

Thema Periodieke Evaluatie Natuurbeleid
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T 0317 48 54 71
E info.wnm@wur.nl
wur.nl/wotnatuurenmilieu

ISSN 1871-028X

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.900 medewerkers (7.100 fte), 2.500 PhD- en EngD-kandidaten, 12.700 studenten en 80.000 Leven Lang Leren-deelnemers behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.